

የፍልስፍና እይታ

ክፍል 1

የፍልስፍና እይታ በክፍል 1 ሚዳሰሱት አርእስት

1, የፍልስፍና ትርጉም እና ምንነት

2, ፍልስፍና እና መጽሐፍ ቅዱስ

3, ፍልስፍና እና ቅዱስ ቁርክርብ

4, ያልተጠነ የኢትዮጵያውያን ፍልስፍና

ይህ ፅሁፍ የተፃፈበት ዋናው ምክንያት በሀገራችን ሙሉ በሙሉ ማለት ባይቻልም ግን አብዛኞቹ ኢትዮጵያውያን ፍልስፍናን ከእውነተኛው ትርጓሜ ጋር ሳይሆን ከተለመደው ትርጉም ጋር በፍጥነት ሲያገናኙት ይስተዋላል ስለዚህ ይህን አስተሳሰብ ሙሉ በሙሉ ባይሆንም ሊያስተካክል ባይችልም በከፊል ለማስተካከል የተፃፈ ፅሁፍ ነው።

1, የፍልስፍና ትርጉም እና ምንነት

ፍልስፍና የሚለው ቃል ከግሪኩ ታPhilos» /ፊሎስ/ ማለትም ፍቅር እና፣
« sophos» /ሶፎስ/ (ጥበብ) የተገኘ ውሁድ ነው። በቀጥታው የጥበብ ፍቅር
ወይም ፍቅር ጥበብ ተብሎ ሊተረጎም ይችላል።
በመሆኑም ጥበብ እና ፍቅርን መውደድ የፍልስፍና መሰረታዊ ትርጉም ነው።
ፍልስፍና በአንዳንድ ሰዎች አገላለፅ ፍልስፍና የአንድን ነገር ምንነት ለመረዳት
በጥያቄ የሚጀምርና በማሰላሰል ውስጥ ትክክለኛ መረዳትን ለማግኘት የሚደረግ
የሀሳብ መመላለስ ነው።
በመሆኑም ፍልስፍና
እውቀትን፣ እውነትን፣ ጥበብን መውደድ፣ መሻት፣ መመርመር ተብሎ ሊተረጎም
ይችላል። ባንድ በኩል ወደ ጥበብ የተሳበ፣ ጥበብን የወደደ እንደዚሁም
የጥበብ ባለሟልን የሚያመለክት ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ ጥበብን ወዶ
ሌላውም እንዲወድ ምክንያት የሚሆን ለማለት ይውላል።

2,ፍልስፍና እና መጽሐፍ ቅዱስ

ከላይ እንደተመለከትነው "ፍልስፍና" የሚለው ቃል ጥሬ ፍቺ ጥበብንና ፍቅርን መወደድና መከተል ከሆነ ስለ ጥበብና ፍቅር እንደሚል እንመለከታለን

1. ስለ ጥበብ

"፤ ጥበብን አግኝ፤ ማስተዋልን አግኝ፤ አትርሳም፤ ከአፌም ቃል ፈቀቅ አትበል። "

(መጽሐፈ ምሳሌ 4: 5)

"፤ ኢየሱስም ደግሞ በጥበብና በቁመት በሞገስም በእግዚአብሔርና በሰው ፊት ያድግ ነበር።

(የሉቃስ ወንጌል 2: 52)

"፤ ሙሴም የግብፆችን ጥበብ ሁሉ ተማረ፤ በቃሉና በሥራውም የበረታ ሆነ። "

(የሐዋርያት ሥራ 7: 22)

"፤ እኔም ብርሃን ከጨለማ እንደሚበልጥ እንዲሁ ጥበብ ከስንፍና እንዲበልጥ አየሁ። "

(መጽሐፈ መክብብ 2: 13)

"፤ በታላቅ ጥበብህና በንግድህ ብልጥግናህን አብዝተሃል በብልጥግናህም ልብህ ከቦርቶአል። "

(ትንቢተ ሕዝቅኤል 28: 5)

"፤ ይናገርበት የነበረውንም ጥበብና መንፈስ ይቃወሙ ዘንድ አልቻሉም። "

(የሐዋርያት ሥራ 6: 10)

"፤ እግዚአብሔርም ለሰሎሞን እጅግ ብዙ ጥበብና ማስተዋል በባሕርም ዳር እንዳለ አሸዋ የልብ ስፋት ሰጠው። "

(መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 4: 29)

"፤ ገመዳቸው የተነቀለ አይደለምን? አለጥበብም ይሞታሉ።

"

(መጽሐፈ ኢዮብ 4: 21)

"፤ የጻድቅ አፍ ጥበብን ያስተምራል፤ አንደበቱም ፍርድን ይናገራል። "

(መዝሙረ ዳዊት 37: 30)

"፤ የጌታችንም ትዕግሥት መዳናችሁ እንደ ሆነ ቀጠሩ። እንዲህም የተወደደው ወንድማችን ጳውሎስ ደግሞ እንደ ተሰጠው ጥበብ መጠን ጻፈላችሁ፤ በመልእክቱም ሁሉ ደግሞ እንደ ነገረ ስለዚህ ነገር ተናገረ። "

(2ኛ የጴጥሮስ መልእክት 3: 15)

"፤ በገና የሚመቱና የሚዘምሩም ድምፅ እንቢልታንና መለከትንም የሚነፉ ድምፅ ከእንግዲህ ወዲህ በአንቺ ውስጥ ከቶ አይሰማም፤ የእጅ ጥበብም ሁሉ አንድ ብልሃተኛ እንኳ ከእንግዲህ ወዲህ በአንቺ ውስጥ ከቶ አይገኝም፤ የወፍጮ ድምጽም ከእንግዲህ ወዲህ በአንቺ ውስጥ ከቶ አይሰማም፤ "

(የዮሐንስ ራእይ 18: 22)

"፤ ከእናንተ ግን ማንም ጥበብ ቢጎድለው፤ ሳይነቅፍ በልግስና ለሁሉ የሚሰጠውን እግዚአብሔርን ይለምን፤ ለእርሱም ይሰጠዋል። "

(የያዕቆብ መልእክት 1: 5)

"፤ ከሕፃንነትህም ጀምረህ ክርስቶስ ኢየሱስን በማመን፤ መዳን የሚገኝበትን ጥበብ ሊሰጡህ የሚችሉትን ቅዱሳን መጻሕፍትን አውቀሃል። "

(2ኛ ወደ ጢሞቴዎስ 3: 15)

"፤ ብዙ ልዩ ልዩ የእግዚአብሔር ጥበብ አሁን በቤተ ክርስቲያን በኩል በሰማያዊ ስፍራ ውስጥ ላሉት አለቆችና ሥልጣናት ትታወቅ ዘንድ፤ "

(ወደ ኤፌሶን ሰዎች 3: 10)

2. ስለ ፍቅር

"፤ ነፍሱን ስለ ወዳጆቹ ከመስጠት ይልቅ ከዚህ የሚበልጥ ፍቅር ለማንም የለውም። "

(የዮሐንስ ወንጌል 15: 13)

"፤ ወንድምህንም በመብል ምክንያት የምታሳዝን ከሆንህ እንግዲህ በፍቅር አልተመላለስህም። ክርስቶስ ስለ እርሱ የሞተለትን እርሱን በመብልህ አታጥፋው። "

(ወደ ሮሜ ሰዎች 14: 15)

"፤ ፍቅርን ተከታተሉ፥ መንፈሳዊ ስጦታንም ይልቁንም ትንቢት መናገርን በብርቱ ፈልጉ። "

(1ኛ ወደ ቆሮንቶስ ሰዎች 14: 1)

"፤ የኤመን ወጥ በፍቅር መብላት የሰባ ፍሪዳን ጥል ባለበት ዘንድ ከመብላት ይሻላል። "

(መጽሐፈ ምሳሌ 15: 17)

"፤ ወደ ወይን ጠጁም ቤት አገባኝ፥ በእኔ ላይ ያለው ዓላማውም ፍቅር ነው። "

(መኃልየ መኃልይ ዘሰሎሞን 2: 4)

"፤ በሰው ገመድ በፍቅርም እስራት ሳብኋቸው፤ ለእነርሱም ቀምበርን ከጫንቃቸው ላይ እንደሚያነሡ ሆንሁ፥ ድርቆሽም ጣልሁላቸው። "

(ትንቢተ ሆሴዕ 11: 4)

"፤ ወንድሜ የናታን ሆይ፥ እኔ ስለ አንተ እጨነቃለሁ፤ በእኔ ዘንድ ውድህ እጅግ የተለየ ነበረ፤ ከሴት ፍቅር ይልቅ ፍቅርህ ለእኔ ግሩም ነበረ። "

(መጽሐፈ ሳሙኤል ካልዕ 1: 26)

"፤ ጸድቃንና ጠቢባን ሥራዎቻቸውም በእግዚአብሔር እጅ እንደ ሆኑ፤ ይህን ሁሉ እመረምር ዘንድ በልቤ አኖርሁ፤ ፍቅር ወይም ጥል ቢሆን ሰው አያውቅም ሁሉ ወደ ፊታቸው ነው። "

(መጽሐፈ መክብብ 9: 1)

"፤ ግልሙትናዋንም ከተመረጡ ከአሦር ሰዎች ሁሉ ጋር አደረገች፤ በፍቅር በተከተለቻቸውም ጣዖቶቻቸው ሁሉ ረከሰች። "

(ትንቢተ ሕዝቅኤል 23: 7)

"፤ ከሰው ክብርን አልቀበልም፤ ዳሩ ግን የእግዚአብሔር ፍቅር በራሳችሁ እንደ ሌላችሁ አውቃችኋለሁ። "

(የዮሐንስ ወንጌል 5: 41-42)

"፤ እግዚአብሔርም ከሩቅ ተገለጠልኝ እንዲህም አለኝ። በዘላለም ፍቅር ወድጄሻለሁ፤ ስለዚህ በቸርነት ሳብሁሽ። "

(ትንቢተ ኤርምያስ 31: 3)

"፤ እንደ ማኅተም በልብህ፤ እንደ ማኅተም በክንድህ አኑረኝ፤ ፍቅር እንደ ሞት የበረታች ናትና፤ ቅንዓትም እንደ ሲኦል የጨከነች ናትና። ፍንጣሪዋ እንደ እሳት ፍንጣሪ፤ እንደ እግዚአብሔር ነበልባል ነው። "

(መኃልየ መኃልይ ዘሰሎሞን 8: 6)

"፤ ልቡናውም በያዕቆብ ልጅ በዲና ፍቅር ተነደፈ፤ ብላቴናይቱንም ወደዳት፤ ልብዋንም ደስ በሚያሰኛት ነገር ተናገራት። "

(ኦሪት ዘፍጥረት 34: 3)

"፤ ና፤ እስኪነጋ ድረስ በፍቅር እንርካ፤ በተወደደ መተቃቀፍም ደስ ይበለን። "

(መጽሐፈ ምሳሌ 7: 18)

"፤ በፍቅርም ተናገረው፤ ዙፋኑንም ከእርሱ ጋር በባቢሎን ከነበሩት ነገሥታት ዙፋን

በላይ አደረገለት። "

(መጽሐፈ ነገሥት ካልዕ 25: 28)

በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ስለ ጥበብና ፍቅር በብዙ መልኩ ቢገለጽም በጥቂቱ ይህንን ይመስላል።

ልብ ይበሉ ይህ ማለት ግን መጽሐፍ ቅዱስ ፍልስፍናን የሚፃረር ቃል የለም ማለት አይደለም ለምሳሌ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ

፤ እንደ ክርስቶስ ትምህርት ሳይሆን፥ እንደ ሰው ወግና እንደ ዓለማዊ እንደ መጀመሪያ ትምህርት ባለ በፍልስፍና በከንቱም መታለል ማንም እንዳይማርካችሁ ተጠበቁ። "

(ወደ ቆላስይስ ሰዎች 2: 8)

በአብዛኛው ሰው አረዳድ ይሄ ቃል በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተገለጸው ጥሩ እና አስተማሪ ፍልስፍና እንዳለ ሁሉ መጥፎና ኃላቀር ፍልስፍናም አለ ይሄም ቃል በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተገለጸው መጥፎውንና አሳቹን ፍልስፍና ትተን ጥሩውንና አስተማሪውን ፍልስፍና መያዝ አለብን። ለዚህም ነው በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ

"፤ ትንቢትን አትናቁ፤ ሁሉን ፈትኑ መልካሙንም ያዙ፤ "

(1ኛ ወደ ተሰሎንቄ ሰዎች 5: 20-21)።

3, ፍልስፍና እና ቅዱስ ቁርኣን

በቅዱስ ቂርኦን ውስጥ ስለ ጥበብ በብዙ ሁኔታና በብዙ መልኩ ተገልጾልናል ከነሱም መካከል ጥቂቶችን እንመለከታለን

ፍልስፍና በኢሥላም ሐኪም ٥ > ማለት ጥበበኛ ማለት ሲሆን ሐኪም

شيخ - ك ه ين
 ማለት ደግሞ ፈራጅ ማለት ነው፤ ሁለቱም ሐከመዎ ናቸው ማለትም

“ፈረደ ተጠበባ ከሚል ግስ የመጡ ናቸው፤ ሒክማህ ፋ ል ኗ ምለክት

“ጥበብ ማለት ሲሆን ሑክም ምኒ ኃ ደግሞ ፍርድ ማለት ነው፤ ጥበብ እና

ፍርድ የጥበበኛው እና የፈራጁ አላህ ባህርያት ናቸው፤ አላህ እጅግ በጣም

ጥበበኛ ነው፡- 28፡9 «ሙሳ ሆይ! እነሆ እኔ አሸናፊው *ጥበበኛው* አለህ ነኝ።

[illegible]

አድርጎ የሚቀርጽኝሁ ነው። ከእርሱ በስተቀር ሌላ አምላክ የለም። አሸናፊው

[illegible]

اَلْ حَ كِّ يْم

አላህ ለሚሻው ሰው ጥበብን ይሰጣል፤ ጥበብን ከአላህ የተሰጠው ሰው ብዙን

መልካም ነገር በእርግጥ ተሰጦታል፡- 2፡269 *ለሚሻው ሰው ጥበብን

ይሰጣል፤ ጥበብንም የሚሰጠው ሰው ብዙን መልካም ነገር በእርግጥ

ተሰጠ*:: የአእምሮዎች ባለቤቶች እንጂ ሌላው አይገሰጽም:: يٰٓؤُتِ ٱلْحِكْمَةَ ٱلَّذِينَ يَشَآءُونَ ٱلْحِكْمَةَ ٱلَّذِينَ يُؤْتُونَ ٱلْأَمْوَءَ ٱلَّيْسَ بَعِزًّا ٱلَّذِينَ يُؤْتُونَ ٱلْأَمْوَءَ ٱلَّيْسَ بَعِزًّا

[illegible]

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَيُمْرِيتُهُمْ ۚ وَأَنَّهُ لَظَهِيرٌ ۚ

አላህ ጥበብን ለሰው ልጆች በዐቅል እና በነቅል ይሰጣል፤ እነዚህ ሁለት

የጥበብ ጭብጦችን ነጥብ በነጥብ እንይ፡-

ነጥብ አንድ ዐቅል ዐቅል **عقل** ማለት ግንዛቤ **Metacognition**” ማለት

ሲሆን አላህ በቁርአን ለዐለኩም ተዕቂሉን **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَيُمْرِيتُهُمْ ۚ وَأَنَّهُ لَظَهِيرٌ ۚ**

ይለናል፡- 12:2

በእርግጥ እኛ *ትገነዘቡ ዘንድ* ዐረብኛ ቁርአን ሲሆን አወረድነው፡፡ **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَيُمْرِيتُهُمْ ۚ وَأَنَّهُ لَظَهِيرٌ ۚ**

نَزَّلْنَا ذَٰلِكُمْ فَتَمْتَلِكْ ۚ

قُرْءَانًا عَرَبِيًّا ۚ لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۚ

2:242 እንደዚሁ አላህ አንቀጾቹን *ትገነዘቡ ዘንድ*

ለእናንተ ያብራራላችኋል፡፡ **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَيُمْرِيتُهُمْ ۚ وَأَنَّهُ لَظَهِيرٌ ۚ**

نَزَّلْنَا ذَٰلِكُمْ فَتَمْتَلِكْ ۚ

“ትገነዘቡ ዘንድ የሚለው ቃላት በአጽንዖትና በእንክርት ልናጤነው የሚገባ

ሃይለ ቃል ነው፤ የሰው ልጅ አዕምሮ እራሱ ዐቅል ይባላል፤ ዐቅል የጥበብ

ተውህቦ **faculty**” ነው፤ የሰው ልጅ በተፈጥሮ ጥበብን ይወዳል፤ ፊሎሶፊይ

አፈላ

ተዕቂሉን **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَيُمْرِيتُهُمْ ۚ وَأَنَّهُ لَظَهِيرٌ ۚ** ይለናል፡- 21:10 *ክብራችሁ በውሥጡ

ያለበትን

መጽሐፍ ወደ እናንተ በእርግጥ አወረድን፤ እትገነዘቡምን? **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَيُمْرِيتُهُمْ ۚ وَأَنَّهُ لَظَهِيرٌ ۚ**

نَزَّلْنَا ذَٰلِكُمْ فَتَمْتَلِكْ ۚ

قُرْءَانًا عَرَبِيًّا ۚ لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۚ

“እትገነዘቡምን?” የሚለው ቃላት በአጽንዖትና በእንክርት ልናጤነው የሚገባ

ሃይለ ቃል ነው፤ ቁርኣን ክብራችን በውሥጡ ያለበትን መጽሐፍ ነው፤ አዎ

የሰው ልጆች ሊከብሩበት የሚችሉበት ጥበብ ይዟል።

ነጥብ ሁለት ነቅል ነቅል ۞ ማለት አስተርፕ epiphany” ማለት ሲሆን

“ወሕይ ۞ ነው፤ አምላካችን አላህ ወደ ነብያችን ﷺ ” ጥበብን

አውርዷል፡- 4፡113 አላህም በአንተ ላይ መጽሐፍንና *ጥበብን* አወረደ።

የማታውቀውንም ሁሉ አስተማረህ። የአላህም ችሮታ በአንተ ላይ ታላቅ

ነው። ۞ اَنْزَلَ اِلَّا - هُ ع لَ يَ كْ اَلْ كَ تَ - لَ بَ - و اَلْ ۞
حَ كَ مَ ةَ - و ع لَ - مَ كَ مَ اَلْ مَ تَ كَ نَ تَ عَ لَ مَ ۞
و كَ اَن - فَ ضَ لَ اَلْ - هَ -

ع لَ يَ كَ - عَ ظَ يَمَ ۞ اِ

ይህም ጥበብ ክብራችን በውሥጡ ያለበትን መጽሐፍ ቁርኣን ነው፤ ቁርኣን

ጥበብ የተሞላ መጽሐፍ ነው፡- 10፡1 “አሊፍ ላም ራ ይህኛ *ጥበብ*

ከተመላው መጽሐፍ ከቁርኣን አንቀጾች ናት። ۞ اَلْ - تَ لَ كَ - اَ يَ - لَ تَ ۞
اَلْ - كَ تَ - لَ بَ - اَلْ - حَ كَ يَمَ -

30፡2 ይህች *ጥበብ* ከተመላው መጽሐፍ አንቀጾች ናት። ۞ - تَ لَ كَ - عَ -
اَ يَ - لَ تَ - اَلْ - كَ تَ - لَ بَ -

و اَلْ - ةَ ۞ *ጥበብ* በተመላበት ቁርኣን እምላለሁ። 36፡2 اَلْ - حَ - كَ يَمَ -
- عَ اَن - اَلْ - حَ - كَ يَمَ -

4.ያልተጠኑ የኢትዮጵያውያን ፍልስፍና

ሀገራችን ኢትዮጵያ ገና ያልተጠነ የበርካታ ጥንታዊ ሥነጽሁፎች ባለቤት ናት፤ ማጥናት አቅቶን ሌሎች አጥንተው የቅጂ መብቱን ከመውሰዳቸውና የታሪክ ክፍት ተፈጥሮ በመጨረሻ ትውልድ ተወቃሾች ከመሆናችን በፊት የዘርፉ ምሁራን ጥናትና ምርምር በማካሄድ፣ የኢቨርስቲዎች ጉዳዩን የምርምር አቅጣጫቸው ውስጥ በማስገባት፣ ዜጎችም ጥንታዊ የጽሁፍ ሃብታችንን አስፈላጊነት ተገንዝበን ከዘራፊዎች በመጠበቅ ሃላፊነታችንን ልንወጣ ይገባል።

ኢትዮጵያ ዘመናትን ያስቆጠሩ ሥነቃላዊና የጽሁፍ ፍልስፍናዎች ባለቤት ናት። ከአስራ ሰባተኛው መቶ ክፍለ ዘመን በፊት ከሌሎች የአፍሪካ ሀገሮች በተለየ መልኩ በርከት ያሉ የፍልስፍና ስራዎችን በመስራት በቀዳሚነት የምትጠቀሰው ኢትዮጵያ፤ በጥንታዊው የግእዝ ቋንቋ ከተጻፉት የፍልስፍና ስራዎች መካከል ከፊሎሶፊን በትውልድ ካናዳዊ፣ በምርጫ ደግሞ ኢትዮጵያዊ የሆነው ፕሮፌሰር ክላውድ ሰምነር ወደ እንግሊዝኛ ቋንቋ በመተርጎም፣ በዓለም አቀፍ ደረጃ እንዲታወቁ ሲያደርግ፤ ሌሎች በርካታ በግዕዝና በአረብኛ ቋንቋዎች የተጻፉ የጽሁፍ ስራዎች በጥንታዊ ቤተእምነቶችና ቤተመዛግብት ውስጥ ተቀምጠው ክላውድ ሰምነርን የመሰሉ ፈላስፎችንና የጥንታዊ ጽሁፎች ተመራማሪዎችን (philologists) እይታ በመጠባበቅ ላይ ይገኛሉ።

ፍልስፍና በጥቅሉ የተጻፉትንና በቃል ከትውልድ ትውልድ የሚተላለፉትን የጋርዮሽ የማህበረሰብ ወጎች፣ ልማዶች፣ ጥበቦች፣ የእውቀት ዘርፎችንና አስተሳሰቦችን፤ በጠባቡ አተያይ ደግሞ በግለሰብ ፈላስፋዎች በአንድ ዘመን ተሰርተው በጽሁፍ የተላለፉትን ስራዎች ብቻ የሚመለከት ነው። በቃል

ከትውልድ ወደ ትውልድ የሚተላለፉ ማህበረሰባዊ ፍልስፍናዎች በተረትና ምሳሌ፣ በምሳሌያዊ አነጋገሮች፣ በዘይቤዎች፣ በቅኔዎችና በወጎች ሊገለጡ ይችላሉ። ስለ ጾታ ልዩነት፣ እድሜ፣ ፖለቲካ፣ ስነምግባር እንዲሁም ስለ ህጻናትና አረጋውያን ያለውን ነባር ፍልስፍና ማህበረሰቡ ባሉት የሥነቃል መከወኛ መንገዶች ያቀርባል። ለዚህም ነው ምሳሌያዊ አነጋገሮች የረዥምና ውስብስብ ማሳመኛዎች አጭር መገለጫዎች ናቸው የሚባለው።

እነ ዶክተር ክላውድ ሰምነር እና ወርቅነህ ቀልቤሳ በሥነቃላዊ መንገድ የተላለፉትን የኢትዮጵያውያንን ፍልስፍና ከኦሮሞ ህዝብ ቋንቋና ባህል ውስጥ አውጥተው ያሳዩባቸውን ስራዎች በአብነት መጥቀስ ይቻላል። ቀደምት አባቶቻችን መላው አፍሪካ ባልሰለጠነበት ዘመን ቀድመው ባህላችንንና ታሪካችንን በድንጋይ ቀርጸውና በብራና ጽፈው ስለስተላለፉልን ኢትዮጵያ ከስነቃላዊ ፍልስፍና ባሻገር በጽሁፍ ፍልስፍናም ተጠቃሽ ስራዎች አሏት። ምንም እንኳን በዘመናዊነት ስም ጥንታዊ ባህላችንንና ቋንቋችንን ረስተን የጽሁፍ ሃብታችንን ሳንመረምር፣ በርካታ ዘመናትን የራሳችንን ስናንቋሽሽ፣ የምዕራባውያንን ስናደንቅ ብናሳልፍም፣ ጉዳዩ ያብሰለሰላቸው በጣት የሚቆጠሩ ኢትዮጵያውያንና በርካታ ምዕራባውን የቻሉትን ያህል ለማሰባሰብ፣ ለማጥናትና ለዓለም ለማስተዋወቅ ችለዋል።

በዚህ ረገድ እነ ፕሮፌሰር ጌታቸው ኃይሌ፣ ታደሰ ታምራትና ስርግው ሃብለሥላሴ ከሃገር ውስጥ እንዲሁም ፕሮፌሰር ፓኦሎ ማራሲኒ፣ አሌሳንድሮ ባውዚ፣ ሪቻርድ ፓንክረስትና ክላውድ ሰምነር ከውጪ ሃገር ቀዳሚ ተጠቃሾች

ናቸው። ካናዳዊው ክላውድ ስምዖር Classical Ethiopian Philosophy
በተባለው መጽሐፉ ከግዕዝ ወደ እንግሊዝኛ ቋንቋ ተርጉሞ ያሳተማቸው
የፍልስፍና ስራዎች- መጽሐፈ ፊሳልግዎስ፣ አንጋረ ፈላስፋ፣ የስክንድሮን ህይወትና
አባባሎች፣ ሀተታ ዘርዓዖቆብ እና ሀተታ ወልደ ህይወት ናቸው። እነዚህ
ስራዎች በተለይ አፍሪካውያን የጽሁፍ ፍልስፍና ስለሌላቸው ፍልስፍና በአፍሪካ
ውስጥ የለም በሚል ባለፉት ሶስት አስርት ዓመታት ሲሞግቱ ለነበሩ
ምዕራባውያን፤ የማያዳግም መልስ በመስጠት ለአፍሪካ የፍልስፍና ታሪክ
ብርሃን የፈነጠቁ ናቸው።

የዛሬው ጽሁፌ ዓላማም እነዚህን የፍልስፍና ስራዎች በአጭሩ ማስተዋወቅ
ይሆናል። የጥንታዊ ኢትዮጵያውያን ፍልስፍና፤ የውጪ የጥበብ ስራዎች ውርስ
ትርጉምና ወጥ (original) የፍልስፍና ስራዎች በመባል ይከፈላሉ። በኢትዮጵያ
የሥነጽሁፍና ታሪክ ውስጥ በመጀመሪያው ክፍል እንደተጻፈ የሚነገርለት
የመጀመሪያው የፍልስፍና የጽሁፍ ስራ መጽሐፈ ፊሳልግዎስ (physiologus)
ይባላል። ይህ የፍልስፍና ስራ በሁለተኛው መቶ ክፍለ ዘመን እንደተጻፈ
የሚነገርለትን የጥበብ ስራ ከግሪክ ወደ ግእዝ ቋንቋ በመተርጎም የተሰራ ሲሆን
ትርጓሜውም ተራ ሳይሆን ከኢትዮጵያ የባህልና የቋንቋ አውድ ጋር በማዛመድ
የተሰራ ነው። ፊሳልግዎስ በአምስተኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ወይም
አጋማሽ አካባቢ ከፍተኛ የመጽሐፍ ክምችት በሚገኝበት ምናልባትም በግብጽ
ሀገር በሚገኝ ገዳም ውስጥ በሚኖር ኢትዮጵያዊ ጸሐፊ እንደተጻፈ ይገመታል።
ፈላስፋው ስምዖር የጥንታዊ ድርሳናት ተመራማሪው (philologist) ፍሪትዝ

ሆሜል (Hommel) በ1877 ዓ.ም በለንደን፣ ፓሪስና ቬና ቤተመዛግብት ውስጥ የሚገኙ የግእዝ ብራና ፊላልግዎስ መጻህፍትን ከጀርመንኛ ትርጓሜው ጋር በማገናዘብ ካዘጋጀው የተስተካከለ ቅጽ (critical edition) ላይ የተረጎመው ሲሆን ከካርሎ ኮንቲ ሮሲኒ የ1951 ጣልያንኛ ትርጉም ጋርም አመሳክሮታል። ፊላልግዎስ ለመጽሐፉ ደራሲ የተሰጠ ስያሜ ሲሆን ይህም እንስሳትን፣ ዕጽዋትናና የማዕድናትን ምንነት የሚገልጽና በተምሳሌት (symbolism) የሚያስቀምጥ ነው።

በኢትዮጵያ የስነጽሁፍ ታሪክ ውስጥ ከፍተኛ ግምት በሚሰጠውና ሁለተኛው ክፍለ ዘመን በመባል በሚታወቀው የአጼ ዘርዓምዕቆብ ዘመነ መንግስት (1434-68) ፤ መጽሐፈ ፈላስፋና የስክንድስ ህይወትና አባባሎቹ የተባሉ ሁለት የፍልስፍና መጻህፍት ወደ ግእዝ ቋንቋ ተተርጉመዋል። ምናልባት እነዚህ ትርጉም ስራዎች እንዴት የኢትዮጵያ ፍልስፍና የሚል ስያሜ ሊሰጣቸው ቻለ የሚል ጥያቄ ይነሳ ይሆናል። ሰምነር እንደሚለው፤ ምንም እንኳን ስራዎቹ ትርጉም ቢሆኑም ኢትዮጵያውያን የራሳቸው የሆነ ወጥ የአተረጓጎም ስልት ስላላቸው ኢትዮጵያዊ አሻራ ይይዛሉ Ethiopians never translate literally: they adapt, modify, add, subtract. A translation therefore bears a typically Ethiopian stamp” (ኢትዮጵያውያን በትርጉም ሂደት ላይ ከራሳቸው ባህልና አውድ ጋር ለማዋሃድ ሆነ ብለው የመጨመር፣ የመቀነስና የማሻሻል ባህል ስላላቸውና ፍጹም ኢትዮጵያዊ አሻራ አንዲኖረው በማድረግ ስለሚተረጉሙ ነው።) መጽሐፈ ፍልስፍና፤ አንጋረ ፈላስፋ

ወይም የፈላስፎች አነጋገር በመባል የሚታወቅ ሲሆን ከ1510-1522 ዓ.ም አባ ሚካኤል በተባለ ኢትዮጵያዊ ከአረብኛ ቋንቋ ወደ ግእዝ የተተረጎመ ነው። መጽሐፉ መጀመሪያ በግሪክ እንደተጻፈና በ809 ዓ.ም አካባቢ ሁናይን ኢብን ኢስሐቅ በተባለ የሜሶፖታምያ ተወላጅ ወደ አረብኛ ቋንቋ የተተረጎመ ነው። መጽሐፈ ፈላስፋ በ1953 ዓ.ም በሊቀመዝምራን ዕቁበጊዮርጊስ አንጋረ ፈላስፋ በሚል ወደ አማርኛ ቋንቋ የተተረጎመ ሲሆን በውስጡም ከጠቢቡ ሂቃር ጥበብ ጀምሮ፤ የቅድመ ሶቅራጠስ የግሪክ ፈላስፎችን የሶቅራጠስን፣ የአሪስቶትልን (አሪስጣጣሊስ) በተለይ ደግሞ የፕሌቶንና (አፍላጦን) የፕሌቶን ተከታዮች አነጋገሮች አካቶ የያዘ የፍልስፍና ስራ ነው። ሦስተኛው የኢትዮጵያውያን የፍልስፍና መጽሐፍ የስክንድስ ህይወትና አባባሎች በሚል ርዕስ የተጻፈው ነው። በጀርመን ሀገር ከሚገኘው የግእዝ ብራና መጽሐፍ ላይ ወደ እንግሊዝኛ ቋንቋ የተመለሰው ይህ መጽሐፍ፤ የሲግመንድ ፍሮይድ (Oedipus complex) ንድፈ ሃሳብ የተመሰረተበትን ታሪክ በጽሁፍ ይዘው ከተገኙት አምስት የዓለማችን ቋንቋዎች (ግሪክ፣ ላቲን፣ ሲራይክ፣ አረቢክ እና ግእዝ) መካከል አንዱ መሆኑን ይናገራል፤ ክላውድ ሰምነር። ከአረብኛ ቅጂ ላይ የተተረጎመው መጽሐፉ በሶስት ክፍሎች ተከፋፍሎ የቀረበ ነው። የመጀመሪያው ክፍል የስክንድስን ህይወት ታሪክ፤ ሁለተኛው ክፍል ሃያ አምስት ጥያቄዎችና መልሶቻቸውን፤ እንዲሁም ሦስተኛው ክፍል ደግሞ አንድ መቶ ስምንት የፍልስፍና ጥያቄዎችንና ጠቢቡ ስክንድስ የሰጣቸውን ምላሾች ይዟል። የመጨረሻዎቹ ሁለት የፍልስፍና መጻህፍት ከላይ ከቀረቡት ሦስት ስራዎች

በእጅጉ የተለዩ ናቸው። የኢትዮጵያ የጽሁፍ ፍልስፍና ከጥበብ (wisdom) ስራዎች ወደ አመክኖአዊ (rational)፤ ከውርስ ትርጉም ወደ ወጥ (original) ስራነት ለመሸጋገሩ ህያው ምስክሮች ናቸውና - የዘርዓያዕቆብ (ወርቅዬ) እና የተማሪው የወልደ ህይወት (ምትኩ) ሐተታዎች። በአስራ ሰባተኛው ክፍለ ዘመን (1599-1692) የህይወት ታሪኩንና የፍልስፍና ስራዉን ብራና ዳምጦ፣ ቀለም በጥብጦ፣ በመፃፍ ያቆየልን ኢትዮጵያዊ አመክኖአዊ (rational) ፈላስፋ ዘርዓዕቆብ፤ በሃይማኖተኝነቱ፣ በስነጽሁፍ ስራዎቹና በብርቱ አስተዳደሩ ከሚታወቀው የአስራ አምስተኛው ክፍለ ዘመን (1434-68) ኢትዮጵያዊ ንጉስ አጼ ዘርዓያዕቆብ የተለየ መሆኑን ልብ ልንል ይገባል። ፈላስፋው ዘርዓያዕቆብ፤ አጼ ዘርዓያዕቆብ ካለፈ ከ1.5 ምዕት ዓመት በኋላ በአጼ ሱስንዮስ የንግስና ዘመን እ.ኤ.አ በ1626ዓ.ም የተነሳ ፈላስፋ ሲሆን ሐተታ የተባለውን ፍልስፍና የሰራውም ለሁለት ዓመታት ያህል ለብቻው ዋሻ ውስጥ ተደብቆ በቆየባቸው ጊዜያት ነበር። የዘርዓ ያዕቆብና የተማሪው ወልደህይወት ሐተታዎች፤ በይዘታቸውም ሆነ በአቀራረባቸው ተመሳሳይነት አላቸው። ሐተታ የተባለው የፍልስፍና መንገድ አንድን ጉዳይ ደረጃ በደረጃ እየጠየቁ ጥልቅ ወደ ሆነ ምርምር የመግባትና በዚህም አንድ እውነተኛ እውቀት ላይ የመድረስ ሂደትን ያመለክታል።

ዘርዓያዕቆብ በጥንታዊት ኢትዮጵያ የትምህርት ሥርዓት፤ በንባብ ቤት፣ በዜማ ቤትና በቅኔ/ሰዋስው ቤት ያለፈ ኢትዮጵያዊ ክርስቲያን ፈላስፋ ሲሆን እርሱ በነበረበት ዘመን የነበሩ ሃይማኖታዊ፣ ማህበራዊ፣ ፖለቲካዊና ሥነምግባራዊ

እስተሳሰቦችን በአመክኗዊ ሐተታ (rational inquiry) በመታገዝ ይመረምርና ይተች ነበር። የዘርዓያዕቆብ ፍልስፍና የፈጣሪ ህግን ከሰው ህግ፣ የተፈጥሮ ሥርዓትን ከሰብዓዊ ሥርዓት፤ መለየትና በአንድ አምላክ አማኞች ሃይማኖት ውስጥ የሚገኙ ተገቢ ያልሆኑ የሰው ሥርዓቶችን አስወግዶ በእውነተኛው የተፈጥሮ/የፈጣሪ ህግ ብቻ መመራት ላይ ያተኩራል። በተፈጥሮ ህግና በምክንያታዊነት መነጽር በመታገዝ ስለሃይማኖት መከፋፈል፣ ስለመሥራትና ነቢዩ መሀመድ ህጎች፣ ሐሰተኛ እምነትን ስለመለየት፣ ስለአምላክና ስለሰው ህግ፣ ስለ እውነተኛ እውቀት ምንጭ እንዲሁም ስለጋብቻና ምንኩስና ተፈላስፏል። በአፍሪካ የጽሁፍ ፍልስፍና መገኘት የውስጥ እግር እሳት የሆነባቸው ምዕራባውያን፤ የዘርዓያዕቆብ ፍልስፍና የኢትዮጵያውን ስራ አይደለም ሲሉ ሞግተዋል።

ለምሳሌ ካርሎ ኮንቲ ሮሲኒ ስራው የGiusto d'Urbino ነው ብሎ ነበር። ነገር ግን ክላውድ ሰምነር ለዚሁ ሙግት መልስ ለመስጠት በጻፈው Ethiopian Philosophy (Vol,II) መጽሐፍ ላይ ጊስቶ ዲ አርቢኖ ከጻፋቸው ደብዳቤዎችና ሌሎች ስራዎች፣ ሐተታው ከተጻፈበት የቅኔ ባህል፣ እንዲሁም በጉስቶ ትዕዛዝ ስለተገለበጠው ሐተታ ጸሐፊ የግዕዝ ቋንቋ እጥረት አንጻር የማያዳግም ምላሽ ከሰጠ በኋላ የሚከተለውን ድምዳሜ አስቀምጧል፤ MODERN

PHILOSOPHY, in the sense of a personal rationalistic critical investigation, BEGAN IN ETHIOPIA with Zara'yaecob at the same time as in England and in France.” (በግለሰብ ፈላስፋ ደረጃ

የሚካሄድ ዘመናዊ የአመክንዮ ፍልስፍና በኢትዮጵያ ተጀምሯል፤ በእንግሊዝና በፈረንሳይ ሀገር በተጀመረበት በተመሳሳይ ጊዜ እንደማለት) ዘመንፈስቅዱስ አብርሃም፤ የኢትዮጵያን ጥንታዊ ጥበብ ለአሁኑ ትውልድ ለማሳወቅና ለወደፊቱ ለማስተላለፍ ከነበረው ምሁራዊ ሃላፊነት አንጻር ልዩ ልዩ የጥበብ ስራዎችን ከግዕዝ ወደ አማርኛ ተርጉሞ በማሳተም ለንባብ አብቅቷል። ሐተታ

ዘርዳያዕቆብ ወልደህይወትንም እ.ኤ.አ በ1955ዓ.ም በፈረንሳይ ሃገር ከሚገኘው የኢትዮጵያ ግእዝ ብራና መጽሐፍ ላይ ወደ አማርኛ ቋንቋ ተርጉሞ አሳትሟል።

ፕሮፌሰር ቴዎድሮስ ኪሮስም፤ የፕሮፌሰር ክላውድ ሰምነርን መንገድ ተከትሎ የዘርዳያዕቆብን ፍልስፍና ከፈረንሳዊው የአውሮፓ ዘመናዊ ፍልስፍና መስራች ሬኔ ዴካርት (Rene Descartes) ሥራ ጋር በማነጻጸር፤ ኢትዮጵያ በፍልስፍና ታሪክ ውስጥ የነበራትን ሚና ለተቀረው ዓለም አጉልቶ አሳይቷል። የዘርዳያዕቆብ ፍልስፍና ዛሬ ሊታወቅ የቻለው ካናዳዊ ዜግነት ባለው ሰምነር አማካኝነት ነው።

የውጪ ሰዎች የኛን ጥንታዊ መጻህፍት ለማጥናት ይህን ያህል ከተጉ እኛ ኢትዮጵያውንም ። ሀገራችን ኢትዮጵያ ገና ያልተጠኑ የበርካታ ጥንታዊ ሥነጽሁፎች ባለቤት ናት፤ ማጥናት አቅቶን ሌሎች አጥንተው የቅጂ መብቱን ከመውሰዳቸውና የታሪክ ክፍት ተፈጥሮ በመጨረሻ ትውልድ ተወቃሾች ከመሆናችን በፊት የዘርፉ ምሁራን ጥናትና ምርምር በማካሄድ፤ ዩኒቨርሲቲዎች ጉዳዩን የምርምር አቅጣጫቸው ውስጥ በማስገባት፤ ዜጎችም ጥንታዊ የጽሁፍ ሃብታችንን አስፈላጊነት ተገንዝበን ከዘራፊዎች በመጠበቅ ሃላፊነታችንን

ልንወጣ ይገባል እላለሁ።

የፍልስፍና እይታ ክፍል 1 በዚህ ተጠናቋል።

በክፍል 2 ላይ ስለ ፍልስፍና ብዙ ነገሮችን

ጠለቅ ባለ ሁኔታ እንመለከታለን።

ከምንመለከታቸው ነገሮች 1, ታዋቂ ፈላስፎችና
እይታዎቻቸው

2, የፍልስፍናን

ምንነት ለማወቅ አንዳንድ ሰዎች

የሚጠይቋቸው ጥያቄዎች

እና ብዙ ነገሮችን ዘርዘር ባለ ሁኔታ እናያለን።

ለማንኛውም አስተያየት በስልክ ቁጥር

0938713287 መስጠት ይቻላል።

ጸሀፊ ናርዶስ ለማ ገምጋሚት ቅድስት
ለማ

Email-

fyodoredostovsky@gmail.com

የፍልስፍና እይታ ክፍል 2

ይቀጥላል

የፍልስፍና እይታ

ክፍል 2

የፍልስፍና እይታ በክፍል 2

1, ታዋቂ ፈላስፎችና እይታዎቻቸው

2, ሰውና ፍልስፍና

3, ፍልስፍና የሚመረምራቸው አምስት ዋነኛ ቁምነገሮች

1, ታዋቂ ፈላስፎችና እይታዎቻቸው

በአለማችን ላይ የተለያዩ አመለካከት ያላቸው ፈላስፎች ነበሩ።

ከነሱም መካከል1, ሶቕራጠስ

2, አሪስቶትል

3, ሬኔ ደካርት

4, ቶማስ ሞር

5, ኤራስመስ

6, በርክሌ

7, ሑሜ

8, ካንት

9, ሺለር

10, ኮምቴ

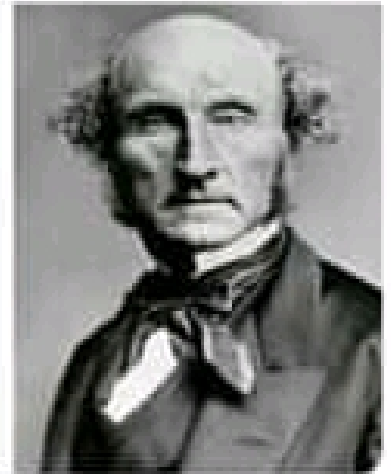
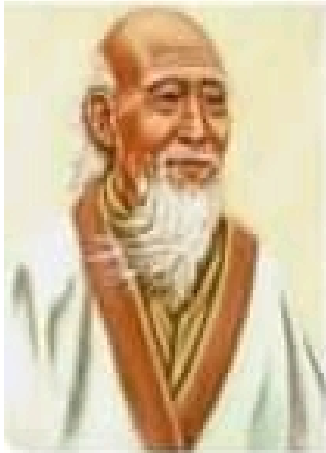
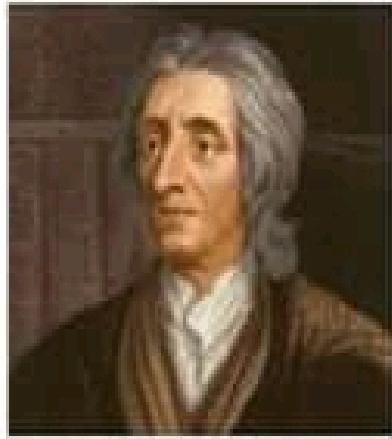
11, ሎክ

12, ሄግል

13, ሩሶ

14, ግሮትየስ

15, ዳርዊን

እነዚህ ከላይ የተጠቀሱት ፈላስፎች በአለም ላይ ብዙ የተነገረላቸው ብዙ የተወራላቸው ትልቅ ፈላስፎች ናቸው።

በፍልስፍና እይታ ክፍል 2 ግን ብዙ ያልተነገረለትና ብዙ ያልተወራለት የሀገራችን ኢትዮጵያዊዉ ፈላስፋ ዘርአ ያዕቆብ

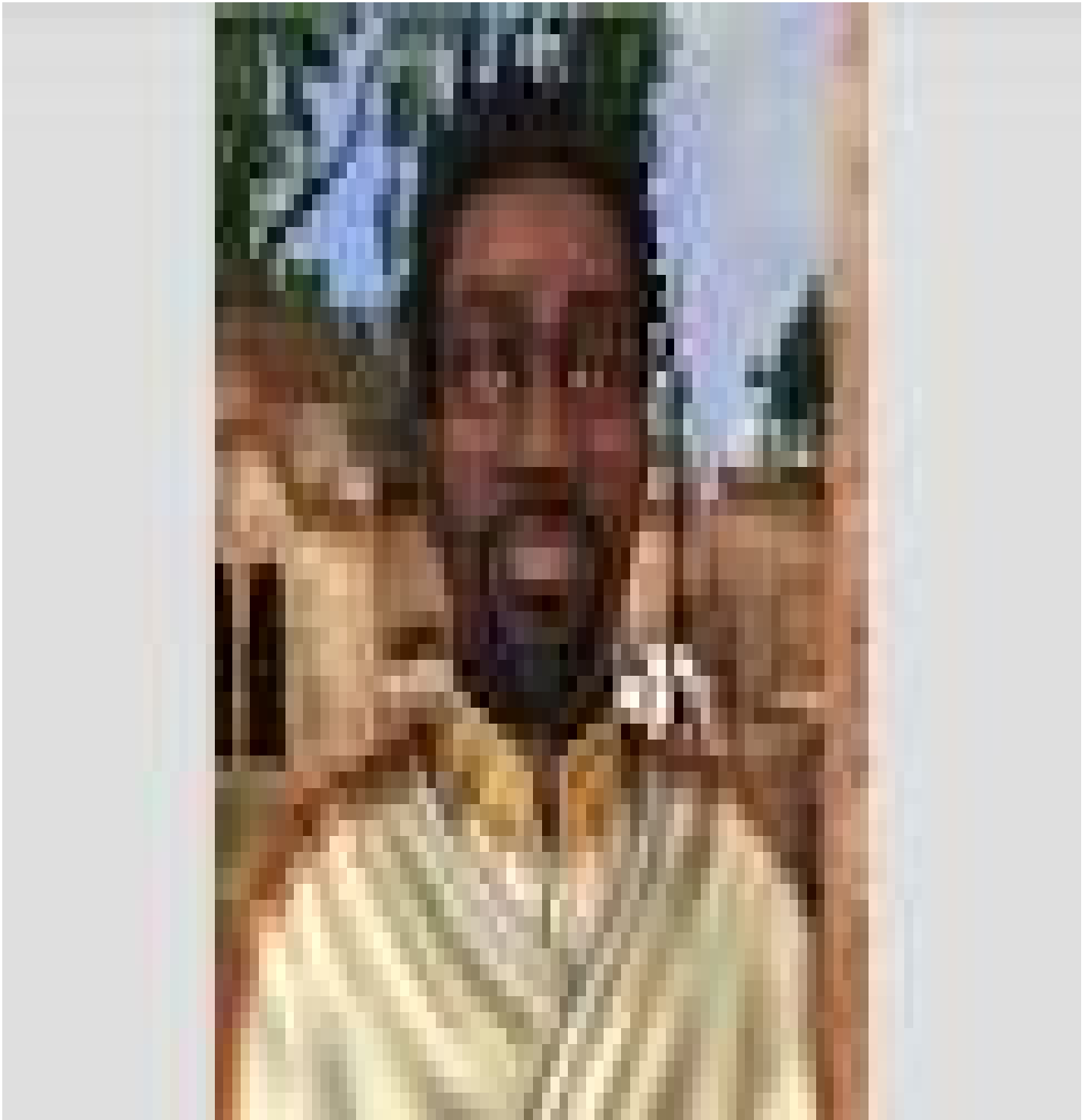

በደምብ እናያለን

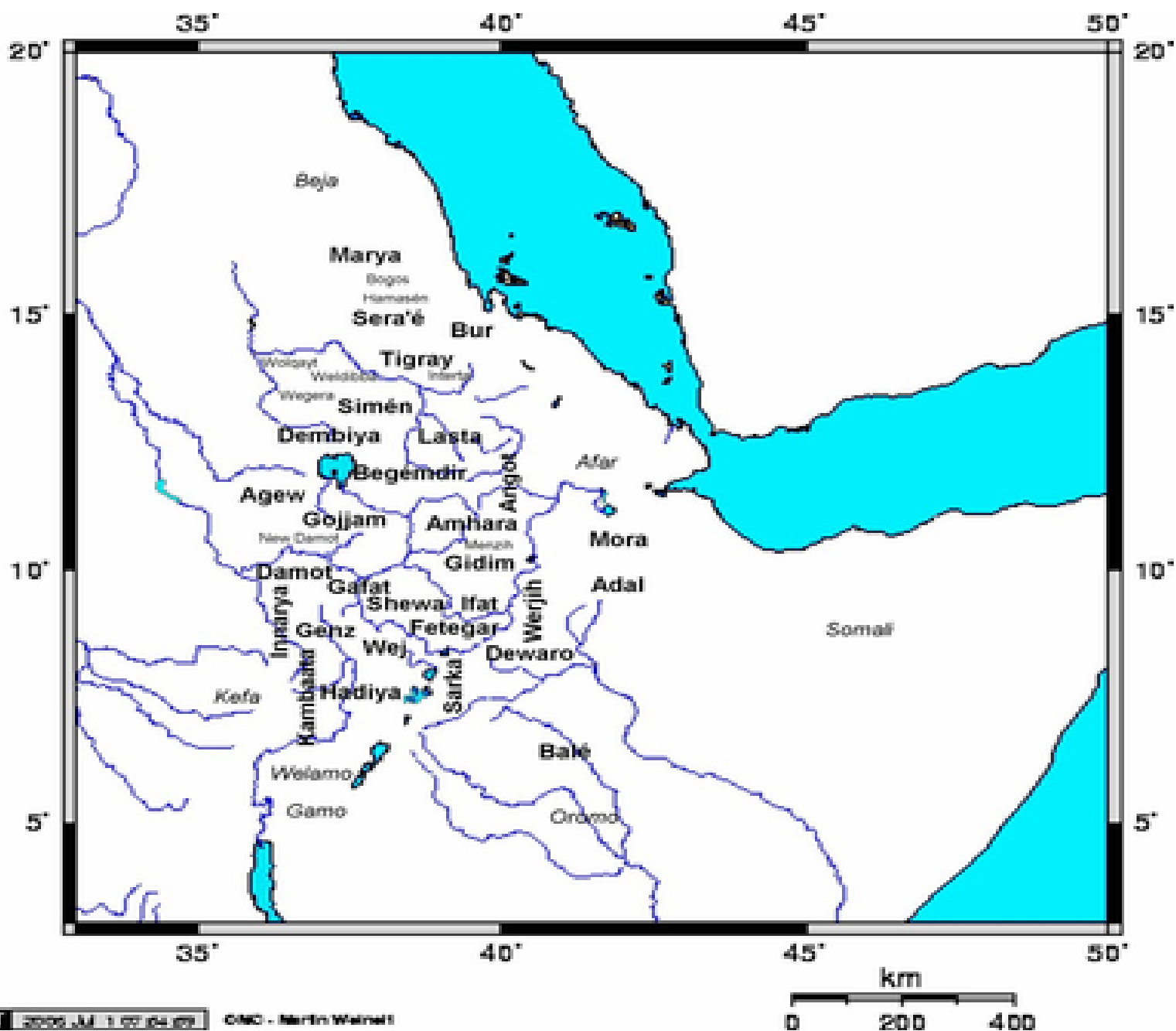
ፈላስፋ ዘርእ ያዕቆብ

ዘርእ ያዕቆብ በዘውድ ስማቸው ቆስጠንጥንዮስ

ከአባታቸው ቀዳማዊ ዳዊት እና ከእናታቸው ንግስትክብረ

እግዚ በ1399 እ.ኤ.አ. ከ አዋሽ ወንዝ አጠቀብ ትገኝ
በነበረው ትልቅ ተብላ በምትጠራው መንደር የድሮውፈተገር
ክፍለ ሐገር ተወለዱ(ከታች ያለውን ካርታ ይመልከቱ) ::

የነገሡበትም ዘመን 1434 - 1468 እ.ኤ.አ. ነበር። ያረፉትም

በ ደጋ ደሴት፣ ጣና ሃይቅ ነው።

የጥንቱ የኢትዮጵያ ክፍለተ ሀገራት

በ ኢሲራክ ዘሽሌ ገብረኪዳን ተጻፈ። ከኢልዮን የኢትዮጵያ

ኅብረት

አስተዳደር

የዘርዓ ያዕቆብ አባት ቀዳማዊ ዳዊት ባረፉ ጊዜ፣ እንደ ጥንቱ የኢትዮጵያ ባህል ወግ መሰረት፣ ታላቅ ወንድማቸው የነበሩት ቀዳማዊ ቴዎድሮስ በ1414 ሲነግሱ ታናሽ ወንድማቸውን በግዞት ወደ አምባ ግሽን እንዲሄድ አደረጉ። አጼ ዘርዓ ያዕቆብ ቆየት ብለው በጸፉት መጽሀፈ ብርሃን በተሰኘው ድርሰታቸው መሰረት እስከ ነገሱበት ሰኔ 20 ፣ 1434 ዓ.ም. ድረስ በግዞት ግሽን ተራራ (አምባ ግሽን) ላይ ለሚቀጥሉት 20 አመታት በእስር ኖሩ። ሆኖም ግን በግዞት እያሉ ከጊዜ ወደ ጊዜ የደጋፊያቸው መጠን እየበዛ ሄደ። በነዚህ አመታት ውስጥ የኢትዮጵያ ሁኔታ ከዓመት ወደ ዓመት እይተበላሽ ሂዶ በመጨረሻ ከአምባው ላይ ለሹመት ሲወርዱ አገሪቱ በእርስበርስ ሽኩቻ እየታመሰች፣ በሃይማኖት በኩልም መከፋፈል ተፈጥሮ የውጭ ሀይሎችም ከነገ ዛሬ አጠቁን እየተባለ ይሟፈራበት ሁኔታ ገጠመው። የወደፊቱ ንጉስ ብዙ እድሜውን ያሳለፈው ከሰው ተለይቶ አምባ ላይ ስለነበር፣

የዲፕሎማሲ ጥቅሙ አልተረዳውም ነበር። ይልቁኑ ፊት ለፊት የተጋረጡትን የሃገሪቱን ችግሮች በሚያስፈራ ድፍረት እና ምንም በማያወላዳ ጽናት ተጋፈጠው።

ዓፄ ዘርአ ያእቆብ ንጉስ ከሆኑ በኋላ ንግስት አሌኒ ን በ1434 አገቡ፣ ከዚያም በ1436 ዘውዳቸውን ጫኑ። ንግስት አሌኒ የሀድያ ንጉስ ልጅ ስትሆን በህጻንነቱዋ የአስልምና ተከታይ የነበረች ቢሆንም በጋብቻው ወቅት ክርስቲያን ሆናለች።

በ1442 በሰንበት ላይ ተነስቶ የነበረውን የቤ/ክርስቲያን ክፍፍል ለማብረድ ቢችሉም እስከ 1450 ነገሩ ሲሰክን ቆይቱ በደብረ ምጥማቅ ጉባኤ (ተጉለት) ፣ የግብጾቹ ጳጳሳት በተገኙበት ችግሩን ሊፈቱ ችለዋል ። ሌላው በዘመናቸው የተከሰተው ሃይማኖታዊ ንቅናቄ የደቀ እስጢፋ ወገኖች እምነት ነው። እነዚህ እስጢፋኖስ የተባለ መነኩሴ

ባስተማራቸው መሰረት ለመስቀል መስገድና ለስእል አድኅኖ ለድንግል ማርያም መስገድ አይገባም የሚሉ

ነበሩ።ተከራክረው አጼ ዘርዓ ያዕቆብ አሸንፈዋል።

በ1445 እና ከዚያ በኋላ በተነሱ ጦርነቶች ላይ በመሳተፍ

ሁሉን በድል በማጠናቀው ግዛታቸውን ያሁኒቷን ሶማልያን ሁሉ
ያቅፍ ነበር።

በ1456 ዓ.ም አጼ ዘርዓ ያዕቆብ በነበሩበት ቦታ ታላቅ ብርሃን
ስለታየ የነበሩበትን ቦታ ደብረ ብርሃን በማለት የሃገሪቱ ዋና
ከተማ አድርገው ቆርቁረዋል። እስከ እለት ህልፈታቸውም
ደብረ ብርሃን የኢትዮጵያ ዋና ከተማ ነበረች።

ዘርዓ ያዕቆብ ኢትዮጵያዊው ፈላስፋ

እንዳንዶች ሐተታ ዘርዓ ያዕቆብና ወልደ ሕይወት

በ17ኛው ክፍለ ዘመን የነበሩ

“ከሁለት ዓመት የብቸኝነት፣ የምርምርና የተመስጦ

ዘመን በኋላ ማኅበረሰቡን ተቀላቀለ። ወደ ቀደመ

መደበኛው መምህርነቱ እንዳይመለስ ሐሰትን

ማስተማር አልፈቅድም። ይለናል

ኢትዮጵያዊያን የጻፏቸው ሳይሆኑ በ19ኛው ክፍለ ዘመን

የነበረ ጣልያናዊ ሚስዮን የጻፈው ልቦለድ ነው የሚል

ክርክር ያነሳሉ። ከባህረ ሐሳብ ጋር በማጣቀስ ፕሮፌሰር

ጌታቸው ኃይሌ የዘርዓ ያዕቆብን ኢትዮጵያዊነት

ይሞግታሉ። የአክሱም ሰው ስለመሆኑና የሙግቶቹ
ምንጭ ራሱ ስለመሆኑ ግን ጥርጣሬ እንዳላቸው
ነግረውናል። በቅርቡ ደግሞ ዲያቆን ዳንኤል ክብረት
“የሌለውን ፈላስፋ ፍለጋ የሚል የነ ሮሲኒን ሐሳብ
የሚደግፍ የሚመስል ሙግት ይዞ ብቅ ብሏል።
በዘርዓ ያዕቆብ ኢትዮጵያዊነት ላይ የነ ዓለማየሁ
ሞገስን ሙግት በማካተት በርካታ ሙያዊ ትንታኔዎችን
በማቅረብ ሁለቱ ሐተታዎች የአንድ ሰው ሥራ
እንዳልሆኑ በማስረጃ በማስደገፍ እንዲሁም ዘርዓ
ያዕቆብና ወልደ ሕይወት በ17ኛው ክፍለ ዘመን የነበሩ
ኢትዮጵያውያን እንደሆኑ ሚዛን የሚደፋ ሙግትና
ድምዳሜ ያቀረበልን ግን በትውልድ ካናዳዊ፣
በምርጫ ኢትዮጵያዊ ነኝ የሚለው ክለውድ ሳምነር
ነው። ከሁለት ዓመታት በፊት በባህር ዳር
ዩኒቨርሲቲ ባቀረብሁት ጥናታዊ ጽሑፍ ከምሁራኖቹ
ሙግት ባሻገር በወቅቱ ከተጻፉት የታሪክ ድርሳናት
ውስጥ ዘርዓ ያዕቆብ የሚባል ፈላስፋ ስለመኖሩ ዳሰሳ

አድርጌ ነበር። በርግጥም የተክለ ጸድቅ መኩሪያ፣
የአለቃ አጽሜ፣ የአጼ ሱሲንዮስ ዜና መዋዕል፣ ዓለማየሁ
አበበ የተረጎመው ሁለት የውጭ ሰዎች የጸፉት
የኢትዮጵያ ታሪክ መጽሐፍ ውስጥ ፍንጭ የሚሰጡ
ነገሮች አሉ። የሌለውን ወይም የነበረውን ፈላስፋ
ፍለጋውን ለአንገቢ በመተው እኔ ስለነበረው ፈላስፋ
ሕይወትና አስተሳሰቦች ትንሽ ለማለት ፈቀድሁ።
ዘርዓ ያዕቆብ ወይም ወርቄ ስለ ሐተታው ሲነግረን
ምሥጢሩን ከሚያውቀውና የርሱው ፈላግ ተከታይ
በነበረው ወልደ ሕይወት ብዙ ውትወታና ማግባባት
በኋላ ከተደበቀው ምሥጢሩ ትንሹን ሊጽፍልን ችሏል።
ስለ ግል ሕይወቱ ሲነግረን ምናልባትም በኢትዮጵያ
የመጀመሪያው በሆነው ግለ-ታሪክ (Autobiography)
መልክ በ1592 ዓ.ም በአክሱም አውራጃ ከአንድ ድሃ
ገበሬ ተወለድሁ ይለናል። ከተወለደ በኋላ እንደ
አብዛኛው ኢትዮጵያዊ ወደ የጌታ ዘንድ ሄዶ ትምህርቱን
ተከታተለ። በመምህሩ ምስክርነትና አስተያየት ልጁ

ብሩህ አእምሮ ስላለው ወደ ቀጣይ ትምህርት ቢላክ
ጥሩ መምህር እንደሚሆን ለአባቱ በተነገራቸው
መሠረት ወደ ዜማ ቤት ይሔዳል። ድምጹ ጎርናና
ከመሆኑ የተነሳ ጓደኞቹና ይስቁበት ስለነበር ከሦስት
ወራት በኋላ ሐዘን በተሞላው ልቡናው ሰዋሰውና ቅኔ
ወደሚያስተምሩ ሌላ መምህር ሄደ። ፈጥኖ ትምህርቱን
በመያዙ የቀደመ ሐዘኑን የሚያስረሳ እርካታን አገኘ።
በዚያን ወራት ከልጆች ጋር ሲጫወት ገደል ገብቶ
በተዓምር ተረፍኩ የሚለው ፈላስፋው ከዚህ ገደል
መውደቅ በኋላ ያተረፈኝ ኃይል እንደምን ያለ ነው?
የሚለው የግል ሕይወት ገጠመኝና አግራሞት
የፍልስፍናው መነሻ እንደሆነው እንጠረጥራለን።
ከዚያም በመቀጠል የቅዱሳትን መጻሕፍት ትርጓሜ
ቀጠለ። የአገራችን መምህራንና የውጭ አገር
መምህራን መጻሕፍትን እንዴት እንደሚተረጉሟቸው
እየተመራመረ አስር አመታትን ቆየ። አሁንም የመጻሕፍቱ
ትርጓሜ ነገር አብዝሃኛውን ጊዜ ከህሊናው ጋር

ባለመስማማቱ የተጠራጣሪነት ዘር አቆጣጠር። ነገር
ግን ሐሳቤን ሁሉ በልቡናዬ ውስጥ ሸሽጌ ዝም አልሁ።
የሚለን ወርቄ፤ የተለያዩ መጻሕፍት ትርጓሜዎች ስለ
አንድ እውነት እንዴት የሚቃረኑ እና የሚራራቁ
እውነቶችን ሊይዙ ቻሉ? ለሚለው ጥያቄ በቂ መልስ
ላለማግኘቱ ምስክር ነው። ከዚያ በኋላ በአክሱም
አውራጃ ባለችው አገሩ ተቀምጦ መጻሕፍትን
እያስተማረ ለ4 ዓመታት ተቀመጠ። ወቅቱ የሰው ፍቅር
የጠፋበት፣ ንጉሡም የፈረንጅ ሃይማኖት የወደደበት
ዘመን ነበርና በኢትዮጵያ ታላቅ ስደት ሆነ።
በግል ሕይወቱ ደግሞ በሰው ፍቅር እና በትምህርት
ከሁሉም እበልጥ ነበርና ባልንጀሮቹ ቀኑበኝ ይለናል።
እዚህ ላይ በባልንጀሮቹ ለመጠላቱ አንዱ ምክንያት
ይከተለው የነበረው የትምህርት ዘዴ ከተለመደው ባህል
ያፈነገጠ፣ የእምነትና የሃይማኖት ጠበቃ ነን
የሚሉትንም የሚያስቆጣ መሆኑ አልቀረም። ፈረንጆች
እንዲህ ና እንዲህ ይላሉ ፣ ግብጽውያንም እንዲህ ና

እንዲህ ይላሉ ይህ መልካም ነው፣ ይህ ክፉ ነው
አልልም። እዚህ ላይ አንድ ነገር ልብ ማለት
ያስፈልጋል። የሌላውን ትምህርት ምንፍቅና፣ ክህደት
ነው፤ የኛ ትምህርት ብቻ ነው ትክክለኛው ከሚለው
ሃይማኖታዊ አስተምህሮ ባፈነገጠ መልኩ ተማሪዎቹን
ራሳቸው አስበው፣ አሰላስለው፣ ትክክለኛውን እና
ከልቡናቸው ጋር የተስማማውን እንዲይዙ ነጻነቱን
ይሰጣቸው እንደነበር ያሳያል። ያ ደግሞ ተማሪው ሃሳብ
እንዲወልድ እንጅ ሃሳብ እንዲሸከም ስለማያደርግ
በመምህርነቱ የሶቅራጠስ አምሳያ ያደርገዋል። ይህ
የማስተማር ዘዴው ከከሃድያንና በመንግሥት ላይ
ከሚያምጹት አስቆጥሮት እንደነ ወልደ ዮሐንስ
ዓይነቶቹን ከሳሾች አሰለፈበት። በዚህ ምክንያት
ተረጋግቶ ማስተማር ያልቻለው ዘርዓ ያዕቆብ ሦስት
ወቄት ወርቅና መዝሙረ ዳዊቱን ይዞ ወደ እንፍራንዝ
እንደተሰደደ ራሱ ይነግረናል። በዚያም አራዊት
እንዳይጣሉት በእሾህ አጥሮ ሰዎች ቢመጡበት ደግሞ

ማምለጫ በር አበጅቶ ንጉሥ ሲስንዮስ እስኪሞቱ ድረስ
ለሁለት ዓመታት በዋሻ ኖረ።

ከጸሎት በኋላ ሥራ ሳይኖረው ስለ ሰዎች ክፋት፣ ስለ
ፈጣሪ ትዕግስት፣ ስለ ሃይማኖቶች፣ ስለ ቅዱሳን
መጻሕፍት፣ ስለ ሰዎች ህጎች ወዘተ. እየተመራመረ
ኖረ። በመጨረሻም ከዋሻው ወጥቶ በእንፍራንዝ አንድ
ሀብቱ ከሚባሉ ሰው ተጠግቶ መጽሐፍ በመጻፍ
ይተዳደር፣ ልጆችን በማስተማር ይኖር ጀመር። ከሁለት
ዓመት የብቸኝነት፣ የምርምርና የተመስጦ ዘመን በኋላ
ማኅበረሰቡን ተቀላቀለ። ወደ ቀደመ መደበኛው
መምህርነቱ እንዳይመለስ ሐሰትን ማስተማር
አልፈቅድም። ይለናል። ነገር ግን የሀብቱን ልጆች
እያስተማረ ወልደ ሕይወት የተባለውን ደቀ መዝሙር
ማፍራት ሲችል፤ ሂሩት የተባለችውን የሃብቴን አገልጋይ
ፈቃዷን ጠይቆ አግብቶ ልጅ ሳይወልዱ ለዓራት ዓመታት
በደስታና በመተጋገዝ ከኖሩ በኋላ በዓራት ዓመታቸው
ወንድ ልጅ እንደወለዱ ይተርክልናል። ስሟ ሂሩት

የምትባል የጌታዬ ቤተሰብ የነበረች አንዲት ሴት ልጅ
ነበረች። እርሷም መልካም ምግባር ያላት አስተዋይና
ትዕግሥተኛ እንጅ ውብ አልነበረችም። ለጌታ ሀብቱም
'ይህ'ች ልጅ ሚስት ትሆነኝ ዘንድ ስጠኝ አልሁት። ጌታ
ሀብቱም እሺ በጄ ብሎ ከዛሬ ዝምሮ የአንተ አገልጋይ
እንጂ የእኔ አገልጋይ አትሆንም አለኝ። እኔም ሚስቴ
እንጂ አገልጋዬ አትሆንም ባልና ሚስት በጋብቻ እኩል
ናቸውና። ጌታና አገልጋይ ልንላቸው አይገባም። አንድ
ሥጋና አንድ የኑሮ ስልት ያላቸው ናቸውና፤ አልሁት።
ከዚህ በኋላ የርሷ ፈቃድ ተጠይቆ መልካም ፈቃዷ ሆነ።
በጋብቻም በፍቅርም ኖረን። ይለናል ፈላስፋው ስለ
ሴቶች እኩልነት፣ ስለ ባልና ሚስት መፈቃቀድ፣
የነበረውን ይትበሃል በተግባር ሲተቸው የሚያሳየው
ከዘመኑ የቀደመው የፍልስፍናው አንዱ መገለጫ ነው።
የዘርዓ ያዕቆብ ፍልስፍና መሠረታዊ ይዘቶች ትንታኔ
የዘርዓ ያዕቆብ ፍልስፍና በጣም እምቅ የሆነ፣ ጠንካራ
ሙግቶች የያዘና ዘርፈ ብዙ ጉዳዮችን ስለሚዳስስ በዚህ

አጭር ጽሑፍ ሙሉ ይዘቱን ማሳየት ከባድ ነው። አንባቢ
ሙሉ ይዘቱን የግእዙን፣ የአማርኛውን፣ የእንግሊዝኛውን
ቅጅዎች እንዲያነቡት አስተያየት በመስጠት ስለ ዋና
ዋናዎቹ ጉዳዮች በአጭሩ ላስቀምጥ። የመጀመሪያው
የነገረ ሕላዌ ጥያቄ(Metaphysical Question)
ነው። እንግዲህ የሰው ልጅ መጀመሪያ ስለራሱ
ምንነትና ባህርያት፣ ስለ አስገኝው ወይም ፈጣሪው
ምንነት ጥያቄ ያነሳል። ዘርዓ ያዕቆብ ቀድሞ የተነገረው
ሁሉን የፈጠረ አንድ አምላክ መኖሩን ነው።
ያኔ ከ23 ክንድ ገደል በተዓምር ያተረፈው ፈጣሪ ግን
ምን ዓይነት ባህርያት እንዳሉት በፍልስፍናዊ መንገድ
መመለስ ነበረበት። ክላውድ ሳምነር እንደሚለው ዘርዓ
ያዕቆብ የሚያወራለት ፈጣሪ የክርስትናው
እግዚአብሔር ወይም በሰው መልክ የተገለጠው
ኢየሱስ ክርስቶስ አይደለም። ይልቁን ፈላስፎች
እንደሚሉት ዓይነት በሥነ አመክንዮ የሚታወቅ ፈጣሪ
ነው። ነገር ግን አንዳንድ ቦታ ላይ የሰዎችን እኩይ

ባህርይ ሲተች በክርስቶስ የሚያምኑ ክርስቲያኖች
እንዴት እንዲህ ያደርጋሉ? ሲል ይስተዋላል።
የእግዚአብሔርን ህልውና ያረጋገጠው ዘርዓ ያዕቆብ
የሰው ልጆች ተፈጥሮ ምን እንደሆነም በዚያው
ያብራራልናል። ሁሉን የፈጠረ ለዘልዓለም የሚኖር ለባዌ
የሆነ እግዚአብሔር ሰውን ከተረፈ ልቡናው ለባዌ
አድርጎ ፈጥሮታል። ታዲያ ይህ ፈጣሪ በልቡና ቀናነት፣
በህሊና ልኅቀት የሚታወቅ ሲሆን ሰውንም ለባዌ
ወይም አዋቂና ተመራማሪ አድርጎ ፈጥሮታል። እኛ
ስንኖር ፈጡሮች እንጅ ፈጣሪዎች አይደለንም። የፈጠረን
ፈጣሪ አለ እንል ዘንድ ይገባል። ለባውያንና ነባብያን
አድርጎ የፈጠረን ይህ ፈጣሪ ለባዌና ነባቢ ያልሆነ
አይደለም። ከልቡናው ተረፍ ለባውያን አድርጎ
ፈጥሮናልና። ፈጣሪም ፈጥሮ የሰውን ልጅ እንዲሁ
አልተወደውም። ይልቁን ዘርዓ ያዕቆብ እንደገና
“አስተዋዋይ ልቡና ስጠኝ እያለ ፈጣሪን ሲለምን
ይስተዋላል። ነገር ግን በሰውና በእግዚአብሔር

መካከል የሚያገናኙ መላዕክት መኖራቸውን የርሱ ደቀ
መዝሙር ይጠራጠራል። ታዲያ ሰውና ፈጣሪ እንዴት
ይገናኛሉ? “በጸሎት እንደሚለን ግልጽ ነው።

የሃይማኖት ፍልስፍናው እንደ ኤግዚስተንሺያሊስቱ
ኬጋርድ ዓይነት ነው። የሰው ልጅ በመረጠው መንገድ
ይሄድ ዘንድ ነጻ ፈቃድ የተሰጠው ፍጡር እንደሆነ
ይሞግታል።

ሁለተኛው የሥነ እውቀት ጥያቄ (Epistemological
Question) ነው። ስለ ቅዱሳት መጻሕፍትና ስለ
መምህራን አስተምሮ ተጠራጣሪ የሆነው ዘርዓ ያዕቆብ
እውነትን ሁሉ መርምሩ የሚለውን በአጽንኦት ያሳስባል።
የእውቀት ምንጩ ለባዌ የሆነው የሰው ልጅ ህሊና
እንደሆነ፣ ከልቡናዬ ጋር የተስማማ ሁሉ እውነት ነው
ብሎ ያምናል። ማንኛውንም እውነት ስንመረምር
ልቡናችን ፍርድ ይሰጣል። ለምሳሌ ስለ እውቀት
ባተተበት ምዕራፍ 8፣ ስለ አስርቱ ትዕዛዛት ሲያብራራ
“ዐሠርቱ የኦሪት ቃላት የፈጣሪ ፈቃድ ናቸው። ስንበትን

አክብር ከሚለው በቀር። ሰንበትን ስለማክበር ልቡናችን
ዝም ጸጥ ይላል።

በርግጥ በዘርዓ ያዕቆብ ፍልስፍና ላይ የልቡና እና
የህሊና ልዩነት በግልጽ አይታይም። ልቡናን
የመጨረሻው የእውነት ማረጋገጫ ምስክር አድርጎ
ይወስደዋል። በተለምዶ ማስተዋልን ልብ አድርጎ
በማለት እንገልጽዋለን። የደም መርጫዊ ልብ የማሰቢያ
ቦታ ማድረጋችን አይመስለንም። ዘርዓ ያዕቆብም ልቡና
የሚለው ልብ የተሰኘን አካላችንን ሳይሆን የምርምር
ሂደቱን ይመስላል። ይህ ጉዳይ ለተመራማሪዎችና
ለአንባቢዎች ፍርድ የተተወ ነው። ዘርዓ ያዕቆብ ግን
ስለዚህ ነገር ልቡናዬ ዝም ብሏል፣ ከልቡናዬ ጋር
አልተስማማም እያለ እውነትን ከልቡናው ምስክርነት
ለማስረጽ (ለማስገኘት) ሲሞክር ይስተዋላል። ሌላ ጊዜ
ደግሞ ኅሊናን ለምስክርነት ይጠራዋል። ሰፊ በሆነው
ልቡናዬ ሁልጊዜም የዳዊትን መዝሙር እጸልያለሁ። ይህ
ጸሎት እጅግ ይጠቅመኛል። ኅሊናዬም ወደ

እግዚአብሔር ከፍ ከፍ ያደርገዋልና።

ከዳዊት መዝሙር ውስጥ ከኅሊናዬ ጋር የማይስማማ

ባገኝም እኔ እተረጉመዋለሁ። ይኸ ነገር ኋላ ላይ

ከመጡት እንደ እጓለ እና ፓስካል ሰውኮ ንጹህ ህሊና

ብቻ አይደለም፣ ልቡናም ያለው ነው የሚለው ሐተታ

እውቀትን በመፈለግ ውስጥ የኅሊናንና የልቡናን

ኅብረት ያስረግጣሉ። ዘርዓ ያዕቆብ የነገረ ህልውናን፣

የፈጣሪን ምንነት፣ የሰውን ባህርያት፣ የሰው ልጆችን

ዘልማዳዊ አስተምህሮ ባጠቃላይ ሕገ እግዚአብሔርና

ሕገ ሰብን የሚመረምረው በልቡናና በኅሊና ምስክርነት

ነው። ምናልባት የዘርዓ ያዕቆብ ልቡና የስሜት ቋት

ትሆን፣ ወይስ የምርምር ሰንሰለት ድር? የእውቀት ሁሉ

ማጠንጠኛ ግን ምርምር ነው። ሳይመረምሩ ማመን

ሰዋዊ እንዳልሆነ፣ ሰዎች የነገሩንን እንደወረደ መቀበል

ከለባዊት ነፍስ ጋር የማይስማማ የፈጣሪን ቁጣ

የሚያመጣ ነው። ስለ ማኅበራዊ መገናኛ ብዙኃን

ባተትሁበት በቀደሙት እትሞች የዘርዓ ያዕቆብ

ፍልስፍና ለዘመናችን በስሜት ለሚነዳ የማኅበራዊ ብዙኃን መገናኛ ተጠቃሚ ምን ዓይነት ምክረ ሐሳብ እንዳለው አሳይቻለሁ።

ሦስተኛው የሥነ ምግባር ጥያቄ ነው። እውነት ምንድን ነው? የሚለው የነገረ ጎልውናና የሥነ እውቀት ጥያቄ ከተመለሰ በኋላ በፍጥረታት መካከል ስለሚኖረው የጋራ ሕይወት የሚያትት ሌላ ጥያቄ አለ። እሱም በጎው የቱ ነው፣ መጥፎውስ? የሚለው የሥነ ምግባር ጥያቄ ነው። ዘርዓ ያዕቆብ የበጎነት ምንጭ ለሕገ እግዚአብሔር ተገዥ መሆን እንደሆነ ያምናል። በርግጥ ስለ በጎና መጥፎ ነገሮች በሐተታው ውስጥ ሰፊ ቦታ አልሰጣቸውም። ከአጠቃላይ ፍልስፍናው እንደምንረዳው ግን ሰዎችን ወይም ሌሎች ነገሮችን እግዚአብሔር መጥፎ አድርጎ እንዳልፈጠራቸው ያትታል። የሰው ልጆች ነጻ ፈቃድ የተሰጣቸው በመሆናቸው ለምግባራቸው ተጠያቂዎች ከመሆን አያመልጡም። ይኸው ተጠያቂነት የሥነ ምግባር

መሠረት እንደሆነ መረዳት እንችላለን። ዳግመኛም እግዚአብሔር ሰውን የምግባሩ ባለቤት አድርጎ ፈጠረው። እርሱ እንደወደደው ይሆን ዘንድ በጎንም ቢወድ፣ ክፉንም ቢወድ፣ ሰው ክፉና ሐሰተኛ ይሆን ዘንድቢመርጥ ይቻላል። ለክፋቱ የሚገባ ፍርድን እስኪያገኝ ድረስ። የሰው ልጅ በጎነት ከእውቀት ጋር የተያያዘ ነው። የሰዎች ምግባር ግላዊ ሕይወታቸው ላይ ብቻ የተመሠረተ አይደለም። ለሌሎች ሰዎች በሚያደርጉት፣ በማኅበረሰቡ ዘንድ የሚያመጣውን እንድምታም መሠረት ያደረገ ነው።

ሌሎች ጉዳዮች፡- ከተግባራዊነት አንጻር ስንመዝነው ከዘርዓ ያዕቆብ ረቂቅ ፍልስፍና ይልቅ የወልደ ሕይወት ተግባራዊ ፍልስፍና ስለ ግላዊና ማኅበራዊ ጉዳዮች መሬት ድረስ ወርዶ ያብራራል። ነገር ግን የዘርዓ ያዕቆብ ትችትም ማኅበራዊና ፖለቲካዊ ጉዳዮችን ችላ ብሏል ማለት አይደለም። ለምሳሌ ከላይ እንዳየነው ስለ ጋብቻ ጉዳይ ሞግቷል። ጋብቻን ብቸኛው ተፈጥሯዊ

የሰው ልጆች መንገድ አድርጎ በማስቀመጥ ምንኩስናን
የተቸበት የሐተታው ክፍል ነው። ተፈጥሯዊ ባልሆነ
መንገድ [ምናልባት ወንድ ከወንድ ወይም ሴት ከሴት]
የሚደረግ ተራክቦን፣ ከአንድ በላይ የሆነ ጋብቻን፣
እንዲሁም ምንኩስናን ያወገዘው ከሕገ ተፈጥሮ ጋር
ስለማይስማሙ ነው። ሴት ልጅ ከወለደች ወይም የወር
አበባ ካየች በኋላ ለተወሰነ ጊዜ ለብቻዋ ትሁን
የሚለውን የሙሴን ሕግ በተቸበት ብዕሩ አንድ ወንድ
ከአንድ በላይ ሚስቶች ይኑሩት የሚለውን የመሐመድን
ሕግ አልማረውም። ስለ ጾም የተቸበት ሌላው ክፍል
ደግሞ እግዚአብሔው ወይም አላህ ይህን ብሉ፣ ይህን
አትብሉ፣ በዚህ ሠዓት ብሉ፣ በዚህ ሠዓት ደግሞ
አትብሉ የሚል ትዕዛዝ ሊያስተላልፍ አይችልም።
ይልቁን ለጤና ተስማሚውን፣ ለቁመተ ሥጋ
አስፈላጊውን ሁሉ በመጠን ብሉ የሚል ሙግት ይዞ
ብቅ ብሏል።
ከዚህ በተጨማሪ በዘልማድ ስለማመን፣ ከአባቶች

ስለመጣ እምነት እና ሳይመረምሩ ስለመቀበል፣ ስለ
ሃይማኖት ጉዳይ እርስ በርስ መጣላት፣ ከተመራማሪ
ህሊና፣ ከለባዌው ሰውና ከእግዚአብሔር ሕግ
እንዳልሆነ ይተቻል። በማህበር፣ በፍቅር በተራድኦ
መኖርን የሚመክረው ፈላስፋው ስለ ፖለቲካ ጉዳዮች
በግልጽ አልጻፈም ለማለትም አያስደፍርም። ባንድ
በኩል በዘመኑ የነበረውን መሰደድና እልቂት የንጉሡ
ተጠያቂነት እንዳለበት በግልጽ ሲተኝ በሌላ በኩል
የፋሲልን ሕንጻ የሰሩትን ጠቢባን ንጉሡ ያለ አግባብ
ማባረሩ መልካም ዲፕሎማሲ እንዳልሆነና ንጉሡ
ለብልጽና የነበረውን የተሳሳተ አመለካከት ተቆቷል።
“ፋሲላደስ በመልካም ምክርና ጥበብ ይነግሥ ዘንድ
ዝመረ። ነገር ግን በመልካም ነገር ጸንቶ አልኖረም።
አመፀኛ ንጉሥ ሆነ እንጂ። በአመጽና ደምን በማፍሰስ
ጸና። በኅ ነገር ላደረጉለት፣ ቤተ መንግሥትንና ያማሩ
ቤቶችን ለሰሩለት፣ በጥበብ ነገር ሁሉም መንግሥቱን
ለሳመሩለት ፈረንጆችንም ጠላቸው። እያለ ሰዎችን ያለ

ፍርድ ስለመግደሉ፣ ስለማሳደዱ፣ ሌላም ሌላም
ነውሮቹን እየጠቀሰ ተችቷል።

መውጫ

በርግጥም በገጽ ብዛቷ ኑንሽ በቁም ነገሯ ሰፊ
የሆነችውን የዘርዓ ያዕቆብን ሐተታ ነትንሽ ገጾች
መተንተን ከባድ ነው። አንባቢ ሙሉ መጽሐፉን
እንዲያነበውና በአገራችን የጥበብ፣ የምርምር፣
የፍልስፍና ገጾች ውስጥ የፈላስፋው ሐተታ ትልቅ ቦታ
እንዳላት ለማሳየት ተሞክሯል። ለዘመናችን ተግባራዊና
ጽንሰ ሐሳባዊ ርእሰ ጉዳዮች የሚኖረውን አስተዋጽኦ
እንዲሁም በቀደምት የኢትዮጵያ ጥበብ ላይ ምርምር
ለሚያደርጉ ጥቁምታ ለመስጠት ነው።

በኅንደር ዩኒቨርሲቲ

ስለ ፈላስፋው ዘረ-ያዕቆብ ሙህረንና ጸህፍት በሁለት ተከፍለው

ኢትዮጵያዊ ነው፤ ኢትዮጵያዊ አይደለም በማለት ይከራከራሉ።

ኢትዮጵያዊ ነው ከሚሉት ውስጥ ዋናዋናዎች

ፕሮፌሰር ጌታቸው ሀይሌ

ዶ/ር ዳኛቸው አሰፋ

አብርሃም ደሞዝ

የኔታ አለማየሁ

ፈንታሁን ጥሩነህ

ብሩህ አለምነህ ይጠቀሳሉ።

ኢትዮጵያዊ አይደለም ከሚሉት ውስጥ ዋናዋናዎች

ኮንቲ ሮሲኒ

ዲ/ን ድንኤል ክብረት

ፍስሐ ታደሰ

ሰሎሞን አበበ ቸኮል

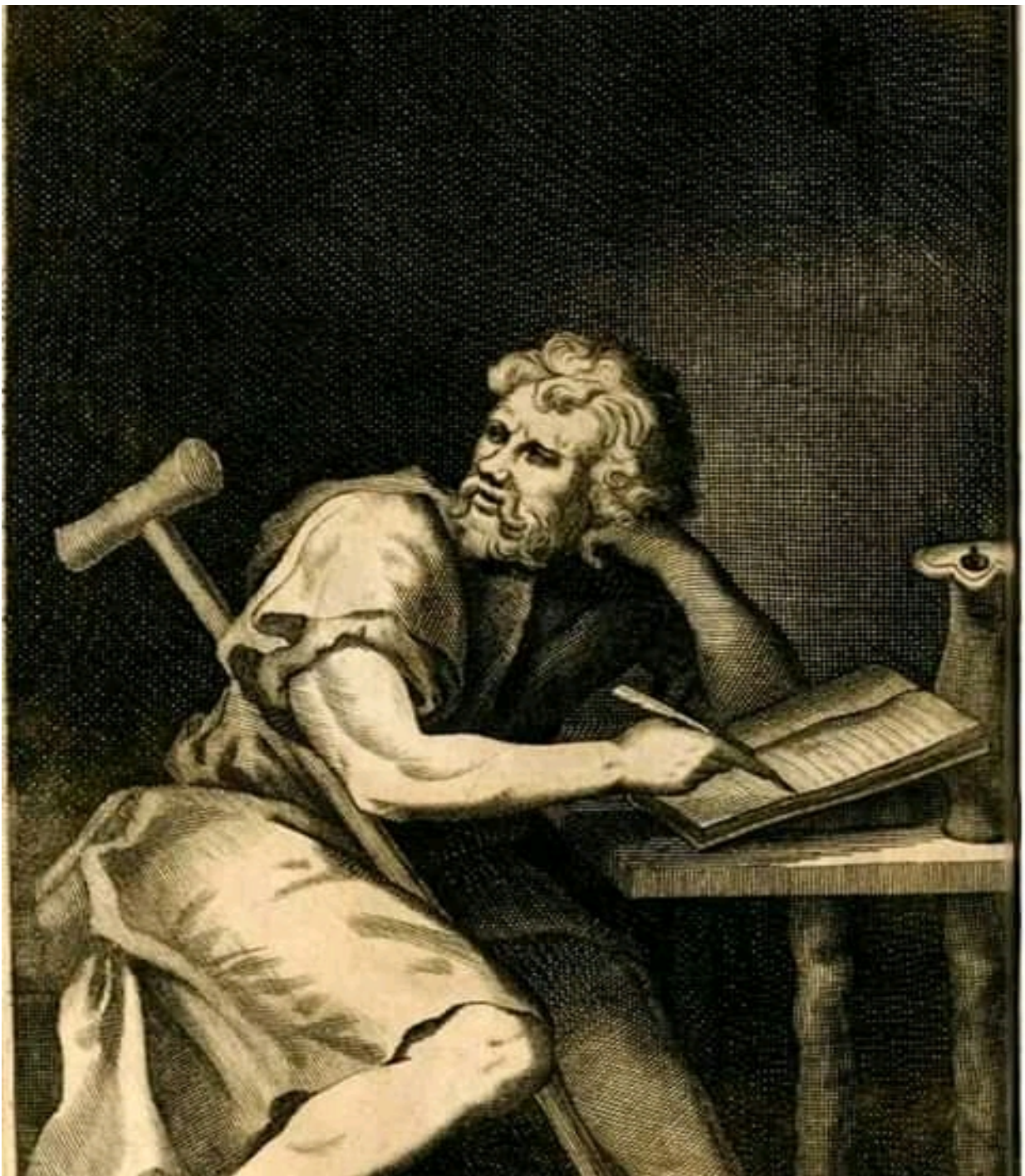
ካሳሁን አለሙ

ታሪኩ ውብነህ ይገኝበታል።

ሁለቱም ቡድኖች

የሚያሳምኑም የማያሳምኑም ሃሳቦችን ይሰነዝራሉ።

ፈላስፋው ዘርዓ ያዕቆብ ኢትዮጵያዊ አይደለም ከሚሉት ውስጥ

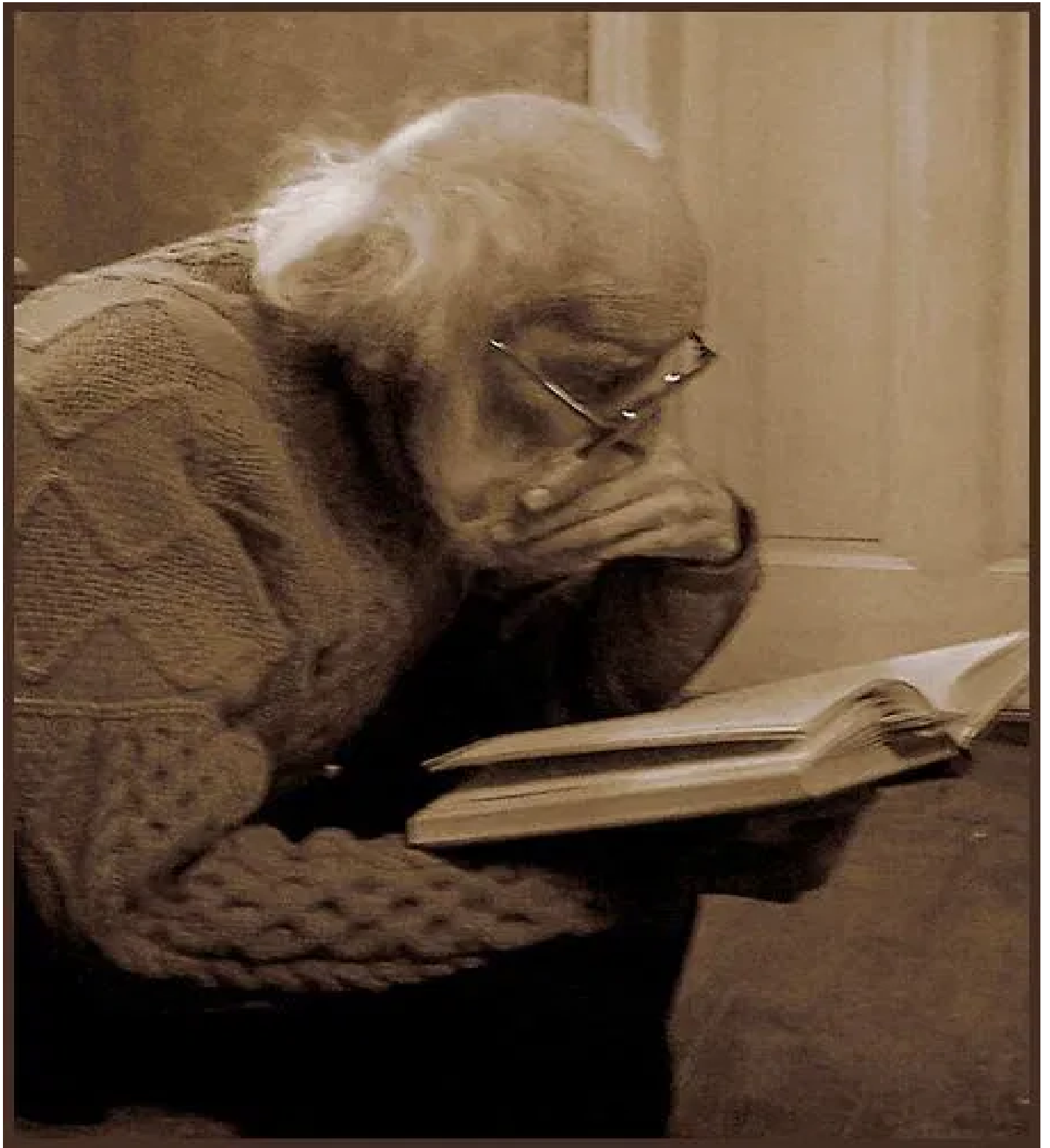
ጥልቅ የሆነው እና የሌሎችን (በተለይም የኮንቲ ሮሲኒን) ሃሳብ የሚያንፀባርቀው ዲ/ን ዳንኤል ክብረት ስለሆነ የሌለውን ፈላስፋ ፍለጋ እና ሌሎች በሚል ካሳተመው መፅሀፍ የጠቀሳቸውን የኮንቲ ሮሲኒና ራሱ ዳንኤል ክብረት የጨመራቸውን ሃሳቦች የዘርአ ያእቆብ የዓለም ስሙ ወርቄ ነው። ወርቄ የሚል የስም አወጣጦች በአማራው አካባቢ እንጂ በአኩስም አካባቢ የተለመደ ስም አይደለም። ዳ. ኡርቢኖ (መፅሃፉን እንደጻፈው የሚታመው) በደብረ ታቦር አካባቢ ሲኖር የሰማውን ስም መሆን አለበት የተጠቀመው። አክሱምም ቢሆን አክስም ውስጥ የተወለደበትን ቦታ አካባቢ ግን አይነግረንም። ኡርቢኖ አክሱም አካባቢ ስለነበረ ነው ይህን የትውልድ ቦታ የመረጠው ብሎ መገመት ይቻላል። ኢትዮጵያውያን ዘርዓ ያዕቆብ የሚባል ፈላስፋ መኖርን እራሱ ያወቅነው ከአውሮፓውያን ነው ኢትዮጵያ ውስጥ ስለሱ የሚወራ አፈ-ታሪክ እንኳን የለም።

መልስ፡- ዳ. ኡርቢኖ አክሱምም ጎንደርም ስለኖረ የት ምን አይነት የስም አወጣጥ እንዳለ ያውቃል ገ/ኪዳን ማለት አይጠፋውም፤

ቢሆንም አክሱም ውስጥ ወርቄ የሚባል ስም የለም ማለት በአማረኛ ስም የሚጠራ ሰው የለም እንደማለት ነው። ይህ አተያይ በፍልስፍና ከቀላል ፋላሲዎች አንዱ ነው። ግን ለምን ደብዛው ጠፋ? የዘርዐ ያዕቆብ ፍልስፍና እንኳን ሊስፋፋ ይቅርና ለሕይወቱም አስጊ ሁኔታ ስለፈጠረበት እየተሸሎከሎከ ከመኖር ውጪ ሃሳቡን የሚያስፋፋበት እንኳ በቂ ሰላም አላገኘም።

በድብብቆሽ እያለ ወልደሕይወትን በማስተማሩ ግን ቢያንስ አሁን ወደእኛ ትውልድ ሊደርስ የቻለውን የፍልስፍና መጽሐፍ ማግኘት ችለናል ይለናል ፈንታሁን ጥሩነህ። ራሱ ዘርዐ ያዕቆብም ከእኔ በኋላ የሚመጡ እንዲያውቁኝ ግን እስክሞት ድረስ በእኔ ዘንድ ሽሽጌ የምይዘውን ይህን ጽሑፍ ልጽፍ ወደድሁ ሲል ፍልስፍናው እንደ ግርካዊያን በአደባባይ እንዳላስተማረው ይጠቁመናል፣ በአደባባይ ማስተማር ነበረበት ብየ አልፈርድበትም ማስተማሩ

ሞት ይዘበት ቢመጣ ጭራሽ ሳናውቀው እንቀር ነበር።

ዘርአ ያእቆብ ትርጓሜ መጻሕፍት እንደተማረ ይነግረናል።
በቤተ ክርስቲያን የመጻሕፍት ትርጓሜ ትምህርት ብሉይ፣
ሐዲስ፣ ሊቃውንትና መጻሕፍተ መነኮሳት ናቸው። ዝርዝር
ማቅረብ የሚወደው ዘርአ ያእቆብ ጠቅልሎ መጻሕፍትን
ተማርኩ የሚለውን ለመቀበል አስቸጋሪ ነው፣ ያውም
በዐሥር ዓመት። የሐዲሳት ትርጓሜ ብቻ አምስት ዓመት
ይፈጃልና። ስለ መምህርነቱ ሲነግረን በአክሱም
መጻሕፍትን ለአራት ዓመት አስተምር ነበር ይላል።
የመጻሕፍት አስተማሪ የሚባል መምህር በቤተ ክርስቲያን
የለም። የሐዲሳት መምህር፣ የብሉይ መምህር፣
የሊቃውንት መምህር፣ የመጻሕፍተ መነኮሳት መምህር
እንጂ። ዘርአ ያእቆብ ዳዊትን በነጠላ ያውቀዋል፣ ሐዲስን
አንብቦታል። ዘርአ ያዕቆብ ሊቃውንቱ ከሚታወቁበት
ከትርጓሜ ሊቃውንት፣ ከመጻሕፍተ መነኮሳት፣ ከፍልስፍና
መጻሕፍት ፈጽሞ አይጠቅስም። ዘርአ ያዕቆብ ዳዊት
ከማወቅ፣ ሐዲስን ከማንበብ የዘለለ የብሉይ ትምህርት
የለውም። ስለዚህም ከብሔረ ኦሪት አሟልቶ መጥቀስ

ስላልቻል ሙሴ ሩካቤ ሁሉ ርኩስ ነው አለ ይለናል።

መልስ፡- በእርግጥ የቤተ ክርስቲያንን የትምህርት ደረጃዎች

በብቃት ለማለፍ ረዥም አመታት እንደሚወስድ ይታወቃል።

ለእነዚህ ተማሪዎች በትምህርታቸው ረዥም ጊዜ የሚወስድባቸው

አንድም የትምህርት ስርዓቱ ሽምድዳ መሆኑና የስራ መደራረብ እና

አስተማሪ መጥፋት ተጠቃሽ ናቸው። ስራየ ጉዳየ ብለው የያዙት

ተማሪዎች በ10 ዓመት ውስጥ ሊያጠናቅቁት ይችላሉ እንደ

ቅዱስ ያሬድ። አንዳንዴም ታምር በሚመስል መልኩ አንዳንድ

ሊቃውንት የትምህርቱን ሰንሰለት በአጭር ጊዜ እንደጨረሱ

ይነገራል። ከዚህ አንፃር ዘርዓ-ያዕቆብ የአዕምሮ መጥቀቱ ከፍተኛ

ስለሆነ በ10 አመት ሊያጠናቀው ይችላል። ለነገሩ ዘርዓ ያዕቆብ

10 አመት የፈጀበት አራቱን ጉባኤያት ለመማር እንጅ ጥቅል

አይደለም። በብሩህ አለምነህ ሂሳብ በ1601 በ9 አመቱ ቄስ ት/

ቤት ገባ። በ1604 በ12 አመቱ ንባብ ቤትን፣ ገበታ ሐዋርያትን

እና ዳዊትን ተማረ። በ1604 የዜማ ትምህርቱን አቋርጦ ወደ ቅኔ

እና ሰዋሰው ት/ት ፊቱን አዞረ። ከአራት አመት በኋላ በ1609 10

ዲ/ን ዳንኤል ጥርጣሬ ለምን ከተማረ የተማረውን በፍልስፋናው
ውስጥ አላስታወሰውም የሚል ነው።

ለ17 ዓመታት የተማረውን

ትምህርት እና ለ4 አመት ያስተማረውን አምሮ እንደሚተኙ

በጥቅል ሀሳቡ ነግሮናል በተለይ ወደ አክሱም ተመልሶ

እንዲያስተምር በተጠየቀበት ጊዜ የማለምንበትን

አላስተምርም፣ የማለምንበትን አስተምሬ ሊቅ ከምሆን ይቅርብኝ

ታራ ልሁን ብሏል። በሀተታው በጊዜው የነበረውን ሰርዓት በጥቅል

ነገርን እንጅ በእየ መጽሀፍቱ ምን እንደተማረ እና ምን

እንዳስተማረ አልነገረንም። የሚማረውም ያስተማረውም ያው

የተለመደው ስለሆነ (ከአቀራረቡ በስተቀር)። አራት አይናው

የመፅሃፍት መምህር ዘርዓ-ያዕቆብ ሙሴን ሩካቤ ሁሉ ርኩስ ነው

ብሏል ያለበት ምክንያት ኦሪቱን በደንብ ስለተረዳው ነው።

የሚገባው ይገባዋል።

ዘርአ ያእቆብ መጻሕፍት ሲያስተምር ፈረንጆች እንዲህ

ይላሉ፣ ግብጻውያን እንዲህ ይላሉ እላለሁ ብሏል።

ለመሆኑ ግን ኢትዮጵያ ውስጥ የግብጽ ትርጓሜ አለ ወይ?

«ለግብጻውያን ፈረንጅ፣ ለፈረንጆችም ግብጻዊ እመስላቸው

ነበር ይላል። ለመሆኑ ግብጻውያን ኢትዮጵያ ውስጥ አሉ

ወይ?

መልስ፡- ኢትዮጵያ የምትከተለው ከግብፅ መጥቶ በተስፋፋ ስርዓት መሆኑ ይታወቃል። የአምልኮት ስርዓቱ ይቅርና የሚመሯት ጳጳሳት እንኳ የሚመጡት ከግብፅ ነበር። ከዚህን አንፃር የግብፅ ትርጓሜ ማለት የኢትዮጵያ ትርጓሜ ማለት ነው። የኢትዮጵያዋ ተዋህዶ እና የግብፅ ኮፕቲክ የአንድ አፈር አፈሮች ናቸው። ውሾችን እንደሰው የሚያናግረው ዳንኤል ይህን ሳይረዳው ቀርቶ ሳይሆን ብዙ ሃሳቦችን ለመደረግ ሰለፈለገ ነው። አራቱ ጉባኤያት መጽሀፍት ስለየትኞቹ ሊቃውንት ነው የሚያወሩት ከግብፅ እና በግብፅ በኩል ስለመጡት አይደለምን?

«ወልደ ዮሐንስ የተባለ አንዱ ጠላቴ ሊከሰኝ ሄደ ይላል።

አንድን የመጻሕፍት መምህር ለመክሰስ የአካባቢው ገዥ አንሶ ነው ወልደ ዮሐንስ ደንቀዝ ድረስ የሚጓዘው?

እንደዛሬው መኪና፣ አውሮፕላንና ሌላም መጓጓዣ የለ።

መልስ፡- በኢትዮጵያ ታሪክ ክስን ለንጉስ ማቅረብ የተለመደ ነው። ብዙ ታሪኮችን ብትሰሙ ነገስታቱ ረዳት የላቸውም እንዴ እስክትሉ ድረስ ጥቃቅን ጉዳዮችን የሚያዩበት ጊዜ አለ። በወቅቱ ከፍተኛ፣ መካከለኛ፣ ዝቅተኛ የሚባል ፍ/ቤት የለም። በተቻለ መጠን

ሁሉም ጠቅሎ ያለው ነገስታቱ ጋ ነው። በተለይም እንደ ወለደ
ዮሐንስ አይነት የንጉስ ወዳጆች ክሳቸውን ለጭቃ ሹም ማሰማት
አይፈልጉም። ይህን ለመረዳት ወደኋላ የነገስታቱን የፍርድ ይዘት
ማጥናት ተገቢ ሆኖ ሳለ ወደ ድምዳሜው መገስገስ አዋጭ
አይደለም።

ዘርእ ያእቆብ ከአክሱም ወጥቶ ሁለት ዓመት ዋሻ ውስጥ ተቀመጠ። ከዕለታት በአንዱ ቀን የንጉሡ መልእክተኛ ወደ እኔ መጥቶ ንጉሡ ፈጥነህ ወደ እኔ ና ይልሃል አለኝ። እኔም እጅግ ፈራሁ። የንጉሡ ሰዎች ይጠብቁኝ ነበርና እሽሽ ዘንድ አልተቻለኝም ይላል። ለእርሱ የአካባቢው ጭቃ ሹሙ አንሶ ነው ንጉሡ መልእክተኛ የሚልክበት? ምንስ ስለያዘ ነው የንጉሥ ሰዎች ከበው የሚጠብቁት? ለአንድ ሰው ሲባልስ የበሽሎ በረሐን ተሻግሮ፣ ላስታን አቋርጦ አምሐራ ድረስ እንዴት የንጉሥ ሰው ይላካል? ፈፋስፋውስ በጠዋት ተነሣሁና ሄጄ ወደ ንጉሡ ገባሁ ያለው እዚያው ቤተ መንግሥቱ አጠገብ የሚኖር ሰው ካልሆነ እንዴት?

የማይመስል ነገር ነው።

መልስ፡- እዚላይ እኔ ባነበብኳቸው የዘርዓ ያዕቆብ ሀተታዎች ስህተቶች መኖሩን አልክድም። ወደ መልሴ ልመለስና ዘርዓ ያዕቆብ ወደ እኔ ና አለኝ ንጉሴ ያለበት ምክንያት የተከሰሰው በንጉሱ ነውና ጉዳዩ የሚያይለት ንጉሱ ስለሆነ ነው።

ዘርዓ ያዕቆብ ከአክሱም ሸሽቶ ሲወጣ ሦስት ወቄት ወርቅና መዝሙረ ዳዊት ያዝሁ ይላል። ሦስት ወቄት ወርቅ

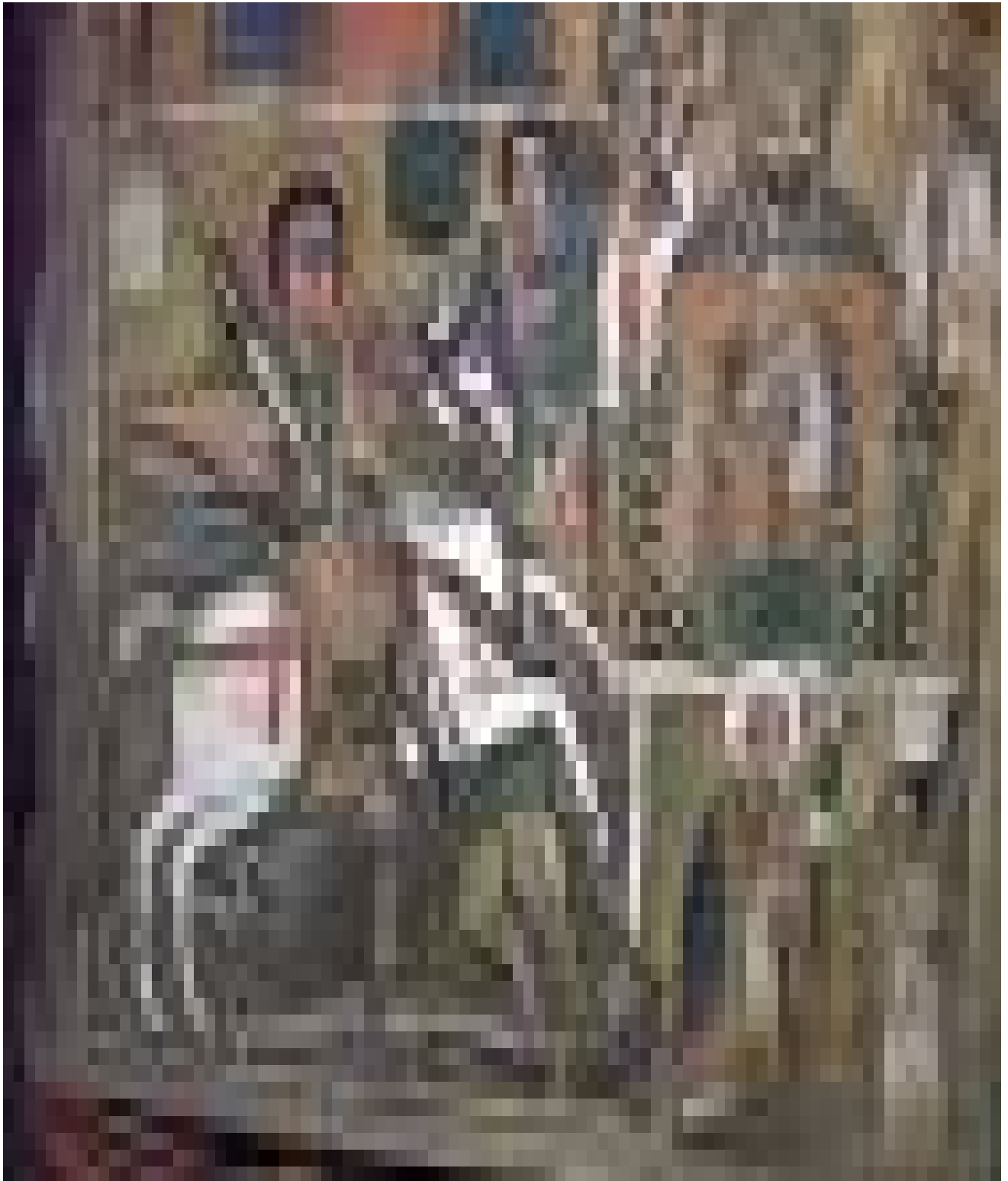
ከየት አገኘ? በዚያን ጊዜ የመጻሕፍት መምህራን ቢበዛ
እህል፣ ከብትና መሬት ይኖራቸዋል እንጂ ሦስት ወቄት
ወርቅ ከየት ያገኛሉ? በሽሽቱ ወቅት ዘርአ ያጸቆብ ወደ
ሸዋ ለመሄድ ተከዜን ነው የተሻገረው። ትልቁን ወንዝ
ዓባይን የት ትቶት ነው? መንገዱን በሚገባ አያውቀውም።
መልስ፡- ሦስት ወቄት ወርቅ ማለት 84 (3×28) ግራም ማለት
ነው። ሶስት ወቄት ወርቅ! በዘመነ ዘርዓ ያዕቆብ ሀብት የሚለካው
በዶለር፣ በፓውንድ እና በብር አልነበረም። ወርቁ ይዞት የሸሸውን
3 ወቄት ወርቅ ሀብታም ነበር የሚያስብልም አይደለም። የዳንኤል
ኞግሩ ያም ቢሆን የት ተገኘ ነው። ዲ/ን ዳንኤል የመምህር
ደሞዙ የሚከፈለው በእህል፣ በከብትና በመሬት እንደሆነ ነገሮናል
እናማ የሚሰደድ ሰው እህሉን፣ ከብቶቹን ካለውም መሬቱን ሸጦ
ያሰደዳል። ለነገሩ ከዚህ በፊት ከንጉሱ ቀርቦ 5 ወቄት እንደተሰጠ
ነገሮናል። ሌላው የዲ/ን ዳንኤል ጥያቄ አባይ አልተጠቀሰም
ከአክሱም ነው። ወደ ሸዋ ለሚጓዝ ሰው ተከዜን ሳያቋርጥ አባይ
መድረስ ይችላልን? ዲ/ን ዳንኤል ዘርዓ ያዕቆብ አባይን
አያውቀውም ይለናል ዘርዓ-ያዕቆብ ግን እንደሚያውቀው ሲነግረን

ወደ ጎጃም ተሻግሮ (አባይን ተሻግሮ) መኖር ፈልጌ ነበር ሲል ነግሮናል። ከተነሳ አይቀር የኔ ጥርጣሬ የመንገዱ ጉዳይ ሳይሆን ዋሻው ሸዋ ክፍለ ሀገር መሆኑ ላይ ነው። በኔ ግምት ዘርዓ ያዕቆብ ያረፈበት ዋሻ ወሎ ይመስለኛል። አባይን ተሻግሮት ላይሆን ይችላል።

ዘርአ ያእቆብ እስልምናን፣ ክርስትናንና አይሁድነትን የሚተች መስሎ ቢቀርብም ትችቱ ግን በኢትዮጵያውያን ላይ ይከፋል። ለንጉሥ ሱስንዮስንና ለካቶሊክ አዳልቶ ንጉሥ ፋሲለደስና ኦርቶዶክስን በጥላቻ ያነሳል።

መልስ፡- ይህ የተለመደ ነው። ዘርዓ ያዕቆብ የተመቸውን እያመሰገነ የጠላውን እየተቸ ነው የፃፈው። በእርግጥ ስለካቶሊክና አይሁዳዊነት እንዲሁም ስለ አፄ ሱስንዮስ የሚገባውን ያህል የተቸ ቢሆንም የትችት በትሩ በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤ/ን ላይ ይጠነክራል። ዲ/ን ዳንኤልን የከነከነው ይህ ነው። ለምን ቢባል ዘርዓ ያዕቆብ ከካቶሊክ እና ከአይሁዳዊነት ይልቅ ኦርቶዶክስን ያውቃታል። የአውሮፓ የማህበራዊ ትችት ፈላስፎች ስለ ኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ባህል እና እምነት ሳይሆን

በየ ሀገራቸው ስለሚገኙት ቤት እምነቶች ነው የሚጽፉት ዘርዓ
ያዕቆብም ያደረገው ይህንኑ ነው።

ታላቁ ብዕረኛ ቶማስ ፔይን

የሚተቸው በቅርብ የሚያውቃቸውን ቤተ እምነቶች ነው። ታዲያ
ዘርዓ ያዕቆብ ኦርቶዶክስን አብዝቶ የሚነቅፈው ስለሚያውቀት እና
ስለሚመለከተው ነው። ይህኔ ወደ ሌሎቹ ቢያተኮር ኑሮ
ኢትዮጵያዊ አይደለም ለማለት ትልቅ ማስረጃ ያደርጉት ነበር እነ
ዲ/ን ዳንኤል።

ዘርአ ያእቆብ የክርስቲያን ሕግ ግን ከጋብቻ ምንኩስና
ትበልጣለች ባለች ጊዜ ሐሰትን ተናገረች፤ ከእግዚአብሔር
የተገኘች አይደለችምና። ከየትኛው ህግ አምጥቶ ነው
የክርስቲያን ሕግ ከጋብቻ ምንኩስና ትበልጣለች
አይልምና።

መልስ፡- ዲ/ን ዳንኤል ኦሪቱን ተወው፣ ነበያትንም እንዲሁ፣
መጸሐፈ መነኮሳትን እና ልዩ ልዩ አዋልድ መፅሐፈትን ተዋቸውና
ክርስቶስ የተናገረውን ወንጌል ብቻ አስተውለው። ማቴ 19፡
16-25 “እነሆም፥ አንድ ሰው ቀርቦ። መምህር ሆይ፥ የዘላለምን
ሕይወት እንዳገኝ ምን መልካም ነገር ላድርግ? አለው። እርሱም።
ስለ መልካም ነገር ለምን ትጠይቀኛለህ? መልካም የሆነ አንድ

ነው፤ ወደ ሕይወት መግባት ብትወድ ግን ትእዛዛትን ጠብቅ
አለው። እርሱም። የትኞችን? አለው። ኢየሱስም። አትግደል፤
አታመንዝር፤ አትስረቅ፤ በሐሰት አትመስክር፤ አባትህንና እናትህን
አክብር፤ ባልንጀራህንም እንደ ራስህ ውደድ አለው። ጐበዙም።
ይህንማ ሁሉ ከሕፃንነቴ ጀምሮ ጠብቄአለሁ፤ ደግሞስ የሚጐድለኝ
ምንድር ነው? አለው። ኢየሱስም። ፍጹም ልትሆን ብትወድ፤
ሂድና ያለህን ሸጠህ ለድሆች ስጥ፤ መዝገብም በሰማያት
ታገኛለህ፤ መጥተህም ተከተለኝ አለው። ጐበዙም ይህን ቃል
በሰማ ጊዜ ብዙ ንብረት ነበረውና እያዘነ ሄደ። ኢየሱስም ለደቀ
መዛሙርቱ። እውነት እላችኋለሁ፤ ለባለጠጋ ወደ መንግሥተ
ሰማያት መግባት ጭንቅ ነው። ዳግመኛም እላችኋለሁ፤ ባለጠጋ
ወደ እግዚአብሔር መንግሥት ከሚገባ ግመል በመርፌ ቀዳዳ
ቢገባ ይቀላል አለ። ደቀ መዛሙርቱም ሰምተው እጅግ ተገረሙና።
እንኪያስ ማን ሊድን ይችላል? አሉ። ድጋሜም ማቴ 19:29
“ስለ ስሜም ቤቶችን ወይም ወንድሞችን ወይም እኅቶችን
ወይም አባትን ወይም እናትን ወይም ሚስትን ወይም ልጆችን
ወይም እርሻን የተወ ሁሉ መቶ አጥፍ ይቀበላል የዘላለምንም

ሕይወት ይወርሳል ። ምንኩስና ከማግባት እንደሚበልጥና መቶ
እጥፍ እንደሚያሸልም ያስተማረው ራሱ ክርስቶስ ነው። የዳንኤል
ክብረት ሀሳብ አቃንቃኞች ሀዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ ያለውን
አልሰማችሁም እንደ እኔ ሁኑ ነበር ያለው።

ፈላስፋው ትልቅ ትኩረት ሰጥቶ በሰፊው የፃፈው ምንኩስና በሰው
ልጆች ላይ የጣለውን ጠባሳ ለማስረዳት ነው። ለፈላስፋው
ከተፈጥሮ የሚያፈነግጥ የሀይማኖት ሰርዓት ከእግዚአብሔር
አይደለም ይላል ልክ ነው። ተፈጥሮአችን እንድንጋባ፣ እንድንባዛ፣
እንድንደሰት እንጅ እንድንመነኩስ አይደለም። ወንጌል ግን
ተፈጥሮአችንን ስለኮነነብን ከእውተኛው አምላክ አይደለም።
ዘርአ ያእቆብ ልጅ የወለደበትን ጊዜ ጥቅምት 11 ቀን
1631 መሆኑን ይነግረናል። ኢትዮጵያዊ ጸሐፊ ቢሆን ይህ
ልማድ አይኖረውም ነበር። እንኳን ያኔ በዐፄ ምኒልክ
ዘመንም የልጆች ልደት አይታወቅም ነበር። የነገሥታቱ
ካልሆነ በቀር።

መልስ፡- ዲ/ን ዳንኤል የማውቀው በነገሮች ላይ እጅግ አሳማኝ
ሀሳቦችን እያነሳ ሲሞግት ነው። በፈላስፋው ዘርዓ ያዕቆብ ላይ

ያነሳቸው ሃሳቦች ግን በቀላል አመክነኖ ውደቅ የሚሆኑ ናቸው።
ኢትዮጵያውያን ልጆቻቸውን የተወለዱበትን ቀን አያስታውሱም
ማለት ተገቢ ነው? ተገቢነቱ ይቅርና እውነታውን እንይ ወለጆች
የልጆቻቸውን ልደት በማስታወሻ ጽፈው የሚያዙ ነበሩ፤ በቃላቸው
የሚያስተውሉትም ነበሩ። ቢያንስ እንኳን ከነገሮች ጋር ማለት
ከድረቅ፣ ከጦርነት፣ ከሌላ ሰው ሞት እና ከተለያዩ ማህበራዊ እና
ተፈጥሮዊ ክስተቶች አንፃር የልጆቻቸውን ልደት ያስተውላሉ።
በእርግጥ ልደት የሚከበርላቸው ልጆች ነበሩ ለማለት ያከብደኛል።
በኢትዮጵያን ታሪክ የሚታወቁ ገለሰቦች ታሪካቸው የሚጀመረው
በዚህ ቀን ተወለዱ በሎ ነው። ታዲያ እነዚህ ሰዎች ልደታቸውን
መመዝገብ ያስፈለጋቸው ታሪክ ሰሪ መሆናቸው በልደታቸው ቀን
ሰለታወቀ ነው? በጭራሽ ማንም ሰው እንደተወለደ ንጉሰ፣ ሀገር
ገዥ፣ ቅዱስ፣ ወታደር ይሆናል ተብሎ ለህይወት ታሪኩ ሲባል
ማስታወሻ አይያዝም። በተቻለ መጠን አብዛኛው ሰው ልደቱን
የሚያወቀው ከመላጆቹ ማስታወሻ ነው። ወይስ ዘርዓያቆብ ልጅን
የወለድኩት የአቶ ጨቡዴ በሬ ገደል የገባ ቀን ነው ብሎ ይጻፋል።
ይህ 17 ዓመት ከተማሪና ከተመራመረ ሰው አይጠበቅም። ለነገሩ

የልጁን ልደት መጥቀስ ለምን አስፈለገ? አጭር መልስ የአፃፃፍ
ዘይዴዉ ስለሆነ ይህን ለመረዳት ሀተታዉን ደግሞ ማንበብ ነዉ።
ከሳሹ ወልደ ዮሐንስ ዘርአ ያዕቆብን እንፍራንዝ ድረስ
ይከታተለዋል። ዘርአ ያዕቆብ እንፍራንዝ ውስጥ ከሀብቱ
ዘንድ ተጠግቶ በጽሕፈትና በድጉሶት ነበር የሚኖረው። ያንን
ያህል የታወቀና ተጽዕኖ ፈጣሪ አልነበረም። ታዲያ ወልደ
ዮሐንስ ለምን ይከታተለዋል? ሁለቱም እዚያው ደንቢያ
ውስጥ የሚኖሩና ቀድመው የሚተዋወቁ ሰዎች ካልሆኑ
በቀር። ዘርአ ያዕቆብ እንደሚለው ወልደ ዮሐንስ አኩሰማዊ
ነው። በኋላ ግን በደንቢያ አድባራት ላይ ተሾመ። ነገሥታት
በባህላቸው አብዛኛውን ጊዜ ሰውን የሚሾሙት
በተወለደበት ቦታ ነው። እናም ወልደ ዮሐንስ የዚያው
የደንቢያ ሰው ቢሆን ነው ደንቢያን የተሾመው። ስለዚህ
ፈላስፋው ዘርአ ያዕቆብ ይኖር የነበረው ማኅደረ ማርያም
አጠገብ ሳይሆን አይቀርም እናም አክሱማዊ ነኝ ማለቱ
ዋሽቷል።
መልስ፡- ይህ ሀሳብ መሰረት ያለዉ መከራከርያ ነዉ። ትችቱን

ዘርዓ -ያቆብ ኢትድያዊ ነዉ የሚሉትም የጋሩታል በተለይ ፕ/ር
ጌታቸዉ ሀይሌ። ይህ መከራከርያ ለኔም ግራ ገብቶኛል፤
እሰከአሁን የዘረዘረኳቸዉ እና ቀጣይም የምዘርዘራቸዉ የሀሳብ
ደርቶውኝ ናቸዉ፤ ይህኛዉ ግነም ፈታኝ ነዉ። እንደ ማንኛዉም
ግለሰብ ግምቴን ማሰቀመጥ ግን ግድ ይሆንብኛል። አንድም ምን
አልባት ከሳሹ ወልደ ዮሀንስ የእንፍራዝ ተወላጅ ቢሆንሰ። ተዲያ
ትግራይ ምን ወሰደዉ እንደትሉኝ ቄሶች ከቦታ ቦታ መዘዋወር
ልማዳቸዉ ነውና በተለይም ተረጋጋግተዉ እሰኪቀመጡ። ዘርዓ-
ይዕቆብ ከአክሱም ከህናት አንዱ ማለቱ አክሱምዊ ከህን ማለቱ
አይመለኝም። ከጎጃም ተነሰቶ ጎንደር የከተመ ካህን የጎጃም ካህን
አይባልም። ካህናት የሚጠሩት በሚያገለግሉት ደብር ሰም ነዉ።

የቅድስት ስላሴ ካቴድራል ካህናት፣ የደብረ ብርሀን ስላሴ ቤ/ን
ካህናት ከየትም ይምጡ። ሁለትም ምን አልባት ወልደ ዮሀንስ
የአክሱም ሰዉ ሁኖ ሳለ ባልተለመደ ሁኔታ በደንቢያ አካባቢ
ቢሾምስ። ወልደ ዮሀንስ የትም ይሁን የት የዘርአያእቆብን
ምንፈቅና ደርሰበታል። ስለዚህ በምንኛውም አጋጣሚ፣ መክሰስ
ይፈልጋል። በንጉሱ ፊት ባሰቀረበዉ ጊዜም ዋሽቶ ተለቀቀ እንጂ
የሞቱን ፅዋ ሊጠጣ ነበር። ንጉሱ በፈለሰፈዉ ንግግር
ስለተደመመው ከማሰር ይልቅ 5 ወቄት ወርቅ ሰጥተዉ ሸኙት።
ሱስንዮስ ፈላስፋዉን አሰቀርቶ እየተመከከሩ ሀገሪቱ ቢያቀድት ኑሮ
ሱስንዮስ እንደ ታላቁ አሌክሳንደር ዘርዓ-ይዕቆብም እንደግሪክ
ፈላስፎች ይሆኑ ነበር። እንዳለመታደል ግንኙነቱ በአጭር ከሸፈ።
ዘርአ-ያቆብና ወልደ ዮሀንስ ትዉልድ ቦታቸዉን በተመለከተ
በሀተታዉ ግልፅ ያላሆነ መሆኑ እና ብዙ ተመራማሪዎች
ጥርጥሬያቸዉን መግለፅቸዉ ሙሉ ሀተታዉን ዋጋቢስ
አያደርገዉም። ቢያንስ ሁለቱ ግለሰቦች የደንቢያ ሰዎች
መሆናቸዉና አለመሆናቸው ስለልተረጋጋጠ። የደንቢያ ሰዎች እንኳ
ቢሆኑ አዉሮፓዊያንም ቢሆኑ እኛ እምንፈልገዉ ፍልስፍናዉን ነዉ።

ዳ. ኡርቢኖ ለዲ አባዲ የላከውና በግእዝ የጻፈው የገንዘብ መጠየቂያ ደብዳቤውና በሐተታ ዘርአ ያዕቆብ ላይ ዘርአ ያዕቆብ ሀብቱን ድግፍ የጠየቀበት መንገድ ተመሳሳይ ነው። በደብዳቤውና በመጽሐፉ ውስጥ ተመሳሳይ የግእዝ ቃላት ይገኛሉ። ለምሳሌ ፍሬ ጸማየ የሚለው አገላለጥ በሐተታ ዘርአ ያዕቆብ ሁለት ጊዜ፣ በሐተታ ወልደ ሕይወት አንድ ጊዜ ይገኛል። በዳ. ኡርቢኖ ደብዳቤም ይሄው አገላለጥ ይገኛል። በተጨማሪም በ1852 በመጋቢት ወር ርዳታን አስመልክቶ በጻፈው ደብዳቤ ላይ ሀብታም በከብት ደኃ በጉልበት የሚል ገለጣ ተጠቅሟል። ይህ አባባል ለአንቶኒዮ ዲ. አባዲ. በ1853 በተላከው የ ሐተታ ዘርአ ያዕቆብ ቅጅ የላቲኑ ደብዳቤ ላይ ይገኛል።

መልስ፡- ይህ ኡርቢኖ ለአለቃዉ ዲ አባዲ ገንዘብ እንዲሰጠው እና እርዳታዉ እንዳይለየው የሚማፀንበት ደብዳቤዎች ከሀተታ ዘርአ-ያቆብ ጋር መመሳሰል ያዉም በቃላት ደረጃ፣ እንዲያመወ የሚገረመዉ ኡርቢኖ ጌታዉን ዲ. አባዲን እና ደብተራዉ ዘርአ ያቆብ ጌታዉን ሀብቱን እርዳታ የጠየቁበት መንገድ ቢለያይ ነዉ።

የሚለምን ሰዉ መለማመጥድ አለበት ይህን ሁለቱንም
አድርገዉታል። በቅዱሰ ገብርኤል ቀን ስለቅዱሰ ገብርኤል ብለዉ
የሚለምኑ ሰዎች አንድ ሳይሆኑ አንድ አይነት ሀሳብ ስላላቸዉ
ነዉ። የቅዱሰ ገብርኤል ቀን ስለቅዱሰ ጊዮርጊስ እያለ ቢለምን
ብዙ ላያገኝ ይችላል።

ዱ. ኡርቢኖ በኢትዮጵያ የመጻሕፍትህ ጠባቂ፣ አንባቢ፣

ጸሐፊና ተርጓሚ ሲል የገለጠበት መንገድ ራሱን

ከሚሲዮናዊነቱ ይልቅ በእነዚህ መስኮች አሠማርቻለሁ

ብሎ እንደሚያስብና አለቃው ዲ. አባዲም በዚህ መንገድ

እንዲያስበው እንደሚፈልግ ያሳያል። ዘርአ ያኦቆብም

ተመሳሳይ ሞያ ነበረው።

መልስ፡- ኡርቢኖ እና ዘርአ ያኦቆብ ተመሳሳይ ሙያ የላቸዉም።

ምን አልባት ሁለቱም ሙያ ቀይረዋል። ኡርቢኖ ለሚሶናዊነት

መጥቶ አሳሽም ነበር አሉ እንደሚባለዉ ብዙ ሚሶናዊያን

እንደሚያደርጉት መፅሀፍ ሲዘርፍ ኑሯል። ሚሶንያዊነቱንም እስከ

መዘንጋት ድረሶ ነበር ሲል በወቅቱ የነበረ ሚሶናዊ መስክሮበታል።

ዘርአ ያዕቆብ ደግሞ ተማረ ተመራመረና መምህር ሆነ ከዚያም

ተባረረ። መምህርነቱም ለወልደ ህይወት እንጂ ለሌላ አለነበረም።
ለወልደ ህይወትም እሱን ብቻ እዳስተማረው ሲገልፅ መምህራ
ይለዋል መምህራችን አላለውም። ዘርአ-ያዕቆብ ከፍልስፍና እና
ከመምህርነት ይልቅ ያደላው ለገበሬነቱ ነበር። ስለዚህ ዘርያ-
ያዕቆብ ገበሬ ነበር። ኡርቢኖ ደግሞ መፅሀፍ አሳሽ ታዲያ ምን
ሞያ ነው የሚይገናኛቸው። ሞያ መቀየራቸው ከሆነ ያመሳሰላቸው
ሞያ የማይቀይር ማን ነው እባካችሁ?

ዘርአ ያዕቆብና ዳ. ኡርቢኖ የተወለዱት በተመሳሳይ ቀን
ነው። ዘርአ ያዕቆብ የተወለደው በነሐሴ 25 ቀን 1592
ነው። ኡርቢኖ ደግሞ በኦገስት 30 ቀን 1814። ይህ
እንዴት አጋጣሚ ሊሆን ይችላል? የዳ. ኡርቢኖ እና የወርቄ
የክርስትና ስም ተመሳሳይ ነው። ወርቄ የክርስትና ስሙ
«ዘርአ ያዕቆብ ሲሆን የዳ. ኡርቢኖ ደግሞ Jacques –
ያዕቆብ ነው ። የመጽሐፉ ቀዳማዊ ስም ሐተታ ያዕቆብ
ወይም መጽሐፈ ያዕቆብ ነበር። ዳ. ኡርቢኖ በኋላ የሐተታ
ያዕቆብ ጸሐፊ የኢትዮጵያ የክርስትና ስም ቅርጽ ያለው
ስም ዘርአ ያዕቆብ ብሎታል።

መልስ:- በእርግጥ በፓወር ግእዝ ካላንደር ኦገስት 30 ቀን
1814 ስተረጎመው 25/12/1806 ዓ.ም ይሆናል። ድንቅ
ግጥጥምሽ ነው። እኔና ዲ/ን ዳንኤል የተወለድንበት ቀን
ተመሳሳይ ቢሆን ችግሩ ምንድን ነው? ምን አለባት ኮኩብ
ቆጣሩዎች ትርጉም ሊሰጡት ይችላሉ። የሁለቱ ሰዎች ነሐሴ 25
ቀን መወለድ የዚህን ያህል የሚያናጋ ትንታኔ አይመስለኝም።
ሁለት ሰዎች በተመሳሳይ ቀን የመወለዳቸውን ጉዳይ

በእስታስቲክስ ፕሮባብሊቲ (statistical probability)

ማሰራዳት ቀላል ነው።

ሂሳቡን ተወትና ኡርባይ የልደቱን ቀን እንዲሁም ያክቆብ የመለወን

የክርሰትና ሰሙን በድብቅ ፀፍ የወርቁ ፈልሰፈና ነው ያለበት

ምክንያት ምንድን ነው። ምን አልባት ከአለቃው ከኢ. አበዲ ገንዘብ

ለምግኛት ሲሊ ይሆናል አይመስለኛም ይልቅ ገንዘብ የሚያሰገኛው

በራሱ ሰም ቢያሰትመው ነበር።

ዘርአ ያዕቆብ ወደ እንፍራንዝ መጥቶ በሀብቱ ቤት መኖር

ሲጀምር መልክ ጥፉ፣ ጠባየ መልካምና ልቡና ብሩህ

የሆነች የሀብቱን አገልጋይ ጊሩትን አገባ። ከእርሷም ልጅ

ወለደ። ስለ ፈላስፋው ሚስት ጊሩት የተሰጠው ገለጻ ዳ.

ኡርቢኖ ስለ ቤት አገልጋዩ ሴት (ዕቁባቱ ጭምር)

ከሚሰጠው ጋር ተመሳሳይ ነው።

መልስ፡- እንዴ ሰወች የሚወዳቸውን አጋራቸውን የሚገልጹበት

መመሳሰሉ ችግሩ ምድን ነው። ያፈቀረ ሁሉ የኔማር የኔማር

የሚለው ዘፈን አሰር ጊዜ ቢዘፈን ምን እንዲህ አሉ ያስብላልን?

ሰዎች በተመሳሳይ ክስተት ተመሳሳይ ሀሳብ ሊያሰቡ የሚችሉበት

ሁኔታ አለ። 100 አባዉራዎችን መርጠን ሚስቶቻችሁን ግለጹቸዉ ብንላቸዉ አብዛኛዉን በይዘት የሚመሳሰል መልስ ይሰጡናል።

የኡርቢኖ እና የዘርአ ያዕቆብ ሴቶች መልክ ጥፉ የሆንበት ምክንያት ይቅርታ ይደረግልኛና በወቅቱ አጠራር ባርያ (ጥቁር ድሃ አገልጋይ) ይመስሉኛል። ለምን ብትሉ የዘርአ-ያቆብ ሂሩት በሀብቱ ቤት ስትገዘገዝ የኖረች ድሀ ስትሆን የኡርቢኖዋ ደግሞ ኡርባኖ እራሱ ይታማል እንጅ እንደዕቁባቱ አይቆጥራትም። ዕቁባቷ እንደሆነ እንዲጠረጠር ያደረገውም ደጋግሞ ስለሚያመስግናት ነው፣ የፆታዊ ፍቅር ያለበት ስለሚመስል ነው።

ዘርአ ያዕቆብ ከአኩስም የመጣበትና ዳ. ኡርቢኖ ከአኩስም የመጣበት መንገድ ተመሳሳይ ነው። ኡርቢኖ በ1847 ወደ ትግራይ መጣ። ከአክሱም በ1849 ወደ ተድባበ ማርያም (አምሐራ) መጣ። ከአምሐራ ጎጃም ገብቶ፣ በመጨረሻም በ1850 ጎንደር ሠፈረ። ዘርአ ያዕቆብም ከአኩስም ወደ አምሐራ መጣ፣ በዚያም ሁለት ዓመት ተቀመጠ። በኋላም ወደ ጎንደር መጣ። የእነዚህ ሁለት ታሪኮች መገጣጠም እንዴት አጋጣሚ ሊሆን ይችላል?

መልስ፡- መገጣጠሞች ሲበዙ ለምን እንድንል ያስገድደናል።
ቢሆንም ከመደምደማችን በፊት ለምን ተገጣጠሙ ማለት
አለብን። ዘረዓ ያዕቆብ አክሱም አድጎ ወደ አምሐራ ተሰደደ፤
ከስደቱ መልስ በጎንደር ደንቢያ እንፍራንዝ ኖሯል። ኡርባኖ በበኩል
እንደ ሌሎች ሚሶናዊያን በአክሱም በኩል ገብቶ በአምሐራ
በጎጃም በጎንደር ተዛዙሯል። ታዲያ ኡርባኖ ከዘረዓ ያዕቆብ ጋር
ላለመመሳሰል በኡጋዴን በኩል መምጣት ነበረበት ትላለችሁ?
የሐተታ ዘርአ ያዕቆብና ፍልስፍና ከዱ. ኡርቢኖ ደብዳቤዎች
ጋር ይዘታዊ መመሳሰል አላቸው። ዱ. ኡርቢኖ በግንቦት
1854 ለአንቶንዮ ዲ. አባዲ በጻፈው ደብዳቤ ላይ ሰውን
የዚህ ዓለም ማዕከል አድርጎ የሚያይበትን አመለካከቱን
እንጸባርቆ ነበር። ይህም አስተሳሰብ በሐተታ ዘርአ ያዕቆብ
ላይ በዚያው መልኩ ይገኛል። ዘርአ ያዕቆብ ተፈላስፎ
የእግዚአብሔርን መኖር ያመነው ፍጡር ያለ ፈጣሪ ሊኖር
አይችልም ከሚለው ሐሳብ ተነሥቶ ነው። ይህ አስተሳሰብ
ደግሞ በካቶሊክ ትምህርት ቤቶች በስፋት ይሰጥ የነበረው
የቶማስ አኩዊናስ ፍልስፍና ነው። ዱ. ኡርቢኖ ወደ ግእዝ

በተረጎመው በቅርጣግና ሌሊቶች (The Carthage Nights) እና በሐተታ ዘርአ ያእቆብ መካከል ተመሳሳይ የሆኑ የሰዋሰው አገባቦችና አገላለጦች አሉ።

መልስ፡- መልካም ኡርቢኖ በኢትዮጵያ ባህልና በዘረዓ ያዕቆብ ፍልልስፍና ተፅዕኖ ስለወደቀ ተመሳሳይ ይዘት ያለው ደብዳቤ ቢፅፉ አይገርምም። በተለይም ወደ መጨረሻው ኡርቢኖ አኗኗር ፈላስፋው ተፅዕኖ ስለደረገበት የሚፅፈው ደብዳቤ ከአንድ ሰባኪ መነኩሴ የማይጠበቅ ፍልስፍና አንፀባርቋል። ኢትዮጵያ ወሰጥ ለመኖር ስሊም ካቶሊክ አይደለሁም ያለበት ጊዜም ነበር። ፈጡር ያለፈጣሪ ሊኖር አይችልም ማለት ትልቅ ፍልስፍና የሚያስፈልገው አይደለም። ስለ ቶማስ አኩዊኖስ የማያወቅ አንድ ሰው ስለፈጠረ ምን ማስረጃ አለህ ቢባል አጭር መልሱ ፈጥረት ስለአለ ነው። ሌላው ኡርቢኖ በተገኘው “The Carthage Nights” እና በሀተታ ዘርአ ያቆብ በካከል ተመሳሳይ ሰዋሰድ መኖሩን ከመመርመራችን በፊት “The Carthage Nights” ስለ ምንድን ነው የሚያወራ ስለ እስላማዊ አስተምሮ ትችት ነው ይባላል። ታዲያ ሁለቱም የትችት መፅሀፍት እንደመሆናቸው ተመሳሳይ

ቃላትን አልፎ አልፎ ቢጠቀሙ የሚያሰደንቅ ነገር ነው?

ዘርዓ ያዕቆብ ኢትዮጵያዊ እንዲሆን ስለፈለኩ ብቻ ኢትዮጵያዊ ነው ብየ መደምደም ይከብደኛል። ችግሩ ጥልቅ ምርምር ተደርጎ መታወቅ አለበት። ፈላስፋው ዘርዓ ያዕቆብ ኢትዮጵያዊ ባይሆንም እንደ ጉዳዩ ካሳ አይነት በማህበረሰቡ፣ በሊቃውንትና በነገስታት ሲገፋ ሲደፋ የኖረውን እሳቤ ስለሚውክል ማንነቱ እዚ ድረስ አያስጨንቀኝም። ይልቅስ ይሚቆረቁረኝ ያን የመሰለ ፍልስፍና ማንም ይጻፈው ማን ኢትዮጵያ ውስጥ ስለተጻፈ መጠቀም ሲኖርብን ሃሳቡን ማሳደዳችን ነው። ሰየው ስለመሰደዱ በትክክል አላውቅም (ማንም አያውቅም) ሃሳቡ ስለመሰደዱ ግን እርግጠኛ ነኝ። ለእኔ ዘርዓ ያዕቆብ ምን አልባት እውነተኛ ሰው ካልሆነ እውነተኛ ሃሳብ ነው።

የ17 ክ/ዘመን ድንቅ ኢትዮጵያዊ ፈላስፋ ዘርዓ ያዕቆብ በሚያሳዝን የሲቃ ድምጹ ዘመን በማይሸረው ሀትታው እንዲህ ይላል፡-

“ከሁሉ ሰው፤ ከፈረንጆችና ከግብፃውያን ጋር እስማማለሁ። እኔ በሃገሬ መፅሃፍት ሳስተምር ብዙዎቹ ጓደኞቼ ጠሉኝ። በዚህ ዘመን

የባልንጀራ ፍቅር ጠፍቶ ነበርና ቅናት ያዛቸው። ከአክሱም ካህናት አንድ ወልደ ዮሃንስ የተባለ ጠላቴ የንጉስ ወዳጅ ስለነበረ ወደ ንጉሱ (አፄ ሱስንዮስ) ገብቶ እንደዚህ አለው። ይህ ሰው ህዝብን ያሳስታል። ስለሃይማኖታችን (ኦርቶዶክስ) እንነሳና ንጉሱን እንግደለው (ካቶሊክ ስለነበር)፣ ፈረንጆቹንም እናባራቸው ይላል እያለ ይሄን እና ይሄን በመሰለ ውሸት ከሰሰኝ። እኔም ይህን አውቄ ገና ለገና (ንጉሱ) ይገድለኛል ብዮ ፈርቼ የነበረኝን ሶስት ወቄት ወርቅና የምፀልይበትን መዝሙረ ዳዊት ይዠ በሌሊት ሸሸሁ። ወዴት እነደምሄድ ለማንም አልተናገርኩም። ወደተከዜ በረሀ ገባሁ። በነጋታውም ራበኝ። ከሀብታሞች ገበሬዎች እንጀራ ለመለምን እየፈራሁ ወጣሁ። ሰጡኝና በልቼ እየሮጥኩ ሄድኩ። እንዲህ እያልኩ ብዙ ቀን ቆየሁ፣ በኋላም ሰው የለለበት በርሃ አገኝሁ። መልካም ዋሻም አገኘሁና ሰው ሳያየኝ በዚህ ዋሻ እኖራለሁ ብየ ወሰንኩ። ቁጥር የሌለው ክፋታቸውን አውቄ ከሰዎች ጋር መኖር ጠላሁ። ሌሊት መጥተው የበርሃ አራዊት እንዳይበሉኝም በድንጋይና በአሽዋ አጥር ዋሻየን አጠረኩ። እሚፈልጉኝ ሰዎች ወደኔ ቢመጡ የማመልጥበት መውጫ

አዘጋጅሁ። ሱስንዮስ እስኪሞትም ድረስ በዚያ ሁለት ዓመት

ቆየሁ። ሐተታ ዘርዓ ያዕቆብ ምዕራፍ፡-2

ወርቁ ማለት የመናገር ነፃነቱን ተነፍሳ ራሱን ደብቆ የኖረ ታልቅ

የማለዳ ኮከብ ነበር። ብዙ ሰዎች ተመሳሳሪውና መስለው

የመኖርን ጥበብ የሚማሩት ከሰው ጋር የመኖር ህልውናቸውን

ለለማጣት ሲጥሩ ነው። ከተለምዶ አኗኗር ጋር መመሳሰል

ካልቻሉ መከራውን ችለው፣ ነፃነታቸውን አውጀው ፈላስፋ

ይሆናሉ። ህዝብ በጀምላ የሚያስበውን እያሰቡ ፈላስፋ መሆን

ይከብዳል፣ ወጣ ማለት አላባቸው መጠየቅ፣ መጠራጠር

የሚባል ነገር አለና። ወርቁን የጨለማ አበጋዞች መከራ አጸኑበት፣

ከስራው እና ከሀገሩ አባረሩት፣ ፍልስፍናውም ወደ ህዝቡ ልብ

ሳይደርስ ቀረ። ለቁጭት ይሆነን ዘንድ ሀተታውን ፅፎ አስቀረፈን።

ዶ/ር ጌታቸው ሐይሌ ደግሞ ከግዕዝ ወደ አማርኛ ሐተታ ዘርአ

ያዕቆብ በሚባል ስም የሚታወቀው የወርቁ የሕይወት ታሪክ ብሎ

ተረጎመልን።

የሚያሳዝነው ዛሬም የወርቁን ድምፅ ለመስማት ወንጌሉን

(ሀተታውን) ለማንበብ የምንፈልግ አይምመስልም። ጠቢብ

በሃገሩ አይከብርም መስለኝ የራሳችንን ጥላን የውጮቹ
ህልመኞች የጸፉትን ድርሰት ተሸክመን እንገዳገዳለን። ያም ሆነ
ይህ ወርቁ ማለት በምእራቡም በምስራቁም የተነሱትን
የፍልስፍና ጥያቄዎችን እና መልሶቻቸውን ይዞ ብቅ ያለ አማኝ
(ምን አልባት ክርስቲያን) ፈላስፋ ነበር። ወርቁ በሀተታው
ያነሳቸውን መሰረታዊ ጥያቄዎች፣ መልሶች፣ መርሆች እና
አስተሳሰቦች ውስጥ ዋና ዋናዎቹን እንይ፡-

1. በአርያም የሚያውቅ አለን? አዋቂስ አድርጎ የፈጠረኝ
ማነው? በዚህስ አለም እኔ እንደምን መጣሁ? እኔ በገዛ
እጄ ተፈጠርኩን?

መልስ፡- እኔ በተፈጠርኩ ጊዜ አልኖርኩም። አባት እናቴ ፈጠሩኝ
ብልም እንደገና ወላጆችና የወላጆችን ወላጅ፣ወላጅ የሌላቸው
በሌላ መንገድ ወደዚህ ዓለም የመጡትን እንደኛ ያልተወለዱትን
የፊተኞቹ ድረስ ፈጣሪያቸውን እፈልጋለሁ። እነርሱም ቢወለዱ
የፈጠራቸው አንድ ህላዌ አለ ከማለት በቀር የጥንት
መወለጃቸውን አላውቅም። ያለና በሁሉም የሚኖር የሁሉ ጌታ
ሁሉን የያዘ መጀመሪያና መጨረሻ የሌለው ዓመቱ እማይቆጠር

እማይለወጥ ያልተፈጠረ ፈጣሪ አለ አልኩ።

2. በመራቃቸው ደቃቃዎች የሚመስሉ ከዋክብትን

ቁጥራቸውን፣ እርቀታቸውን፣ ታላቅነታቸውንስ የሚያውቅ
ማነው?

መልስ፡- ጥያቄውን ማንሳቱ በቂ ነው። የጊዜው ቴክኖሎጂ

ስላልፈቀደለት ጥያቄውን በዝምታ ማለፍ ነበረበት።

3. በእውነት (ፀሎቴን) የሚሰማኝ እግዚያብሔር አለን? እረ

እግዚያብሔርስ ያውቃልን? ጆሮን የተከለ አይሰማምን?

በእውነት እንደሰማበት ጆሮ የሰጠኝ ማነው?

መልስ፡- ፈጣሪስ አለ። ፈጣሪ ባይኖር ፍጥረት ባልተገኘ አልኩ።

እኛ ብንኖር ፍጡራን እንጅ ፈጣሪዎች አይደሉም። የፈጠረ ፈጣሪ

አለ እንል ዘንድ ይገባናል። ይህም የፈጠረን ፈጣሪ አዋቂና ተናጋሪ

ካልሆነ በቀር ከዕውቀቱ በተረፈ አዋቆዎችና ተናጋሪዎች አድርጎ

ፈጥሮናል። ሁሉን ፈጥሯል ሁሉን ይይዛልና እርሱ ሁሉን ያውቃል።

ፈጣሪየ ወደ እርሱ ስፀልይ ይሰማኛል ብየ ሳስብ ትልቅ ደስታ

ተደሰትኩ። በትልቅ ተስፋም እየፀለይኩ ፈጣሪየን በሙሉ ልቤ

ወደድኩት። ጌታየ ሆይ አንተ ሃሳቤን ሁሉ ከሩቅ

ታውቃለህ አልኩት። እኔ ሳልፈጠር ሀሳቤን ያውቃልና ፈጣሪዩ ሆይ እውቀትን ስጠኝ አልኩ።

4. እግዚያብሔር የሰዎች ጠባቂ ከሆነ ለምን ፍጥረት እንዲህ

ከፋ? በቅዱስ ስሙ ሲበድሉና ሲረክሱ የሚያውቅ ከሆነ

እንዴት የሰዎችን ክፋት ዝም ይላል?

መልስ፡- ከፀሎት በኋላም ስራ ስለሌለኝ ሁልጊዜ ስለሰዎች

ክፋትና ሰዎች በእርሱ ስም ሲበድሉ፣ ወንድሞቻቸውን

ጉደኞቻቸውን ሲያባርሩ እና ሲገድሉ ዝም በማለቱ ስለፈጣሪ

ጥበብ አስብ ነበር። ሃይማኖታቸውን ከመሰረቱ አመፅ እየሰሩ

ከንቱ ያስተምራሉ። በከንቱም ክርስቲያኖች ተባሉ። እየሱስ

ክርስቶስ ግን ከሁሉ አስቀድሞና ከሁሉ በላይ ክርስቲያኖችን እርስ

በርሳቸው እንዲፋቀሩ አዟቸዋል። ይህ ፍቅር የተባለው ግን

ክርስቲያኖች በተባሉት መካከል ፈፅሞ ጠፋ። ሁሉ

ወንድሞቻቸውን ይበድላሉ። እርስ በርሳቸው እንደ እህል አበላል

ይዋዋጣሉ። እኔም ሀይማኖቴን አመንዝራና ዋሾ መሆኑን ካወኩ

በኋላ ስለርሷ (እና) በዝሙት ስለተወለዱ ልጆቿ አዘንኩ። እነሱ

በጠብ፣ በማሳደድ፣ በመማታት፣ በማሰር፣ በመግደል ወደዚህ

ዋሻ ያባረሩኝ ናቸው። በዚህ ዘመን የሀገራችን ሰዎች የወንጌልን ፍቅር ወደ ጠብና ሃይል ወደ ምድራዊ መርዝ ለወጡት።

በሐሰትም ክርስቲያኖች ይባላሉ።

5. የኔ ሃይማኖት ለኔ ትክክል እንደሚመስለኝ እንዲሁ

ለሌላውም ሃይማኖቱ እውነት ይመስለዋል። ታዲያ እውነት

የሚፈርድ የት አገኛለሁ?

መልስ፡- ግብፃዊያኖች ደግሞ (ኦርቶዶክሶች) እንዲህ እንዲህ

ይላሉ እላለው። እኛም ብንመረምር ይህን ሁሉ እናውቃለን እላለሁ

እንጅ ይህ መልካም ነው ይህ ደግሞ ክፉ ነው አልልም። ግብፃቹ

የፈረንጅ፣ ፈረንጆቹ ደግሞ የግብፃዊያኖቹ እመስላቸዋለው።

ስለዚህ ሁሉም ጠሉኝ። ብዙ ጊዜም ወደንጉሱ ከሰሱኝ።

እግዚያብሔር ግን አዳነኝ። በጣም አለወኩምና የተማሩና

ተመራማሪ ሰዎች እውነቱን እንዲነግሩኝ ሄጄ ልጠይቃቸው ብየ

ብዙ አሰብኩ፣ እንደገናም ሰዎች በየልባቸው ያለውን ካልሆነ

በቀር ሌላ ምን ይመልሱልኛል ብየ አሰብኩ። ሰው ሁሉ የኔ

ሃይማኖት እውነተኛ ናት ይላል። በሌላ ሃይማኖት የሚያምኑ

ሐሰተኞች የእግዚያብሔር ጠላቶች ናቸው ይላል። ዛሬም ቢሆን

ፈረንጅች ሃይማኖታችን መልካም ናት፣ ሃይማኖታችሁ ግን መጥፎ ናት ይሉናል። እኛም መልሱን እንዲዚህ አይደለም የናንተ ሃይማኖት መጥፎ የኛ ሃይማኖት ግን መልካም ናት እንላቸዋለን። እንደገናም የእስልምና፣ የአይሁድ አማኞችን ብንጠይቃቸው እንዲሁ ይሉናል። በዚህም ክርክር ፈራጅ ማን ይሆናል። ሰዎች ሁሉ እርስ በእርሳቸው ወቃሾችና ተወቃሾች ሆነዋል። አንድ እንኳን ከሰው ልጅ የሚፈርድ አይገኝም።

6. ዋሾ ሰው ሐሰተኛ መንገድ ሲያገኝ እውነት አስመስሎ ሀሰት ይናገራል። ሊመረምሩ የማይፈልጉ ሰዎች እውነት ይመስላቸውና በእርሱ ሃይማኖት ያምናሉ። እስኪ ህዛባችን በስንት ውሸት ያምናል? እነዚያስ የፊተኞቹ ገንዘብና ክብር ለማግኘት ካልሆነ በቀር ስለምን ዋሹ?

መልስ፡- በሃሳብ ከዋክብትና በሌላም አስማት፣ አጋነንት በመሳብና በመርጨት፣ አስማት በማድረግ፣ በጥንቆላ ሁሉ ያምናሉ። ይህንን ሁሉ መርምረው እውነቱን አግኝተው አያምኑም። ነገር ግን ከአባቶቻቸው ሰምተው ያምናሉ። እንዲሁም ህዝብን ሊገዙ የሚፈልጉ ሁሉ እውነት እንነግራቸዋለን እግዚያብሔር

ወደናንተ ላከን ይሏቸዋል። ህዝቡም ያምናል። ከነርሱም በኋላ የመጡት እነርሱ ሳይመረምሩ የተቀበሏትን ያባቶቻቸውን እምነት አልመረመሩም። ከዛ ይልቅ ለእውነት ለሃይማኖታቸው ማስረጃ ታሪክን፣ ምልክቶችን፣ ተዓምራትን እየጨመሩ አፀኑት።

እግዚያብሔርንም የሐሰቶች ተካፋይና የሐሰት ምስክር አደረጉት። ሙሴ ፈቃዱንና ሕጉን ልነግራችሁ ከእግዚያብሔር ዘንድ ተልኬ መጣሁ ይላል። ከርሱ በኋላ የመጡት በግብፅና በደብረሲና እንዲህ ተደረገ እያሉ ታሪክን፣ ተዓምራትን እየጨመሩ የሙሴን ነገር እውነት አስመሰሉት።

7. በቅዱስ መፅሃፍት የተፃፈ ሁሉ እውነት ይሆን?

የእግዚያብሔርን ስራ የሰው ምስክር ሊያስተካክለው ይቻላል? እንግዲያስ ትንሹና ምስኪኑ ሰው ለሰው ጥበቡንና እውነቱን እንድንለፀለት ከእግዚያብሔር ዘንድ ተልኬ መጣሁ እያለ ስለምን ይዋሻል?

መልስ፡- የሙሴ መፅሃፍ ከፍጥረት ሕግ ሰርዓትና ከፈጣሪ ጥበብ ጋር አይስማማም። ከውስጡ የተሳሳተ ጥበብ ይገኛል። በፈጣሪ ፈቃድና በፍጥረት ህግ የሰው ልጅ እንዳይጠፋ ልጆችን

ለመውለድ ወንድና ሴት በፍትወተ ስጋ እንዲገናኙ ታዟል። ይህም ግንኙነት እግዚያብሔር ለሰው በሕገ ተፈጥሮ የሰጠው ነው። እግዚያብሔር ዘንድ እርኩሶት ሊገኝ አይችልም። ሙሴ ትክክል ነው አልልም። ነገር ግን የወሲብ ስርዓት የተፈጥሮ ስርዓት እንደሆነ ምንኩስና ግን ልጆች ከመውለድ ከልክሎ የሰውን ፍጥረት አጥፍቶ የፈጣሪን ጥበብ የሚያጠፋ እነደሆነ ልቦናችን ይነግረናልና ያስረዳናል። የክርስቲያን ሕግ ምንኩስና ከወሲብ ይበልጣል ብትል ሐሰት ትናገራለችና ከእግዚያብሔር አይደለችም። እንዲሁም መሐመድ የማዛችሁ ከእግዚያብሔር የተቀበልኩትን ነው ይላል። መሐመድን መቀበል የሚያስረዱ ተዓምራት ፀሐፊዎች አልጠፉምና ከሱም አመኑ። እኛ ግን የመሐመድ ትምህርት ከእግዚያብሔር ሊሆን እንደማይችል እናውቃለን። የሚወለዱ ሰዎች ወንድና ሴት ቁጥራቸው ትክክል ነው። በአንድ ሰፊ ቦታ የሚኖሩ ወንድ ሴት ብንቆጥር ለእያንዳንዱ ወንድ አንዲት ሴት ትገኛለች እንጂ ለአንድ ወንድ ስምንት ወይም አስር ሴቶች አይገኙም። የተፈጥሮ ህግም አንዱ ከአንዲት ጋር እንዲጋቡ አዟል። አንድ ወንድ አስር ሴት ቢያገባ ግን ዘጠኝ

ወንዶች ሴት የሌላቸው ይቀራሉ። ይህም የፈጣሪን ስርዓትና ሕገ ተፈጥሮን የጋብቻንም ጥቅም ያጠፋል። አንድ ወንድ ብዙ ሴቶች ሊያገባ ይገባዋል ብሎ በእግዚያብሔር ስም ያስተማረ መሐመድ ግን ትክክል ነው አልልም። ከእግዚያብሔር ዘንድ አልተላከም።

ወቀሳውን ይቀጥላል፡-

በእሁድ ቀንና በበዓል ቀናት በአስፈላጊው ልክ የበላ እንዳልበደለ እንዲሁ በአርብ ቀንና ከፋሲካ በፊት (በአብይ ጾም) ባሉት ቀናት ለክቶ የሚበላ አልበደለም። እግዚያብሔር ሰውን በሁሉ ቀንና በሁሉ ወራት ካስፈላጊ ምግብ ጋር አስተካክሎ ፈጥሮታል።

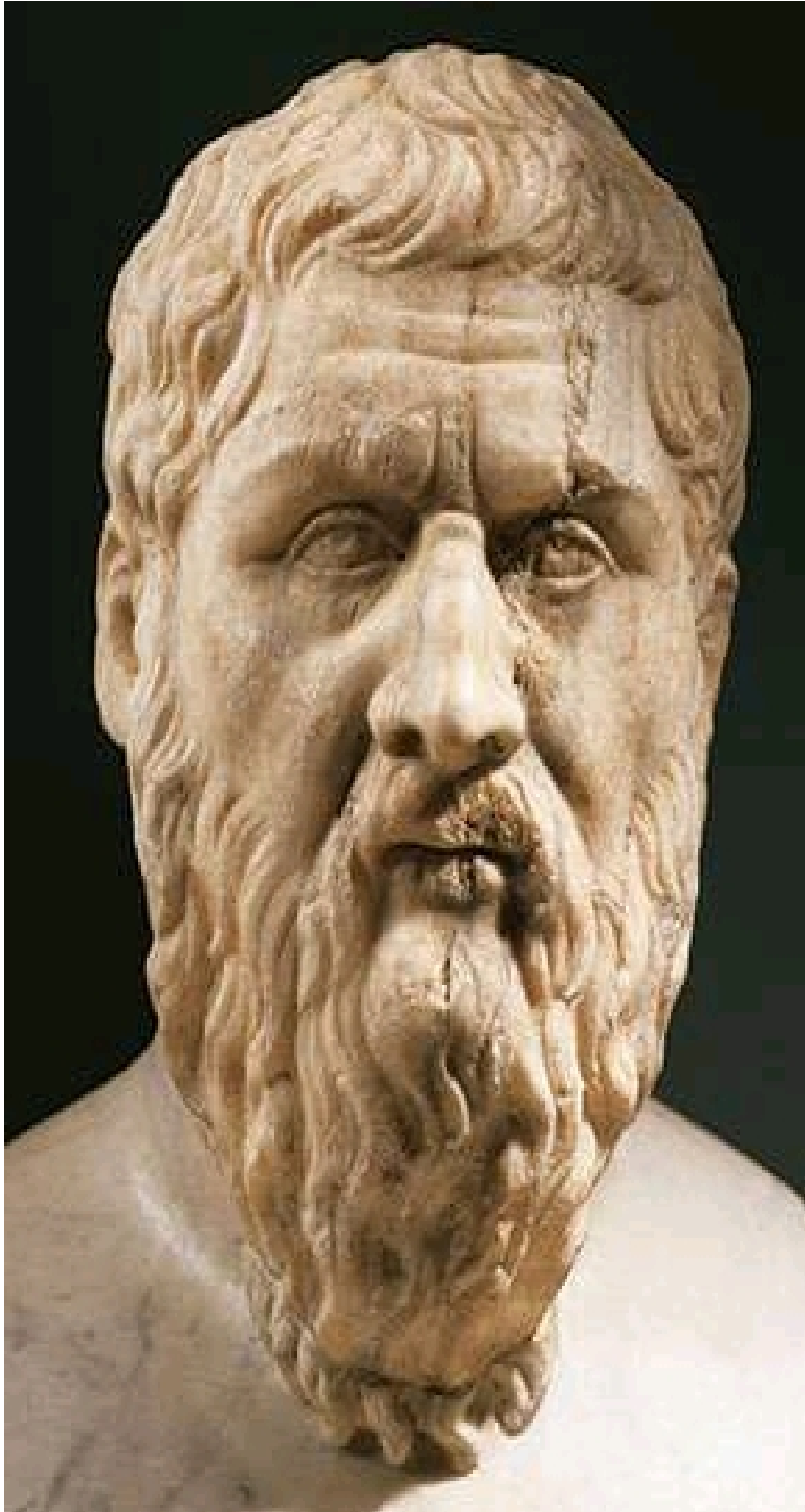
አይሁድ፣ ክርስቲያንና እስላም ግን የፆምን ሕግ ባወጡ ጊዜ ይህን የእግዚያብሔር ሥራ ልብ አላሉም። እግዚያብሔር ፆምን ሰራልን እንዳንበላም ከለከለን እያሉ ይዋሻሉ። ከጋብቻ ይልቅ ምንኩስናን ይበልጣል ብለው የሚያምኑ እነርሱ በፈጣሪ ስራ ፅናት ወደ ጋብቻ ይሳባሉ። ፆም ነፍስ እንደሚያፀድቅ የሚያምኑ እነርሱ ደግሞ እረሃብ በበዛባቸው ጊዜ ይበላሉ። ገንዘቡን የተወ ፍፁም እንዲሆን የሚያምኑ በገንዘብ ለሚያገኙት ጥቅም ወደ ገንዘብ መፈለግ ይሳባሉ። ብዙዎች የሀገራችን መነኩሴዎችም

እንደሚደርጉት ከተውት በኋላ እንደገና ይፈልጉታል። እንደዚህ ዋሾዎች ሁላቸው የተፈጥሮን ሥራ ሊያፈርሱ ይፈልጋሉ። ነገር ግን ደካማነታቸውን ያሳያሉ እንጂ አይችሉም። ፈጣሪም ይስቅጣቸዋል። የፍጥረት ጌታም በላያቸው ይሳለቅጣቸዋል።

8. አማኝ ሳልሆን አማኝ እመስላለሁ። በእግዚያብሔር ዘንድ ይህ ያስቀጣኝ ይሆን?

መልስ፡- እኔም ለሰዎች ክርስቲያን እመስላቸው ነበር። ነገር ግን በልቤ እርሱ እንዳስታወቀኝ የሁሉ ፈጣሪና የሁሉ ጠባቂ በሆነ በእግዚያብሔር ካልሆነ በስተቀር በማንም አላምንም።

ፕሎቶ

ፕላቶ (ከ427-

347 ዓ.ዓ. ገደማ) አረማዊ የግሪክ

ፈላስፋ ነበር። የተወለደው አቴና ውስጥ ከአንድ

የባላባት ቤተሰብ ሲሆን የከበርቴ ልጆች የሚማሩትን

ትምህርት ተከታትሏል። በዘመኑ ታዋቂ የነበረው

ሶቅራጥስ የተባለው ፈላስፋ እንዲሁም የፍልስፍናና

የሒሳብ ሊቅ የሆነው የፓይታጎራስ ተከታዮች በፕላቶ

ላይ ከፍተኛ ተጽዕኖ አሳድረዋል።

ፕላቶ በሜድትራንያን አካባቢ ከተዘዋወረና ሲሲሊ

በተባለች የግሪክ ከተማ ውስጥ በምትገኘው በስራኩስ

በፖለቲካዊ ጉዳዮች ውስጥ ሲሳተፍ ከቆየ በኋላ ወደ አቴና

ተመልሶ አካዳሚ በመባል የሚታወቀውን የፍልስፍናና የሳይንስ

ትምህርት ቤት አቋቋመ። የመጀመሪያው የአውሮፓ ዩኒቨርሲቲ

እንደሆነ የሚነገርለት ይህ ትምህርት ቤት የሒሳብና የፍልስፍና

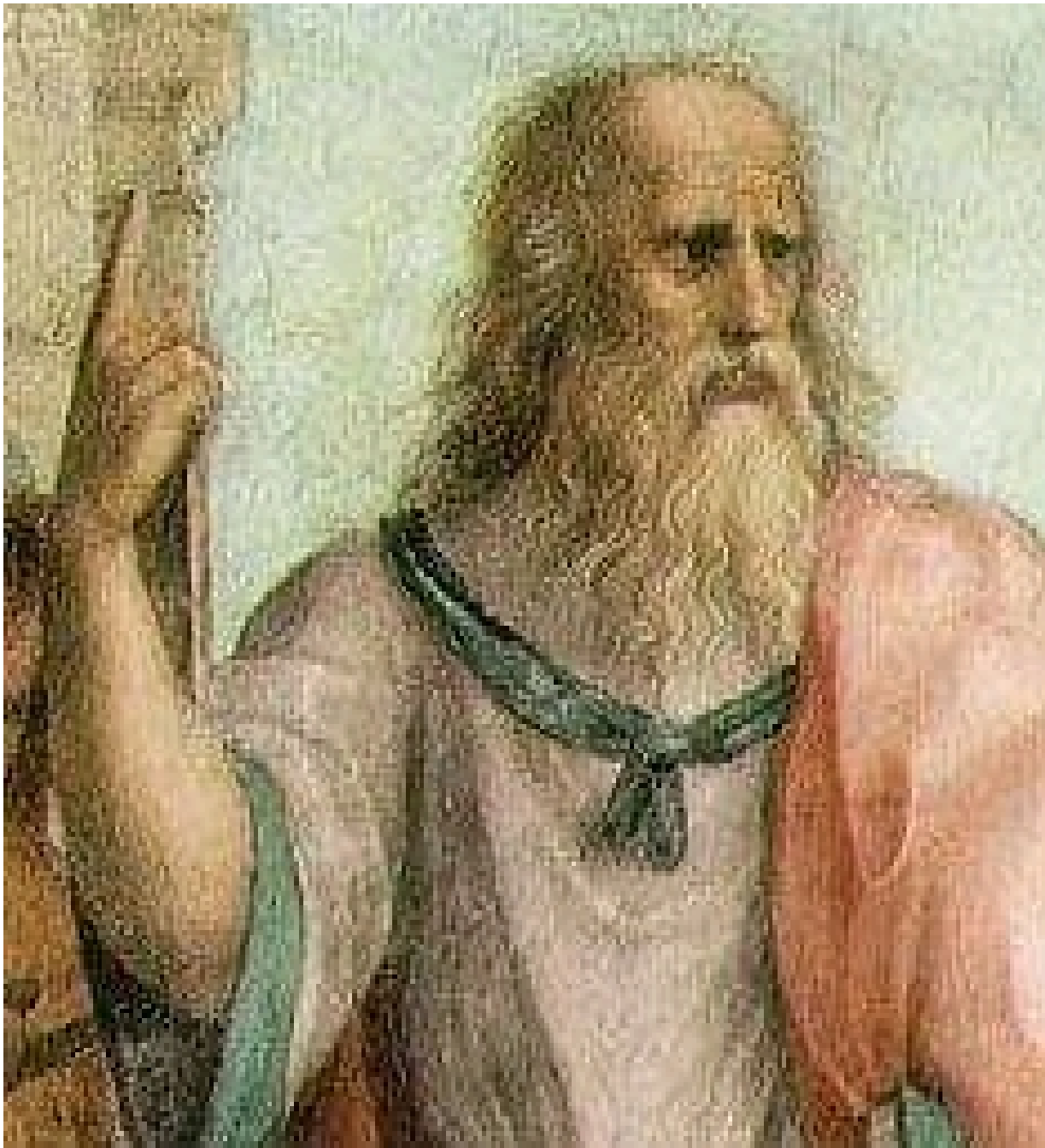
ምርምር ማዕከል በመሆን አገልግሏል።

ስለ ፕላቶ ማወቅ ለምን አስፈለገ?

የፕላቶ ትምህርት ክርስቲያን ነን የሚሉትን ጨምሮ በሚሊዮን

በሚቆጠሩ ሰዎች ሃይማኖታዊ እምነት ላይ ተጽዕኖ አሳድሯል፤

እንዲያውም ከእነዚህ መካከል ብዙዎቹ የፕላቶ ትምህርቶች በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ የተመሠረቱ እንደሆኑ ይሰማቸዋል። ከፕላቶ ትምህርቶች መካከል በዋነኝነት የሚጠቀሰው ሰው ሲሞት ከእሱ ተነጥላ የምትሄድ የማትሞት ነፍስ አለች የሚለው ነው።

“ፕላቶ እጅግ ይወዳቸው ከነበሩ ርዕሰ ጉዳዮች

አንዱ የነፍስ ያለመሞት ባሕርይ ነው። ቦዲ

ኤንድ ሶል ኢን ኤንሽንት ፊሎሶፊ

ፕላቶ ከሞት በኋላ አለ ስለሚባለው ሕይወት የማወቅ ጥልቅ

ፍላጎት ነበረው። ቦዲ ኤንድ ሶል ኢን ኤንሽንት ፊሎሶፊ (ሥጋና

ነፍስ በጥንታዊው ፍልስፍና) የተባለው መጽሐፍ ፕላቶ እጅግ

ይወዳቸው ከነበሩ ርዕሰ ጉዳዮች አንዱ የነፍስ ያለመሞት

ባሕርይ ነው ይላል። ፕላቶ አንድ ሰው ሲሞት፣ ምድር ላይ ሳለ

በነበረው አኗኗር መሠረት ከሥጋው ተለይታ የምትሄደው ነፍስ

ቅጣት ወይም ሽልማት እንደምትቀበል በጥብቅ ያምን ነበር።

የፕላቶ ትምህርት የተስፋፋው

እንዴት ነው?

አካዳሚ የሚባለው የፕላቶ ትምህርት ቤት ሥራ ላይ

በቆየባቸው ዘጠኝ መቶ ዓመታት ማለትም ከ387 ዓ.ዓ. እስከ

529 ዓ.ም. ባሉት ጊዜያት የፕላቶ ትምህርት በሰው ልጆች

አስተሳሰብ ላይ ከፍተኛ ተጽዕኖ አሳድሯል። በዚህ ወቅት

የፕላቶ ፍልስፍና በግሪክና በሮም ግዛቶች ውስጥ ሰፊ

ተቀባይነት አግኝቶ ነበር። አይሁዳዊ ፈላስፋ የነበረው የእስክንድርያው ፋይሎም ሆነ በርካታ የሕዝብ ክርስትና ሃይማኖታዊ መሪዎች የፕላቶን ፍልስፍና ተቀብለዋል። በዚህ ምክንያት ነፍስ አትሞትም የሚለውን ጨምሮ የአረማውያን የፍልስፍና ትምህርቶች ወደ አይሁድና ወደ ክርስትና እምነት ውስጥ ሰርገው ገቡ።

ዚህ አንከር ባይብል ዲክሽነሪ እንዲህ ብሏል፡- ሁሉም የክርስትና ሃይማኖታዊ ትምህርቶች በተወሰነ መጠንም ቢሆን በግሪክ ፍልስፍና፣ በዋነኛነት ደግሞ በፕላቶ ትምህርቶች ላይ የተመሠረቱ ናቸው። አንዳንድ የክርስትና ፈላስፎች ግን . . . ራሳቸውን ክርስቲያን አድርገው የሚቆጥሩ የፕላቶ ተከታዮች ናቸው። እስቲ የሚከተሉትን የመረጃ ምንጮች አወዳድር። ፕላቶ ምን ብሏል? “[አንድ ሰው ሲሞት] የማትሞት ነፍስ ብለን የምንጠራት የእያንዳንዳችን እውነተኛ ማንነት፣ አማልክት ወደሚገኙበት በመሄድ . . . በዚያ ለፍርድ ትቆማለች፤ ይህ ደግሞ ጥሩ ሰዎች በመተማመን፣ ክፉ ሰዎች ደግሞ በከፍተኛ ፍርሃት የሚጠብቁት ነገር ነው። ፕላቶ፣ ሎውስ (12ኛ

ጥራዝ)

መጽሐፍ ቅዱስ ምን ይላል? ነፍስ፣ እንደን ግለሰብ ወይም
ሕይወቱን ታመለክታለች። እንስሳት ሳይቀሩ ነፍሳት ናቸው።

በሞት ጊዜ ነፍስ ከሕልውና ውጭ ትሆናለች።

የሚከተሉትን የመጽሐፍ ቅዱስ ጥቅሶች ልብ በል፡-

“የመጀመሪያው ሰው አዳም ሕያው ነፍስ ሆነ። 1

ቆሮንቶስ 15:45

“ሁለተኛውም በሳህኑ ውስጥ ያለውን ወደ ባሕር

አፈሰሰው። ባሕሩም እንደሞተ ሰው ደም ሆነ፤ ሕያው ነፍስ

ሁሉ፣ አዎ፣ በባሕር ውስጥ ያለ ነገር ሁሉ ሞተ። ራእይ

16:3

“ነፍሱን ለሞት አሳልፎ ሰጥቶአል። ኢሳይያስ 53:12

የ1954 ትርጉም

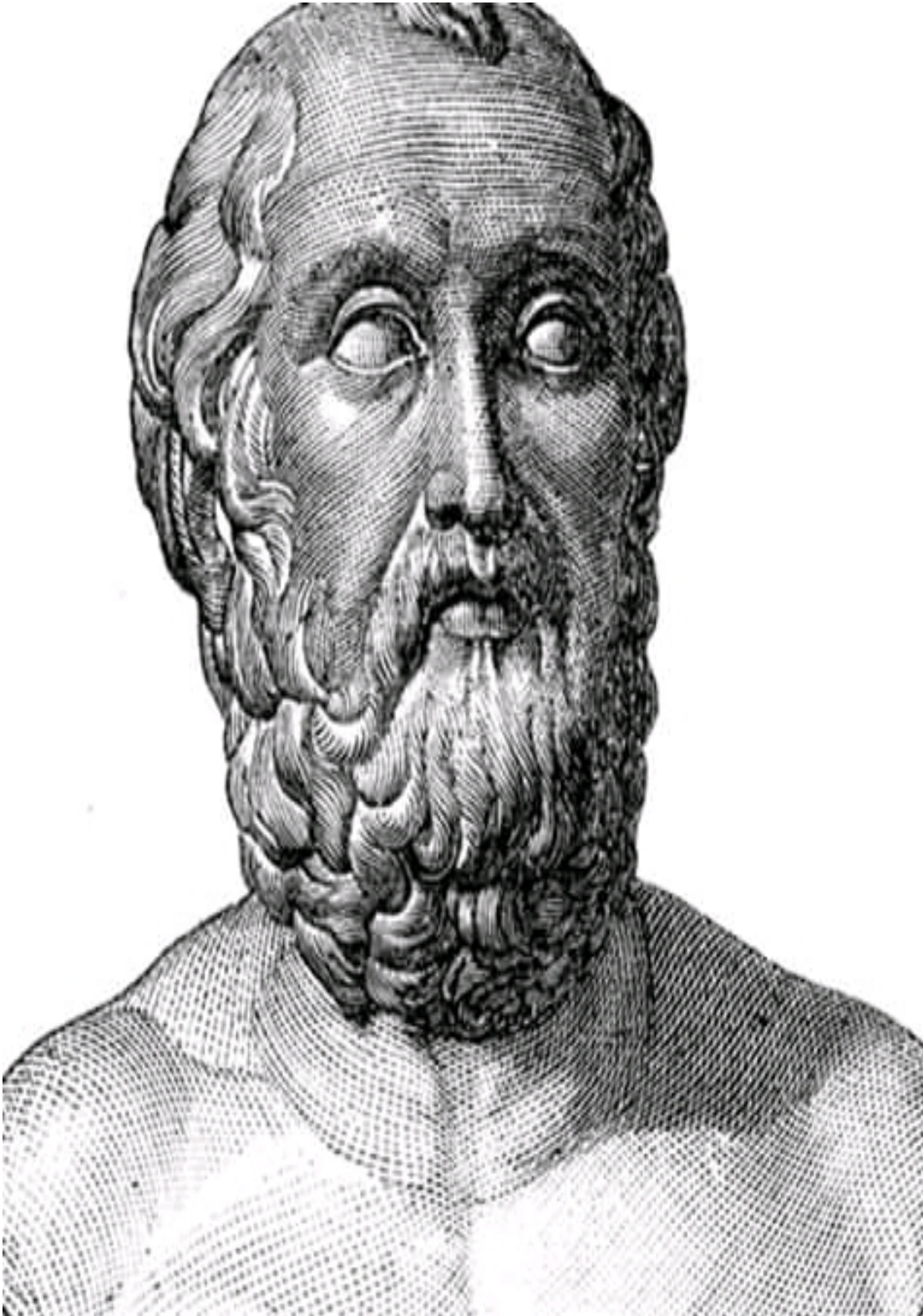
“ኅጢአት የምትሠራ ነፍስ እርሷ ትሞታለች። ሕዝቅኤል

18:4

ከዚህ በግልጽ መረዳት እንደሚቻለው መጽሐፍ ቅዱስ ነፍስ

ከሥጋ ተለይታ በሕይወት እንደምትኖር አያስተምርም። ስለዚህ

‘እምነቴ የተመሠረተው በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ ነው ወይስ
በፕላቶ ፍልስፍና?’ ብለህ ራስህን ጠይቅ።

“ከሞት በኋላም ነፍስ በሕይወት ትቀጥላለች የሚለው

ሐሳብ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በግልጽ ሰፍሮ

አይገኝም። ኒው ካቶሊክ ኢንሳይክሎፒኒያ

“ነፍስ አትሞትም የሚለው ግልጽና ጠንካራ የሆነ እምነት

የተመሠረተው . . . እንዲሁም ይህ ትምህርት ከአይሁድና

ከክርስትና እምነት የመሠረት ድንጋጾች አንዱ የሆነው

ከመጽሐፍ ቅዱስ ዘመን በኋላ ነው። ኢንሳይክሎፒኒያ

ጁዳይካ

“ከሞት በኋላ ነፍስ በሕይወት መኖሯን ትቀጥላለች

የሚለው እምነት የተመሠረተው . . . በፍልስፍና አሊያም

በሃይማኖታዊ መላምት ላይ ነው። እንዲሁም በመጽሐፍ

ቅዱስ ውስጥ በየትኛውም ቦታ በግልጽ ሰፍሮ

አይገኝም። ዘ ጁዊሽ ኢንሳይክሎፒኒያ

አጭር መረጃ

ፕላቶ በምዕራቡ ዓለም ላይ ከፍተኛ ተጽዕኖ ካሳደሩ

ፈላስፎች አንዱ እንደሆነ ይታመናል።

በወጣትነት ዕድሜው ወደ ፖለቲካ ቢያዘነብልም

የፖለቲካው ዓለም ተስፋ አስቆራጭ ሆኖበት ነበር።

ቆየት ብሎም የሥነ ምግባር ደንብን፣ ፍትሕን፣

እውቀትን፣ ልክኝነትን፣ ነፍስን፣ ጀግንነትንና ሃይማኖተኛ

መሆንን በተመለከተ ጽፏል።

ከፕላቶ ተማሪዎች መካከል ትልቅ እውቅና ያገኘው

አርስቶቲል ሲሆን እሱም አስተማሪ፣ ፈላስፋና የሳይንስ

ሊቅ ነበር።

2.ሰውና ፍልስፍና

በዚህ አምድ ሥር ለወደፊቱ በተከታታይ የሚቀርቡ ጽሑፎች

በፍልስፍና ዓይን የሚቃኙ ናቸው። እነዚህ በፍልስፍና ዓይን

የምንቃኛቸው ጉዳዮች ባብዛኛው ሀገር-ተኮር መሆናቸውን

አንባቢዎች ከወዲሁ እንዲያውቁት ምርጫችን ነው። ለጽሑፎቹ

መሠረት ከመፍጠር አንጻር በመጀመሪያ ፍልስፍና ራሱ ምን

እንደሆነ ማብራራት ያስፈልጋል። ስለ ምንነቱ፣ ባሕርይው፣
ጠቀሜታውና የትኩረት መስኩ ላይ የተወሰነ ግንዛቤ ማግኘት
ለእንባቢ ብርሃን ይፈጥራል። ዛሬ የምናተኩረው በዚህ ጉዳይ ላይ
ነው። ለመንደርደሪያ ሁለት ቀላል ጥያቄዎችን እናንሳ። ፍልስፍና
ለሰው ምንድነው? ሰውስ ለፍልስፍና ምኑ ነው? ለእነዚህ
ጥያቄዎች ቅጽበታዊ መልስ መስጠት አስቸጋሪ ነው። ቢሞከር
የማይቻል ባይሆንም ለማስረዳትም ሆነ ለመረዳት ግን ቀላል
አይሆንም። ከሁሉም በላይ ጥያቄዎቹ ቅጽበታዊ ምላሽ
የሚያስፈልጋቸው ሳይሆኑ በዚህ ዝግጅት ውስጥ በተከታታይ
ለሚነሱ ጉዳዮች መሪ ሆነው የሚያገለግሉ ናቸው።

«ፍልስፍና ሂሳብ የሚለው ቃል ቀላል ትርጉም ማግኘት ያስቸግራል።
ብዙ ሰዎች በተለያዩ ጊዜያት የተለያዩ ትርጉም ሰጥተውታል።
እነዚህን በዝርዝር ማቅረብ አስቸጋሪ ቢሆንም ለምናነሳቸው በርካታ
ጉዳዮች አንድ አንኳር ትርጉም መርጦ ማንሳት ግን ተገቢ ነው።
«Philosophy» የሚለው የእንግሊዘኛው ቃል የተገኘው ፍሎ
(philo) እና ሶፊያ (Sophia) ከሚሉ ሁለት የግሪክ ቃላት ነው።
ሁለቱ ባንድ ላይ ሲዋሃዱ ፊሎሶፊያ (philosophia) የሚል ቃል
ይሰጡናል። ትርጉሙ የዕውቀት ወይም የጥበብ ፍቅር ማለት ነው።
በታሪክ ሂደት ውስጥ ፊሎሶፊያ (philosophia) የሚለው ቃል
ፍልስፍና (Philosophy) ወደሚል ቃል ተለወጠ። ስለዚህ
ፍልስፍና በጥሬ ትርጉሙ የሰው ልጅ ለዕውቀት ወይም ለጥበብ
ያለውን ፍቅር (love) የሚገልጽ ነው። ይህ ጥሬ ትርጉም
የፍልስፍናን ዓይነተኛ ምንነት ግን አይገልጽም።

በጥናት፣ በምርምርና ዕውቀት ምስክርነቱ በርካታ ሰዎች
ለፍልስፍና የተለያዩ ትርጉሞች ሰጥተዋል። ሁሉም ትርጉሞች
በሦስት ነገሮች ላይ የሚገናኙ ናቸው። አንደኛው ፍልስፍና ጠያቂ፣
ምክንያታዊና ሂሳቂ መሆኑ፤ ሁለተኛው የሚያተኩረው በተናጠል
ጉዳዮች ላይ ሳይሆን ባጠቃላይ ጉዳዮች ላይ መሆኑና ሦስተኛው
የሚያነሳቸው ጥያቄዎች ስለዓለም፣ ስለ ሰውና ስለ ሰው ልጅ
አስተሳሰብ አጠቃላይ ጉዳዮች መሆኑ ነው። ከዚህ አንጻር ሚሊር
አንደጻፈው ፍልስፍና ማለት እጅግ ጠቃሚ ስለሆኑ ጥያቄዎችና
ጉዳዮች ምክንያታዊና ሂሳቂ በሆነ መንገድ የሚያስብና
የሚመራመር የጥናት መስክ ነው። የፍልስፍና አንድ ልዩ ባሕርይ
ሰዎች ያለ በቂ ማስረጃና ያለ አንዳች ጥርጣሬ የተቀበሉትን
ሐሳቦችና እምነቶች እንዳለ የሚቀበል አለመሆኑ ነው። የሐሳቦችና
እምነቶች ምክንያታዊ መሠረት ምን እንደሆነ መረዳት ይፈልጋል።
በቂና ተገቢ ትኩረት ያልተሰጠው የጥናት፣ የምርምርና የዕውቀት
ዘርፍ ቢሆንም ፍልስፍና እስካሁን ለገነባቸው ዕውቀቶች ሁሉ ፈር-
ቀዳጅና መሠረት ጣይ ሆኖ አገልግሏል። ለዚህ ነው የዕውቀቶች
«እናት፤ ንግሥት» ወይም ታየሳይንሶች ሁሉ ሳይንስ ቢመጣል
የሚታወቀው። የሰው ልጅ ፍልስፍናን ለምን ይፈልጋል? ማንን
ወይም ምንን ይጠቅማል? ምናልባት ፍልስፍና ብቻ
የሚመልሳቸውና ሌሎች የዕውቀት ዘርፎች የማይመልሷቸው
ጥያቄዎች ይኖሩ ይሆን? በዘመናችን ለፍልስፍና ትምህርትና ጥናት
በቂ ትኩረት የማይሰጠው ለምን ይሆን? ፈላስፎች የሚያነሱባቸው
ጥያቄዎችና የሚመልሱባቸው መልሶች በሰው ልጅ ሕይወትና
ዕድገት ውስጥ የማይተገበሩና ጭብጥነት የሌላቸው ሆነው ይሆን?

አንዳንድ ሰዎች ስለማይታይና ስለማይጨበጥ ረቂቅ ነገር
የሚደረግ ሰበካ አድርገው ያስቡታል። አንዳንዶች ደግሞ በሥራ
የማይጠመዱ ወይም ቁጭ ብለው ለማሰብ የሚያስችላቸው ጊዜ
ያላቸው ሰዎች የሚያደርጉት መራቀቅ ነው ይላሉ።

ሰዎች የማሰብ ችሎታና የማወቅ ፍላጎት ያላቸው ፍጡራን ናቸው።
ችሎታና ፍላጎት ባይኖራቸው ኖሮ ማሰብና ሐሳብ የሚባሉ ነገሮች
ባልተፈጠሩ ነበር። አርስቶትል እንደሚለው ታሁሉም ሰው በተፈጥሮ
የማወቅ ፍላጎት አለውኒ። ሰው ስለሚኖርባትም ሆነ
ስለማይኖርባት ዓለም ማወቅ ይፈልጋል፤ ስለራሱም ሆነ ስለሌላው
በቂ ግንዛቤ ማግኘት ይሻል፤ የሚያውቀውን ነገር እንዴትና በምን
ያህል ጥልቀት እንደሚያውቅና፤ የማያውቀውን ደግሞ ለምንና
እንዴት ማወቅ እንዳልቻለ መረዳት ይፈልጋል። ይህን ፍላጎት
ለማሟላት ስለ በርካታ ነገሮች ብዙ ጥያቄዎችን አንስቷል፤
ለጥያቄዎቹ መልሶች ይሆናሉ ብሎ የገመታቸውን ሰጥቷል።
ስለዚህ ሰው የሚያስብና የሚመራመር፤ የሚፈጥርና የሚያፈልቅ
ፍጡር ነው ያስባለ ማለት በአእምሮው ብዙ ነገሮችን ይሠራል
ማለት ነው ይጠራጠራል፤ ይጠይቃል፤ ይመራመራል፤
ይገመግማል፤ ይገነዘባል፤ ያገናዝባል፤ ይመዝናል፤ ያመዛዝናል፤
ይተነትናል፤ ይከራከራል፤ ያምናል፤ ብይን ይሠጣል፤ ይዘግባል፤
ይፈትሻል፤ ይፈጥራል፤ ወዘተ. እነዚህ የሰው ልጅ አእምሮው
ከሚሠራቸው ነገሮች መካከል ጥቂቶች ናቸው። የሁሉም ዋና
ዓላማ አስተማማኝ ዕውቀትን ማመንጨትና ምክንያታዊ ግንዛቤን
ማስጨበጥ ነው። ፍልስፍና የሚያጠናው ሶስት ትላልቅ ነገሮችን

ነው ዓለምን፣ ሰውንና የሰው አስተሳሰብን። በተናጠል ነገሮች ዙሪያ የሚነሱ ጥያቄዎችና ችግሮች በተፈጥሮና በማሕበራዊ ሳይንሶች የሚጠና ሲሆን እነዚህ ሳይንሶች ስለዓለም፣ ስለሰውና ስለ ሰው አስተሳሰብ ሊያጠነክቸውና ሊመልሱአቸው የማይችሉአቸው አጠቃላይ ጥያቄዎችና ችግሮች ለፍልስፍና የሚተው ናቸው።

በሰው ልጅ የታሪክ ሂደት ውስጥ በመጀመሪያ ሰው ላነሳቸው ጥያቄዎች ምክንያታዊ የሆኑ መልሶችን መስጠት የሞከረው ፍልስፍና ነው። ሳይንሶች የራሳቸውን ጥናት ፈጥረው ውስን በሆኑ ጉዳዮች ላይ ትኩረት ማድረግ ከመጀመራቸው በፊት ፍልስፍና እንደ ሳይንስም እንደ ፍልስፍናም ሆኖ ለሰዎች ጥያቄ መልስ ይሰጥ ነበር። ለዚህ ነው በዕድገት ታሪኩ ውስጥ የሰው ልጅ ለመጀመሪያ ጊዜ የፈጠረው ምክንያታዊ አስተሳሰብ ፍልስፍና ነው የሚባለው። በተለያዩ ነገሮች ላይ ትኩረት ያደረጉ ሌሎች የዕውቀት ዘርፎች በታሪክ ሂደት ውስጥ ከፍልስፍና እየወጡ የራሳቸውን ነጻ አውድ ሲፈጥሩ እነርሱ የማይደርሱባቸው ጉዳዮች ለፍልስፍና ብቻ የሚተው ሆነ።

ዛሬ ሰው ካነሳቸው ጥያቄዎች መካከል የተወሰኑት በተግባራዊ ሳይንሶች የተመለሱና የሚመለሱ ናቸው። በሌላ በኩል ደግሞ ሳይንሶች መጠየቅና መመለስ የማይችሉአቸው ሌሎች መሠረታዊ ጥያቄዎች አሉ። ይሁን እንጂ የሰው አዕምሮ ለጥያቄዎች መልስ ካላገኘ እረፍት ማግኘት የማይችል መሆኑ የፍልስፍናን አስፈላጊነትና ዕድገት የግድ አደረገው። ለዚህ ነው ዛሬ ፍልስፍና

ከሚያተኩርባቸው ጉዳዮች መካከል አንዱና ዋነኛው ከሳይንስ ተደራሽነት ውጪ ያሉ ጥያቄዎች የሆኑት።

ፍልስፍናም ሆነ ሳይንስ ምክንያታዊና ሂሳብ በመሆናቸው በተወሰነ ደረጃ አንዱ ሌላውን መሆን ይችላል። ይሁን እንጂ ፍልስፍና የሚያነሳቸውና የሚመልሳቸው አንዳንድ ጥያቄዎች በሚታዩና በሚዳሰሱ ጉዳዮች ላይ ከሚያተኩሩ ሳይንሶች ውጪ ናቸው። ሰው በማያውቃቸው ወይም የሚያውቃቸው ነገር ግን በሚገባ ባልተረዳቸው ነገሮች ላይ ያተኩራል። በዚህ ምክንያት በአንዳንዶች ዘንድ ፍልስፍና ፍሬ የማይሰጥ ዛፍ መስሎ ሊታይ ይችላል። በእርግጥ ከሚያነሳቸው ጥያቄዎች መካከል አንዳንዶቹ ከሰው ልጅ ተግባራዊ ሕይወትና እውነተኛ ጋር ቀጥተኛ ቁርኝት የሌላቸው ናቸው። ለምሳሌ ታዓለም እንዴትና መቼ ተፈጠረች? በዓለም ላይ የመጀመሪያና የመጨረሻ የሌለው ነገር ምንድነው?» እነዚህና እነዚህን የመሳሰሉ ጥያቄዎች ከተጨባጭ ሕይወት እጅግ ርቀው ስለሚገኙ ነገሮች የሚነሱ ናቸው። ይሁን እንጂ ጥያቄዎቹ በሰው ውስጥ የተፈጠሩና የሚኖሩ በመሆናቸው በሕይወት ላይ የራሳቸው ተፅዕኖ አላቸው።

ፍልስፍና ጥያቄ በማንሳት ብቻ የሚቆም አይደለም፤ መልስም ይሰጣል። ይህ መልስ ምክንያታዊ ወይም ኢ-ምክንያታዊ ሊሆን ይችላል። ያም ሆነ ይህ የተወሰነ እምነት የሚፈጠረው በዚህ ላይ ተመስርቶ ነው። አንዳንድ ጥያቄዎች እጅግ ረቂቅ ስለሆነና ከሰው ርቀው ይኖራሉ ተብለው ስለሚታሰቡ ነገሮች ቢሆኑም፤ ሰው ለጥያቄዎቹ የሚሰጣቸው መልሶች፤ የዚህን ሰው አቅም በማሳልበት ዕድገቱንና ሕይወቱን የሚያበረታቱ ወይም አሉታዊ ጫና በመፍጠር የሚያደናቅፉ ሊሆኑ ይችላሉ። የፍልስፍና ዕውቀት ወይም ግንዛቤ ሂሳባዊነትና ምክንያታዊነት በሰው ውስጥ መተማመንን (አማኔታን) (confidence) ይፈጥራል። ከዚህ አንጻር በሰው ሕይወትና ዕድገት ላይ በጎ የሆነ ተፅዕኖ የማያሳርፍ አስተሳሰብ

በፍልስፍና ውስጥ የለም።

ከላይ በዝርዝር ለማብራራት እንደተሞከረው ፍልስፍናን መስራት ወይም መፈላሰፍ ከሰው ልጅ የማይነጠል ነው። በሌላ አገላለጽ መፈላሰፍ ለሰው ልጅ የምርጫ ጉዳይ ሳይሆን የሕይወት ጥሪ ነው። የሰውን ልጅ ምክንያታዊ ኑሳ የሚያደርገውም ይህ ነው። የማይታወቁትንና በትንሹ የሚታወቁትን ነገሮች በሚገባ የማወቅና ምክንያታዊና ሂሳዊ በሆነ መንገድ የማሰብ ፍላጎት በሰው ልጅ ተፈጥሮ ውስጥ አለ። ፍላጎቱ የቁሳዊ ነገሮች ብቻ ሳይሆን የኢ-ቁሳዊ ነገሮች ማለትም (ምሁራዊ፣ ፍልስፍናዊ፣ ሃማኖታዊና መንፈሳዊ) አዕምሮአዊም ነው። ሥነ-ፍጥረታዊ ፍላጎቶችን ለማርካት ቁሳዊ ነገሮች ያሉትን ያህል አዕምሮአዊ ፍላጎቶችን ለማርካት ምሁራዊና መንፈሳዊ ነገሮች ያስፈልጉታል። አንድ ፀሐፊ እንዳለው «ፍልስፍና ተፈጥሮአዊ ነው፤ ሊታፈን የማይችል የሰብአዊ ሕላዌ አካል ነው።» ሰው ፍልስፍናን ከራሱ ቆርጦ ሊጥለው ወይም ሊተወው አይችልም። ስለዚህ ይህ ሰው ፍልስፍናዊ ኑሳሬም ነው።

በእርግጥ አንዳንድ ተመራማሪዎች ፍልስፍና ለፈላስፎች ብቻ መተው ያለበት ነው ይላሉ። ወደድንም ጠላንም፣ አወቅንም አለወቅንም ግን የሰው ልጅ ያለ ፍልስፍና አይኖርም። ፍልስፍና የሰው ልጅ መሠረታዊ ምንነት እንጂ ስንፈልግ የምናነሳው ሳንፈልግ የምንጥለው አይደለም። መፈላሰፍ ሰው መሆን ነው። ብንፈላሰፍም፣ ባንፈላሰፍም እንፈላሰፋለን። ፍልስፍና መታየት የሚኖርበት የምሁራን እንቅስቃሴ ብቻ ሆኖ ሳይሆን ሰብአዊና ሰዋዊ ጉዳይ ሆኖም ነው። አርስቶትል እንዳለው ታዘወቀው አለወቀው ሁሉም ሰው ፍልስፍና አለውኒ፤ እናም ሁሉም ሰው በተወሰነ ደረጃ ፈላስፋ ነው። ይወቁትም አይወቁት፤ ግርድፍ ይሁን የረቀቀ ያለ ፍልስፍና የሚኖር ሰብአዊ ግለሰብም ሆነ ሕብረተሰብ የለም። ባጭሩ ሰዎች የሚኖሩትና ሕይወታቸውን የሚመሩት ባላቸው ፍልስፍና ነው።

የተለያዩ ሳይንሶች የተለያዩ የጥናት መስኮችና ተገብሮዎች አሉባቸው። የሚያነሱባቸው ጥያቄዎችና የሚመልሱባቸው መልሶች ስለ ተናጠል ነገሮች ነው። ይሁን እንጂ የሰው ልጆች የሚያነሱባቸው ጥያቄዎች በተናጠል ስለሚኖሩና ስለሚኖሩባቸው ነገሮች ብቻ አይደለም፤ ስለ ነገሮች ግንኙነትና አጠቃላይ ባሕርይም ጭምር እንጂ። የተናጠል ነገሮች ዕውቀት ብቻውን ትክክለኛ የሆነ ግንዛቤን (wisdom) ሊሰጠን አይችልም። በዓለም ላይ ብቻውን የሚቆም ምንም ነገር የለም። ስለዚህ ሰው ማወቅ የሚፈልገው እያንዳንዱን ነገር ብቻ ሳይሆን በዓለም ላይ ያሉ ነገሮች ሁሉ እንዴት አድርገው መስተጋብራዊ ሥርዓት እንደፈጠሩም ጭምር ነው።

የፍልስፍና ሥራ ትንተናዊና ቅንብራዊ፣ ገንቢና አፍራሽ መልኮች አሉት። በትንተና አንድን ጥቅል ሐሳብ በትኖ ጠቃሚ የሆነውንና ያልሆነውን ለይቶ ለማሳየት ይሞክራል። በቅንብራዊ ተግባሩ ጠቃሚ፣ ተፈላጊ፣ እውነትና ውበት የሆኑትን ነገሮች ማሳየት የሚችለው አመክንዮያዊ በሆነ መንገድ ነው። በዚህ ተግባሩ የነበረውን አፍርሶ ያልነበረውን ይገነባል። ካተን የተባለው ፀሐፊ ታቢፍልስፍና ውስጥ ገንቢና አፍራሽ ገጾች አሉኒይላል። የሚገነባው ጠቃሚ፣ አስፈላጊ፣ ምክንያታዊ፣ እውነትና ማረጋገጫ ያለውን ነው። የሚያፈርሰው ደግሞ የማይጠቅም፣ የማይፈለግ፣ ውሸት፣ ኢምክንያታዊ፣ ማስረጃ የሌለውና ኢአመክንዮያዊ የሆነውን ነው። ምክንያታዊና እውነት የሆኑትን ኢምክንያታዊና ውሸት ከሆኑት ለይቶ ማወቅና ማሳወቅ በሚያደርገው ጥረት ገንቢ ነው። ኢምክንያታዊና ውሸትን ከምክንያታዊና እውነት ለይቶ የሚያስወግድ በመሆኑ ደግሞ አፍራሽ ነው።

ሰዎች ከአእምሮአቸው ውስጥ በሚነሳው ችግር ምክንያት ይሰቃያሉ። ነገር ግን የዚህ ችግር መንስኤ የት እንደሆነ ለማወቅ ይቸገራሉ። የችግራቸው መንስኤ ከውስጣቸው ሆኖ እያለ ከውጪ ይፈልጋሉ። ብዙ ጊዜ ለውስጣዊ

ችግራቸው ውጫዊ ምክንያት ያቀርባሉ፤ ያማርራሉ። ከውስጣቸው የሚነሳ ችግር ብዙ ጊዜ አይታሰባቸውም። ስለዚህ ለማወቅ የሚጥሩት ባብዛኛው ከራሳቸው ውጪ ስለሆነ ምክንያት እንጂ በውስጣቸው ስለላው ነገር አይደለም። የፍልስፍና ፍተሻ የሚያተኩረው በውጫዊ ነገሮች ላይ ብቻ ሳይሆን በሰው ውስጣዊ ማንነትም ላይ ነው። ዋናው የፍልስፍና ቤተ-ሙከራ አስተሳሰብ ወይም ሐሳብ ነው። የሰው አስተሳሰብ አንዳንዴ የቅርቡን ሩቅ የሩቁን ቅርብ፣ ቀላሉን ከባድ፣ ከባዱን ቀላል፣ ያለን የሌለ የሌለን ያለ፣ የሚቻልን የማይቻል፣ የማይቻልን የሚቻል፣ ውሸትን እውነት እውነትን ውሸት አድርጎ ያቀርባል። ስለዚህ አስተሳሰቦች እንዳለ ከመወሰዳቸው በፊት መፈተሽ አለባቸው። እውነታን በትክክል የሚገልጹ መሆናቸው መረጋገጥ አለበት።

ከዚህ አንጻር ሲታይ የፍልስፍና ዋና ጉዳይ የሰውን ልጅ አዕምሮ ማልማት ነው። አዕምሮው የለማ ሕብረተሰብ አብሮ ለመኖር፣ አብሮ ለመሥራትና አብሮ ለማድግ አይችገርም። ያልለማ አዕምሮ ግን አመክንዮያዊ አቅሙ ዝቅተኛ መሆኑ ብቻ ሳይሆን የእኩይ አስተሳሰቦች ምንጭና መሠረት የመሆን ዕድል ሰፊ ነው። የለማ አዕምሮ በርካታና ውስብስብ የሆኑ ችግሮችንና ጥያቄዎችን ምክንያታዊ በሆኑ መንገዶች የመፍታትና የመመለስ አቅም አለው። ፍልስፍና በባሕርይው ነባር ሐሳቦችን፣ እምነቶችን፣ ሥርዓቶችን፣ እሴቶችን፣ ግንኙነቶችን እንዳሉ አይቀበልም። አስተሳሰቦች ይፈጠራሉ፤ ያድጋሉ፤ ያረጃሉ። ሐሳቦች አረጁ ማለት ሰውን የሚጎዱ እንጂ የሚጠቅሙ መሆናቸው አብቅቷል ማለት ነው። ካተን እንደሚለው ታያረጁ የአስተሳሰብ ሥርዓቶች ሰውን የማገልገል አቅም የላቸውም። ሌላው ፍልስፍናዊ ትንተና ሃሳቦች ሰውን የማገልገል አቅም ያላቸውና የሌላቸው መሆናቸውን መረዳት ያስችግራል። ያረጀውን መጣል ወይም እርሱን የሚተካ አዲስ ሐሳብ ማመንጨትና ማቀንቀን የግድ ይላል።

የዳበረ የፍልስፍና ባሕል በሌላቸው ሕብረተሰቦች ውስጥ የተሳሳቱ

ግንዛቤዎች፣ የተለያዩ የሀሰት አምልኮቶች፣ እውነትነታቸው ያልተረጋገጠ አመለካከቶች፣ አለመተማመንና አለመፈቃቀድ፣ ትዕቢትና ጥላቻ፣ የበላይነትና የበታችነት ስሜት፣ ሐሜትና ውሸት፣ ምቀኝነትና አስመሳይነት ባጠቃላይ ምክንያታዊ ያልሆነ አስተሳሰቦች ማሕበራዊ እውነታንና ግለሰባዊ ሕይወትን የሚቆጣጠሩ ናቸው። እነዚህ የአንድን ማሕበረሰብ፣ ሕዝብ ወይም ሀገር ፖለቲካ ፣ ባሕል፣ ማሕበራዊና ኢኮኖሚያዊ ሕይወት መሠረት በማሳጣት አደጋ ላይ የሚጥሉ ናቸው። በሳይንስና ቴክኖሎጂ ዕድገት የተሻለ ደረጃ ላይ ደርሶአቸው በምትባለው ዓለማችን ውስጥ ዛሬ ሕዝቦች ምክንያት በጎደላቸው አስተሳሰቦች የተነሳ የጥላቻና የጦርነት፣ የክፋትና ጥፋት ፣ የዘረኝነትን የአግላይነት መከራ ይገፋሉ።

ኢትዮጵያ በታሪኳ ከአንጋፋዎቹ ሀገሮች አንዷ ብትሆንም ባለመታደል የዳበረ የፍልስፍና ባሕል የላትም። በማሕበረሰባችን ውስጥ የበላይነት ያለው አስተሳሰብ ምክንያታዊና ሂሳዊ አቅም ያለው አይደለም። ባብዛኛው ሰፍኖ ያለው የመካከለኛ ክፍለ ዘመን አስተሳሰብ ነው። በመካከለኛው ክፍለ ዘመን አስተሳሰብ የ21ኛውን ምዕተ-ዓመት ሕይወትና ሀገር መምራት ምን ያህል ከባድ እንደሆነ መገመት ይቻላል። ለበርካታ ምዕተ-ዓመታት በሀገራችን ውስጥ የነበረው አስተሳሰብ ችግርን የመፍጠር እንጂ የመፍታት፣ ጥያቄን የማንሳት እንጂ የመመለስ፣ የማጣላት እንጂ የማስታረቅ፣ የማራራቅ እንጂ የማቀራረብ፣ የመግፋት እንጂ የማቀፍ አቅም አልነበረውም። ዛሬም ያለው ገዢ አስተሳሰብ ይኸው ነው። ስላለንበት ማሕበረሰብ ለትንሽ ጊዜ እናስብ፤ ራሳችንንና ያለንን ቤተሰብ እናስተውል። ብዙዎቻችን ከላይ በተጠቃቀሱ እኩይ ነገሮች የተቸገርን ወይም በእነዚህ ነገሮች ያስቸገርን እንደምንሆን ይገመታል። ከእነዚህ ነፃ የሆኑ ሰዎች የሉም ማለት ባይቻልም ቁጥራቸው በእጅጉ ዝቅተኛ ነው። የብዙ ሰው አዕምሮ ባብዛኛው ማሰብ የማይኖርበትን የሚያስብ ወይም ማሰብ የሚኖርበትን የማያስብ በመሆኑ ሕይወትና ዕድገት በኢትዮጵያ

ክፋትና ጥፋት፣ ፍርሃትና ሥጋት፣ መግፋትና መገፋት ተለይቶት አያውቅም፡፡

3,ፍልስፍና የሚመረምራችው አምስት ዋነኛ ቁምነገሮች

1,ህላዌ

2,ግብረገብ

3,እውቀት

4,እውነት

5,ውበት

ፍልስፍና የሚመረምራችው አምስት ዋነኛ ቁምነገሮች ህላዌ፣

ግብረገብ፣ እውቀት፣ እውነት፣ እና ውበት ናቸው።

ፈላስፋዎችን ለብዙ ዘመናት ሲያስጨንቁ ከቆዩ ጥያቄዎች

ውስጥ

እውነት ምንድር ነው? አንድን አስተያየት ለምን እንዴት

እውነት ወይም ሃሰት መሆኑን እናውቃለን? ጥበብስ

ምንድር ናት?

አዋቂነት የሚቻል ነገር ነውን? ማወቃችንን እንዴት

እናውቃለን? አዋቂነት የሚቻል ነገር ከሆነ የታወቀ እና

ያልታወቀ ማለት ምንድር ነው? ከታወቀው ያልታወቀውን

እንዴት መሻት እንችላለን?

ግብረገብ በሆነው እና ባልሆነው መካከል ልዩነት አለን?

ካለስ ልዩነቱ ምንድር ነው? የትኞቹ ድርጊቶቻችን ናቸው

ልክ? ልክ ያልሆኑትስ የትኞቹ ናቸው? ሥነምግባራዊ

መስፈርቶች ቋሚ ናቸው ወይስ ተነፃፃሪ? እንዴትስ መኖን

አለብኝ?

ገሃድ የሆነው ምንድር ነው? የገሃድ ነገሮች ተፈጥሮአቸው
እንዴት ያለ ነው? እውን አንዳንድ ነገሮች ከኛ ግንዛቤ
ውጭ መኖር ይቻላቸዋል?

ውበት ምንድር ነው? ውብ የሆኑ ነገሮች ከሌሎቹ በምን
ይለያሉ? ሥነጥበብ ምንድር ነች? ሃቀኛ ውበት የገኛል?

የሚሉት ናቸው።

ፕሌቶ እና አሪስጣጣሊስ
እነዚህ ከላይ በደፈናው የተጠቀሱ ጥያቄዎች እንደ ቅደም
ተከተላቸው አመክንዮአዊ፣ ሥነ-እውቀታዊ፣ ሥነ-ምግባራዊ፣
ሥነ-ኃልዮአዊ፣ እና ሥነ-ውበትአዊ በመባል ይታወቃሉ።
ምንም እንኳን እነዚህ ዋነኞቹ ጥያቄዎች ይሁኑ እንጂ ብቸኞቹ
አይደሉም። በተጨማሪም በመካከላቸው አንዳንድ መደራረብ
ይታያል። ታዋቂው የ ግሪክ ፈላስፋ አሪስጣጣሊስ ሥነ-
መንግሥት፣ ሥነ-ተፈጥሮ ፣ ሥነ-ምድር ፣ ሥነ፡ሕይወት ፣ ሥነ-
አየር እና ሥነ ፈለክ የፍልስፍና ክፍሎች ናቸው ብሎ ያምን
ነበር።

ሌሎች የፍልስፍና ባህሎች ከ ምዕራባውያን ፍልስፍና በተለየ

በነዚህ ጉዳዮች ላይ በዙም አላተኮሩም። ምንም እንኳን የ ሂንዱ ፍልስፍና በዚህ አንፃር ከምዕራባውያኑ ቢመሳሰለም እስከ 19ኛው ምዕት-አመት ድረስ በ ኮሪይኛ ፣ በጃፓንኛ ፣ እና በ ቻይንኛ ውስጥ "ፍልስፍና" የሚል ቃል ይገኝ አልነበረም። በተለይ የ ቻይና ፈላስፎች ከግሪኮች ለየት ያለ የምድባ ስርዓት ይከተሉ ነበር።

ፍልስፍናዊ ባህሎች

የምዕራቡ ዓለም ፍልስፍና

የምዕራቡ አለም ፍልስፍና የሚጀምረው ከግሪኮች ሲሆን

የመጀመሪያው ፈላስፋ ተብሎ የሚታወቀው ታሊዝ ነው። ይህ

ሰው የኖረበትን ጊዜ ለማወቅ ብዙም አስቸጋሪ አይደለም።

ይኸውም በ 593 ዓክልበ. (ዓም) የፀሃይ ግርዶሽ እንደሚኖር

በመተንበዩ ከዚህ ጊዜ የተወሰነ አመት ቀደመ ብሎ

ማይሌጠስ በተባለችው የትንሹ እስያ (የአሁኑ ቱርክ) ክፍል

እንደተወለደ የታወቀ ነው። ታሊዝ ዓለም እና በውስጡ ያሉ

ነገሮች ሁሉ ከውሃ እንደተፈጠሩ ያምን ነበረ። ከሱ በኋላ

የተነሱ የግሪክ ፈላስፎች የሱኑ መንገድ በመከተል ዓለም

ከአንድ ወይም ከሌላ ነገር እንደተፈጠረች አስተምረዋል።

ለምሳሌ አናክሲሜነስ የ ዓለም ጥንተመሰረቷ አየር ነው ሲል፣

ሄራቅሊጠስ እሳት ነው ብሏል። አናክሲማንደር ከነዚህ ሁሉ

ለየት በማለት የዓለም መሰረቷ ይህ ነው የማይባል

« apeiron » ወይም የትየለሌ የሆነ ነገር ነው ይላል።

የምእራቡን ዓለም ፍልስፍና እስክ 1900 ድረስ ቅርጽ

እንዳስያዙ የሚነግርላቸው ፈላስፋዎች የሚከተሉት ናቸው፡

ሶቅራጥስ፣ አሪስጣጣሪስ፣ ፕላጦ፣ አክዊናስ፣ ኤራስመስ፣

ማኪአቬሌ፣ ቶማስ ሞር፣ ሞንታጝ፣ ግሮቲየስ፣ ዴካርት፣ ሆበስ፣

ስፒኖዛ፣ ሎክ፣ ሌብኒሽት፣ በርክሌ፣ ሑሜ፣ ሾልቴይ፣ ሩሶ፣

ካንት፣ ሺለር፣ ሄግል፣ ሾፐናዎር፣ ጆን ኦስቲን፣ ጄ.ኤስ. ሚል፣

ኮምቴ፣ ዳርዊን፣ ማርክስ፣ እንግልስ፣ ፍሬደሪክ ኚሼ፣ ዱርካሂም

የምስራቁ ዓለም ፍልስፍና

የምስራቁ አለም ፍልስፍና መነሻ ኢትዮጵያ ናት።እንደውም

የመላው አለም። በተለይ ኮከባቸው gemini የሆኑት የሐበሻ

ተወላጆች የኮከባቸውን ሀያልነት በመጠቀም ወደ አረቡ አለም

በመገስገስ የምድራችንን የፍልስፍና መንገድ ቀይሠዋል።

የፍልስፍና እይታ ክፍል 2 አለቀ

ጸሀፊ- ናርዶስ ለማ

ኢሜል-fyodoredostovsky@gmail.com

ስ.ቁጥር-0938713287

ነሀሴ 2012

ክፍል 3 ይቀጥላል